

Alapította: Heimler Károly

Kiadja: a Győr-Sopron megyei Lapkiadó Vállalat

Főszerkesztő: MOLLAY KÁROLY

A szerkesztőség tagjai:

BOGNÁR DEZSŐ, DOMONKOS OTTÓ, FARKAS IMRE, GOLLNHOFER SÁNDOR, HÁRS JÓZSEF olvasószerkesztő, HILLER ISTVÁN titkár és technikai szerkesztő, HORVÁTH ZOLTÁN, KÖRNYEY ATTILA, NYESŐ IMRE

1985. XXXIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / Gömöri János: *Scarbantia foruma*

Gömöri János: *Scarbantia foruma*

1985. XXXIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / Gömöri János: *Scarbantia foruma* / VIII. A *scarbantiai forum* és a korabeli forumépítészet összefüggései

VIII. A *scarbantiai forum* és a korabeli forumépítészet összefüggései

8.1. Róma város forumai mennyiben szolgálhattak mintaképpül egy ilyen vidéki kisváros forumának kiépítésénél?

Ifjabb Plinius (61–113) „*Epistolae*” c. levélgyűjteményében olvashatjuk Traianus császár és ifj. Plinius levélváltását. A levelekből kiderül, hogy a provinciális városok nagy beruházásait, közművek, színházak, amphiteatrumok, forumok építését sokszor – a helytartó révén – a császár döntései szerint módosították.⁹¹⁽¹⁾

Így tehát elvileg adott volt a lehetőség a császár környezetében tevékenykedő építészek és a provinciális várostervezők, városépítők közvetlen kapcsolatára. A főváros építészetének hatása a legtávolabbi provinciákba is kisugározhatott. A római minta helyi megvalósítása a helyi közösség anyagi lehetőségeitől, az esetleges helytartói vagy császári támogatás méreteitől és elsősorban attól függött, hogy a helytartó milyen építészeti biztosított a tervek elkészítéséhez és a kivitelezés irányításához.

Nos azt látjuk, hogy éppen Traianus (98–117) uralkodásának idején jelentek meg *Scarbantiában* azoknak a légióknak építőegységei, amelyek korábban (s részben egyidejűleg) a damaszkuszi Apollodorus császári

építész tervei szerint a dunai limes-erődítmények építésén dolgoztak.⁹²⁽²⁾ Traianus építőmestere – a császárkor utolsó nagynevű építésze volt. A Közel-Keleten élő görög származású Apollodorus a dák háborúk (104–105) idején a Dunavidékre követte a császárt, ő építette a Vaskapunál a Duna-hidat, amelyet rövidesen a Traianus-oszlop faragványai között is ábrázoltak.⁹³⁽³⁾ Hadi építőmesteri tapasztalatait az általa tervezett római Traianus-forum építésénél (106–113) is kamatoztatta.

290A Traianus-forum és a hozzákapcsolódó, több szintben kiépített piac (Mercato di Traiano) az üzlethelyiségekkel, raktárakkal, teraszokkal, oszlopcsarnokokkal a római császárkor egyik legnagyobb szabású építménye volt. Maga a forum az utolsó és a legnagyobb a római császárforumok sorában.

A Forum Romanum K-i oldalán már Caesar megkezdte egy szögletes, oszlopcsarnokokkal díszített tér kiépítését. I. e. 48-ban a Pharsalus melletti győztes csata után tett fogadalmat arra, hogy Venus Genetrix tiszteletére itt templomot emeltet. Venust a Julius nemzetség ősanynjának tartották, templomát a Caesar által épített róla elnevezett forum É-i oldalára építették.⁹⁴⁽⁴⁾

Augustus a Caesar-gyilkos Brutus és Cassius feletti győzelmének emlékére (i. e. 42: Philippi) építette ki Rómában a magáról elnevezett négyszögletes forumot, amely a Caesar-forum K-i szomszédságában emelkedett. A téglalapalakú, 90 méter széles, kövezett tér két oldalán 20-20 méter széles oszlopcsarnok emelkedett. Így a tér szélessége 50 méter volt, ami a scarbantiaihoz közel áll. Az Augustus-forum ÉK-i végében Mars temploma emelkedett. Mint a görög mythológiában egymás mellett áll Ares és Aphrodité, úgy a római császárforumokon hasonló egységet képezett Mars és Venus temploma.⁹⁵⁽⁵⁾ Augustus, Caesar fogadott fia itt a Julius nemzetség eredetmondáját és Róma város eredetmondáját egymás mellé állítva népszerűsítette.⁹⁶⁽⁶⁾

A Mars-templomban őrizték Caesar kardját, itt gyűlt össze a senatus, ha háború vagy béke ügyében döntött, itt helyezték el a csatajelvényeket és az ellenségtől zsákmányolt zászlókat és itt öltötték magukra a férfitógát a római fiúk. Az oszlopcsarnokokban álltak azoknak a rómaiaknak a szobrai, „akiknek Róma Aeneas és Romulus óta nagyságát köszönhetette”⁹⁷⁽⁷⁾ (39. kép). Az Augustus-forum, amely mintegy 40 évig épült, a későbbi császárforumok tervezőire is hatással volt. Hosszanti oldalainak végén a két szimmetrikusan elhelyezett félköríves exedra a Traianus-forum tervezőjét is megihlette.

A „Forum Julii” (Caesar-forum) és a „Forum Augusti” szomszédságában a Flavius-korban további két forumot építettek. A „Forum Pacis” a béke templomával (Aedes Pacis) ékesítve Vespasianus fogadalmából az Augustus-forumtól délre épült fel.⁹⁸⁽⁸⁾ 71-ben, a zsidó háború után tartott diadalmenetet követően, Vespasianus a hadizsákmány egy részét egy újabb forum építésére ajánlotta fel. A később „Forum Transitorium”, azaz átjáró-forum néven emlegetett tér Minerva templomával még Vespasianus fia, Titus idején sem épült ki teljesen. Sőt Domitianus 96. évi meggyilkolásakor is folytak a forum építkezései, amelyet végül is Nerva fejezett be, ezért Nerva-forum néven is ismert (40. kép).

A szögletes kőlapokkal burkolt tér 120 méter hosszú és 45 méter széles, méretarányai tehát a scarbantiaival egyeznek meg. Elrendezése azonban más, ami azzal magyarázható, hogy kiterjedését a szomszédos forumok közötti hely méretbeli adottságai határozták meg, s funkciója tulajdonképpen: a Minerva-szentély templomudvara és átjárótér. Oldalsó építményei nincsenek, hosszanti **291** falait oszlopsorok követik, amelyek kulisszaszerűen takarják a magas határfalakat. A forum végeinek exedraszerű, kissé ívelt kiképzése is a kedvező térhatás érdekében történt.⁹⁹⁽⁹⁾

Bizonyos méretbeli egyezések (45 m szélesség) ellenére sem tekinthető ez a – korban teljesen megegyező – forum a scarbantiai mintájának. (Ne feledjük, e forum építésének idején kapta Scarbantia a municipiumi

rangot és feltehető, hogy ezidőtájt maga Domitianus is megfordult Scarbantiában).[100\(10\)](#)

Ha ez a forum nem is, de Domitianusnak a Palatinuson felépült palotája őriz olyan alaprajzi részleteket, amelyek a scarbantiai forum alaprajzi elrendezésére emlékeztetnek.

A „Domus Flavia”, a palota ÉNy-i részén a 80. évi nagy tűzvész után épült. Tervezője, Rabirius[101\(11\)](#) az első olyan építményt alkotta ezzel Rómában, amely kifejezetten császári rezidenciának épült. Tehát reprezentációs építmény, ahol az „Aula Regia” 30 méter széles termében állt a császári trón, ahol Domitianus a hódoló alattvalókat fogadta. A kb. scarbantiai forumméretnek megfelelő udvar másik végében, hasonló méretű építményt helyeztek el exedraszerűen. A „Coenatio Jovis”, a magát Jupiterhez hasonlónak tartó császár étkezőterme az udvar másik végében emelkedő „Aula-Regia”-val szimmetrikusan helyezkedik el. A „Coenatio Jovis” azonban magában is megismétli ezt a hármas tagozódást: a fő térhez (teremhez) kétoldalt szimmetrikusan elhelyezett exedrák csatlakoznak.[102\(12\)](#)

Domitianus palotájának ez az alapjaiban feltárt része ismertebb. A hozzá csatlakozó palotarész, a „Domus Augustana” még nincs ily mértékben tisztázva, illetve közölve. Így is kibontakozik azonban a „Domus Augustana” és a „Circus Maximus” közötti területen a „Stadion” által határolva egy oszlopcsarnokos udvar, amely méreteiben valamivel kisebb, de exedrájának elhelyezésében teljesen a scarbantiai forummal egyezik meg (41. kép: X).

Rabirius építész, illetve az általa épített, úgynevezett „Coenatio Jovis” Domitianus palotájában a császári építészetre továbbra is hatással volt. Így Hadrianus Tivoliban 135 körül olyan kerti lakot csatolt villája mellé, amely Kähler szerint a fenti mintájára épült.[103\(13\)](#) Az úgynevezett „Piazza d’Oro” Hadrianus villájában (42. kép) oszlopcsarnokos udvar, amely méreteiben nagyjából a scarbantiai forummal egyezik. A barokkos hatású, fedett bejárati csarnok és a másik kupolacsarnok a mi két exedránknak felel meg, a bejárati csarnok melletti építmények pedig az exedra melletti szentélyeknek.

Látjuk tehát, hogy éppen Domitianustól Hadrianusig mutathatók ki a központi építőműhely olyan tervei, amelyek – ha más funkcióban is, de mindenképpen reprezentációs gyülekezőhelyek kialakításánál – alkalmazták a kb. 30–50 m átmérőjű, szögletes terekhez szimmetrikusan kapcsolt exedrákat vagy a bonyolultabb alaprajzú melléktereket.

Domitianus és Hadrianus említett magánházának, illetve villájának részleteinél a tipikus római magánház atriumos, peristylumos elrendezése[104\(14\)](#) köszönt vissza megnövelt méretekkel, császári pompával.

[292](#) Megállapíthatjuk, hogy scarbantiai forumunk formailag halvány szállal ehhez a gyökérhez kapcsolódik.

8.2. A már említett Traianus-forum (43. kép), amelyen határozottan felismerhető az Augustus-forum hatása (például az oldalsó exedrák elhelyezésében), formailag a katonai táborok központi tereinek, főépületeinek alaprajzi elrendezéséhez is közel áll. Ahogy a légiós táborok pretoriumán, a nagy szögletes udvar végében egy oszlopcsarnok húzódik, úgy emelkedik keresztben a Traianus-forumon az öt hajós „Basilica Ulpia”. Csak természetesen díszesebben, végein félkör apszisokkal, aranyozott bronzal bevont téglákkal. Az oszlopokat koronázó sasok azonban újra a pretoriumokban elhelyezett hadijelvényekre emlékeztetnek. Kähler a Traianus-korban átépített veterai légiós tábor pretoriumát említi itt analógiaként.[105\(15\)](#)

A dák háborúk sikeres befejezése után (116-ban) egy háromíves bejáratot építtetett a senatus a tér déli végébe. Ennek tetején, 6 paripa vontatta diadalmi szekéren, Traianust ábrázolták. A diadalívvel szemben, a

basilica mögött kis udvarban állították fel a dák háborúk eseményeit megörökítő, domborművekkel díszített kőoszlopokat. A tér közepén pedig (a scarbantiaihoz hasonló talapzaton) Traianus lovasszobra emelkedett.

A császár halála után fogadott fia, Hadrianus helyezte el a Traianus hamvait tartalmazó aranyurnát az oszlop talapzatában. A Traianus-oszlop mögötti félköríves udvarban pedig felépíttette az istenné nyilvánított Traianus templomát.

Ez az építészetileg egységes, eszmeileg minden fontos részletében azonos tartalmat hordozó „forum Traiani” a győztes császár dicsőségét hirdette.

Bármennyire is csábító a gondolat, hogy Scarbantia forumában ugyanezt az alaprajzi elrendezést felfedezzük, az itt kiásott épületrészletek töredékessége miatt összefüggő alaprajzot nem produkálhatunk. Pedig – hangsúlyozva, hogy csak egy lehetséges munkahipotézis, amit most felvetek – a római Traianus-forum egyszerűsített alaprajza áll előttünk, ha forumunk Ny-i oldalára felrajzoljuk azt az apszisos épületet, amely a későrómai horreum alatt, a volt bencés templom és a Szentháromság szobor közötti területen, a Fő tér alatt húzódik. Mivel az épület korai periódusa II. sz.-i, [106\(16\)](#) ezt joggal megtehetjük (44. kép).

Azt látjuk, hogy az egy (vagy két?) félköríves apszissal záródó egy (vagy két?) [107\(17\)](#) hajós, téglalapalakú épület 16,5 m hosszú és (ha két hajós) 10 méter széles. Az oszlopalapozás (amelyhez hasonlók feltehetően még sorakoznak a teremben) pontosan a helyiség közepén található. Maga az épület (amely számunkra akkor igazán érdekes, ha később bebizonyíthatjuk róla, hogy szentély) [108\(18\)](#) pontosan a forum terének Ny-i tengelyében helyezkedik el (44. kép: T). Így a kövezett térhez való viszonya megegyezik a római Templum Divi Traiani-nak (43. kép: T) a Traianus-forumon való elhelyezkedésével.

[293](#) Mivel scarbantiai épületünk K-i falát ismerjük s az nem esik egybe az út vonalával, az út (Cardo) és az épület között egy előcsarnokot kell feltételezni (44 kép: E), amely a Traianus templom előtt is megtalálható. Ettől keletebbre vezet az út (Cardo) (44. kép: U); ez a Traianus-forumon a basilica mögötti keskeny udvarnak (43. kép: U) felel meg, amelyen a Columna Traiana áll. Közbevetőleg: a forumok egyik változatánál – provinciális nagyvárosokban [109\(19\)](#) – a város egyik főútja gyakran keresztben átszeli a forumot, elválasztva a templomkörzetet a főtértől és a közigazgatás épületeitől. Egyben azonban az út forgalmával még inkább összekapcsolja azokat.

Feltételezett basilicánk (44. kép: basilica) pontosan a Basilica Ulpia (43. kép: basilica) elhelyezkedésének felel meg. A tér X és Y (?) exedrának megfelelőit Scarbantiában szögletes, Rómában félköríves formában találjuk meg (43. és 44. képek: X és Y).

A csábító összehasonlítást akkor is meg kellett tennünk, ha leletünknek a Róma városi előképhez való hasonlósága csak szerény helyi méretekben és formákban nyilvánul meg, s további ásatásokig ez: a halvány hasonlóság is csak bebizonyítandó vagy megcáfolandó feltevés marad. A környékbeli csatornázások és műemléki helyreállítások teremtenek majd újabb lehetőséget az utcák és a pincék alatti újabb forumrészletek feltárásához.

8.3. Annyit azonban már most is határozottan állíthatunk, hogy a scarbantiai forumon ugyanúgy kimutatható a légiós táborok principia-építészetének hatása, mint ahogy azt a Traianus forumnál Apollodorusszal kapcsolatban már említettük.

Még az ásatás idején megtekintették a feltárt forumrészletet a „Gesellschaft der Freunde Carnuntums”

tagjai. Sopronban zuhogó eső fogadta a két autóbusszal érkező vendégeket, de ők kitartóan végignézték a római kori látnivalókat. A végén elnökük, Franz Stangler átadott néhány Carnuntumról szóló könyvet. Az „Új kutatások Carnuntumban” című kötetben¹¹⁰⁽²⁰⁾ olvashatjuk, hogy az 1877 óta kutatott tábor, Bad Deutschaltenburgtól Ny felé 1,5 kilométernyire található. 1913-ig a tábor négyötöd részét – többek között a tábor központját, a principiát is – kiásták. Igaz, hogy a feltárt falakról az alaprajzok fennmaradtak, az I. századtól az V–VI. századig többször átépített tábor építési periódusait a régi adatok alapján mégsem lehet megállapítani. Ezért kezdték ²⁹⁴ meg az újabb ásásokat, amelyek Scarbantia szempontjából is különösen jelentősek. Egyrészt számos carnuntumi veterán telepedett le az I–II. században Scarbantiában,¹¹¹⁽²¹⁾ másrészt Pannonia kettéosztása (103)¹¹²⁽²²⁾ után Pannonia Superior helytartói székhelye Carnuntum lett, a tartomány vallási központjává pedig Savariát jelölték ki. Scarbantia tehát a két forgalmas város között fele úton, mindkettőtől 1-1 napi járóföldre fontos állomáshelyé lépett elő. Harmadrészt a brigetioi és vindobonai légiós egységekhez hasonlóan, valószínűleg carnuntumiak is dolgoztak a város építésén. Mindezekből kifolyólag az ottani leletek – az ismert hivatalos és személyes kapcsolatok miatt – scarbantiai viszonylatban elsődrendű analógiák. Bizonyítják ezt az új ásások eredményei, amelyek Carnuntumban és Scarbantiában lényegében ugyanazokat az építési periódusokat határozták meg. Kandler a tábor területén az alábbi építési periódusokat állapíthatta meg:

1. Faépületek az I. században;
2. Faépületek átépítése kőben az I–II. század fordulóján;
3. Kőépületek új alaprajzzal a 2. periódus pusztulási rétegén (II. század);
4. Kőépületek megújítása a 3. periódus alaprajza szerint, téglatöredékek a kőfalban (III. sz.?).
5. Egyes helyiségek átépítése és hypocaustummal való felszerelése (IV. sz.);
6. Kis, agyagba rakott, kőfalú házak fűtőszerkezetekkel a korábbi kőfalak között (IV–VI. sz.);
7. Egy lakatlan periódus után IX–X. századi emlékek feltűnése.¹¹³⁽²³⁾

A tábor felett emelkedő Pfaffenbergen állt a római állami vallás temploma, a capitoliumi templom, amelyben még a múlt század végén megtalálták a homokkőből készült Jupiter-szobor fejrészét. Ugyanott Minerva és Juno szobrának töredékei is előkerültek. Az újabb kutatás kimutatta, hogy a II. század végén III. század elején faragott Jupiter-fej, a korábbi scarbantiai Jupiter-szobor mintájára készült.¹¹⁴⁽²⁴⁾ Jobst a császárkultusz emlékhelyeit is beazonosította a capitoliumi templom közelébe. Hadrianus császár emlékművéről – egy nagyobb méretű szögletes alapozás közelében – néhány felirattöredék került elő, Marcus Aurelius szobrából a fej maradt meg.¹¹⁵⁽²⁵⁾

Ez mindenesetre sejteti, hogy Scarbantiában is mely császárok szobrai feltételezhetjük.

Carnuntum a provincia legjelentősebb települése volt. Forumát, amely a légiós tábor és a civil telep (municipium, később colonia) között terül el. 1902–1905 között tárták fel. A 182×225 m területű, oszlopcsarnokokkal határolt tér a légiós tábor védelmében, a canabaéhoz kapcsolódva a túlpárti barbárokkal folytatott borostyán-, rabszolga- és állatkereskedelem főhelye lehetett, tehát nem a municipium foruma.¹¹⁶⁽²⁶⁾ A provincia székhelyén a vásártér és a közigazgatási, valamint a kultikus centrumok egymástól elkülönítve találhatók, ezért ez össze sem vehető a scarbantiai forummal.

²⁹⁵ Annál meglepőbb viszont, hogy a légiós tábor központja, a principia méretben és formában közeli megfelelője a scarbantiai forumnak. A komplexum 90×60 m-es területet foglal el (3:2 arány). Közepén 41,85×37,85 m-es udvar terül el, amelyet kőlapokkal burkoltak. Az udvart minden oldalán 1 méter vastag kőfal és vízcsatorna határolja. A K-i sarokban 90 cm átmérőjű, 4 méter mély ciszterna mélyed a földbe.¹¹⁷⁽²⁷⁾ A nagy udvart három oldalról oszlopcsarnok övezi, és egy kisebb udvar mögött a

zászlószentély található. A 16 méter széles kőlapokkal fedett DK-i udvar ÉNy-i falán 12 olyan alapozási előugrás található (45. kép: A), amelynek megfelelőit a scarbantiai D-i porticus É-i falalapozásán is megfigyelhettük, mint oszlopok alapozásait. A carnuntumi 2. udvar ezen oszlopsora mögött 3 m széles porticus húzódott, ehhez kapcsolódott három helyiség, amelyeket a leletek szerint kultikus célokra használtak. Az ÉK-i oldal egyik kis helyiségében II. századi Hercules-szobrot találtak. Az ellenkező oldalon pedig egy hypocaustumos helyiségben előkerült a tábor-genius oltára (CIL. III, 11111). E padlófűtési terem érdekessége, hogy padlószintje néhány lépcsőfokkal ugyanúgy mélyebben van, mint a scarbantiai forum „A” helyiségéé. A tábor központi szentélye, a principia a DK-i oldalának középső részén, egy szintén fűthető helyiségben volt, ennek fekvése megegyezik a scarbantiai „A” helyiségével. Átmérője ugyanúgy 10 méter. Itt találták meg egy ülő Jupiter-szobor töredékét, Genius, Amor és Venus szobrok darabjait. A kisebb forumudvarban elásva találtak meg Alexander Severus és anyja életnagyságú szobortorzóit (222–235). Carnuntumban és Scarbantiában tehát a tábor-forumon, illetve városi forumon lényegében azonos elhelyezésben találjuk a kultuszhelyeket. Közülük a Jupiter-szobrát őrző (zászló)szentély és a Hercules kultuszhely mindkét helyen kimutatható. Scarbantiában a déli forumépületek közelében is kerültek elő oltárok, amelyek az itteni hivatali helyiségek mellett vagy azokban álló kultuszhelyek, oltárok, császárszobrok meglétét igazolják annak ellenére, hogy a nagyobb szentély(-ek?) maradványai az É-i részen fedezhetők fel.

Végeredményben – úgy tűnik – a központi forumépítészet hatásánál erősebb volt a helyi hadi építészek hatása. Ami természetes is, hiszen a téglabélyegekből ítélve a közeli légiók építőbrigádjai kiviteleztek és valószínű, hogy a carnuntumi helytartó építész tervezte a scarbantiai forumot. Ezért a carnuntumi legióstábor principijához való hasonlóság csak első látásra lehet meglepő. A provinciális régészet kutatói sokszor idézik R. Fellmann munkáit, aki a római legiós táborok központi épületei között forum-típusú principiakat is említ.¹¹⁸⁽²⁸⁾ A Traianus-forummal kapcsolatban pedig a hadiépítészet hatását már említettük. Kölcsönhatásról van tehát szó, ami a hasonló funkció miatt is teljesen érthető. Az aquincumi legiós tábor principijának is éppen a Traianus–Hadrianus-kori periódusánál figyelhető meg ez a forumszerű kiépítés.¹¹⁹⁽²⁹⁾ Számos példát felsorakoztathatnánk a legiós tábor principija és a scarbantiai forum alaprajzi hasonlóságára. Elégnek tartom azonban a noricum Lauriacum (Lorch) és a közel-keleti Dura-Europos táborainak principiait említeni, mint ²⁹⁶típusban és korban közelálló analógiákat.¹²⁰⁽³⁰⁾ Ezek az „a” a forum terének, a „b” a déli oszlopcsarnoknak, a „c” az „y”-exedrának, a „d” az „X”-exedrának vagy „A” helyiségeknek felel meg Scarbantiában.

A capitoliumi istenhármas márványszobrainak idekerülése a II. század elején feltehetően összefügg a Felső-Pannóniában állomásozó légiók korábbi K-i állomásoztatásával, illetve a K-i Apollodoros és építész iskolája Traianus–Hadrianus-kori Duna-vidéki építő tevékenységével (47. kép). A kész szobrot valószínűleg a Carnuntumban állomásozó dunai flotta hajói szállították fel a Dunán. A szobrok Szakál Ernő szerint a kisázsiai Aphrodisia közelében készültek.¹²¹⁽³¹⁾ A jelentős alkotások idekerülésére, esetleg az Antoninus Pius-kori scarbantiai építkezésekkor, a forum építésének császári rendeletre való befejezésekor kerülhetett sor. (Erre következtethetünk talán az imperatori téglabélyegek nagy számából.)

Így, ha a korábbi utcahálózat, az ősi Silvanus-szentély és a Jupiter-templom helye meg is határozta a forum későbbi formáját, alapvetően építészetileg egységes, megtervezett városközpontot kezdtek el építeni. Mégpedig először valószínűleg a késői Flavius-korban, a municipiumi rang elnyerése után kezdtek hozzá a tereprendezéshez, de akkor még jobbára, csak faépületeket emeltek a tábori principiak formájára. A Traianus–Hadrianus-korban kiépítették a Forumot a kövezett térrel, lényegében a Flavius-kori forum helyén, meghagyva a principia-formát, de azt a központi városi forumépítészet¹²²⁽³²⁾ mintái szerinti

hozzaépítésekkel módosították, s a forum tengelyét K-re tolták el. Antoninus Pius alatt készülhettek el teljesen a forum hivatali helyiségei és az újjáépített szentélyek. Marcus Aurelius idején a quadok viszonylag fiatal várost találtak itt, olyan forummal, amelynek néhány évtizede emelt középületeiről még nem omlott a vakolat, nyomukban azonban csak romok maradtak. A II. sz. végén és a III. sz. elején a forumépületek korábbi alapjaikon épültek újjá.

1985. XXXIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / Gömöri János: Scarbantia foruma / IX. Javaslat a műemléki bemutatásra

IX. Javaslat a műemléki bemutatásra

Miután forumunk építésének korát, építészeti jellegzetességeit nagy vonalakban felvázoltuk, felvetődik a kérdés, hogy jelenhet meg ez a várostörténeti szempontból elsőrangú objektum a mai városképben? Hogyan hasznosítható az idegenforgalomban?

A scarbantiai forum, mondhatjuk, egyedülálló Pannoniában, legalább is addig, amíg más városok fórumait is fel nem tárják. Gorsium forumát 1979-ben tisztázta Fitz Jenő. A scarbantiainál kisebb, 35,8×14 m alapterületű kőépítmény a Traianus-korban, a korábban ott álló katonai tábor principiája helyén épült fel.¹²³⁽³³⁾ Ezt a forumot, mivel jelenleg beépítetlen területen fekszik, teljes mértékben sikerült feltárni. Megvan a curia, a basilica és a háromszatú capitoliumi szentély is. Az egész komplexum magán viseli ugyan a tipikus forumok ismertetőjegyeit, mégis méreteiben, részleteiben és elrendezésében jóval szerényebb kivitelű, mint a scarbantiai. Tudományos értéke természetesen ²⁹⁷ugyanolyan jelentős, sőt mivel kiváló szakemberek teljesen feltárhatták, biztosabb támpontot is nyújt a további kutatáshoz, mint a mi, részleteiből „összeszerkesztett” forumunk. Ha szabad e helyen az összehasonlítást folytatni, a scarbantiai forum mégis annyival látványosabb, hogy jellegzetes kőlapos burkolata, széleit szegélyező, vízelvezető csatornája és a téren álló lovasszobor-bázisok megmaradtak és a monumentális római, építmények hatását keltik.

Bármelyik város büszke lehetne, ha ilyen kövekhez vezethetné a története iránt érdeklődőket. Az ásátás befejeztével leadott ásátási dokumentációk felhasználásával tervek készültek a terület beépítésére és ott a forumrészlet bemutatására. Az új épület terveit Kévés György készítette, a forum bemutatására a szerző az alábbiakban tette meg javaslatát: Mivel az Új u.–Szt. György u. sarka előtt az utcaburkolatot úgyis fel kell újítani, célszerű lenne az új burkolatot úgy kialakítani, hogy az nagy szögletes betonlapok, esetleg kőlapok egymás mellé illesztésével az eredeti (4 m mélyen fekvő) forumburkolat hatását keltse. A kb. 60×120 cm-es kőlapokat pontosan a forum meghatározott tere fölé kellene lerakni, hogy a forum eredeti kiterjedését mindenki világosan láthassa. A kőburkolat közepébe az. Új utca–Szt. György utca torkolatában, az utcaszintben nagy, rézből öntött antiqua betűkkel ki kell írni: SCARBANTIA FORUMA. Esetleg latinul is. A járókelők lába fényesre koptatná a betűket, mint ahogy az észak-itáliai Veleja városka fórumán a római kori polgárok fényesítették lépteik nyomán a forum közepébe illesztett fémfeliratot, amely azt adta hírül, hogy melyik városi polgár köveztette le saját költségén a forumot.

A romterület felett ez az imitált forumkövezet folytatódna, de alatta (a kb. 360–380 cm magas földem alatt) az eredeti forumburkolatot is látni lehetne a késő-középkori ház pincéi által határolt és feltárt területen. Itt be lenne mutatva a vízelvezető csatorna, a szoborbázisok, és néhány faragott római kő. Látható lenne a lépcsőfokkal magasabb szintű porticus is. A bemutatás határát a B és C épület fala alkotná.

Az eredeti porticus felett szellős, könnyed oszlopcsarnokot kellene építeni, esetleg faoszlopokkal. Ez kulisszaként elfedné a most látható csúnya tűzfalakat, egyébként rendes átjáró szerepe lenne az Új utcából a Szt. György utcai Forum-átjáró irányába. A fedett oszlopcsarnok mögött az „X” exedra udvarszerű építményét, mint vendégcsalogató beugrást pontos vonalában a felszínen is be kellene mutatni. A „B” és „C” épületek helyét szerény, modern fehérfalú, piros, római kori mintára készült cserepekkel fedett épülettel kellene beépíteni.

Az épületek funkciója bármi, lehetne: Az „X”-exedra melletti két épületrészt azonban a köz javára illenék hasznosítani. Egyik épületrészben az-eredeti forumrészre való lejáró lépcsőt kellene megépíteni, mellette a kiszolgáló helyiségeket a takarító és villanyfülkétől a pénztárig. Az exedra másik oldalán a „Forum”-termet kellene kialakítani. Itt az eredeti forumon kellene helyet biztosítani minden olyan szervezetnek, szövetségnek és egyesületnek, legyen az hivatalos, vagy önkéntes társadalmi, amely a város érdekében fórumokat rendez a forumon, a városszépítéstől kezdve minden közösségi ügyben. Második variációként elképzelhető csak az oszlopcsarnok és a térburkolat megépítése, a mögötte húzódó új épület nélkül. Ez esetben a növényekkel befuttatott csarnok csak a tűzfalakat takarná, mögötte fákat kellene telepíteni és parkosítani. A forumrészletet a feltárt részen viszont így is be kellene mutatni. Esetleg az Új u. 4. sz. ház pincéjéből (ott van ugyanis a fórum Ny-i szegélye) a forumszinten alagúttal biztosítani a lejáratot a feltárt részhez. Az alagút az Új utca alatt vezetne át. A kiszolgáló helyiségek az Új u. 4. sz. ház pincéjében lehetnének.

298 Harmadik variációként az oszlopcsarnok elhagyásával a térburkolat és az eredeti forum bemutatása kerülhet tervezésre, szintén az Új u. 4. sz. házból való alagút-megközelítéssel, a falak felszíni bemutatásával és parkosítással.

Utolsó lehetőségnek hagyná az egész sarok beépítését, a forumnak az új épület földszintjén és pincéjében való bemutatását és előtte az eredeti forumterület újraburkolását a mai felszínen. Végül is ez a terv készült el és ez a változat nyert hivatalos támogatást a megvalósításhoz.¹²⁴⁽³⁴⁾

1985. XXXIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / Gömöri János: Scarbantia foruma / J. Gömöri: Das Forum von Scarbantia (Auszug)

J. Gömöri: Das Forum von Scarbantia (Auszug)

1) Lajos Bella entdeckte im Winter 1893/94 den kapitulinischen Tempel von Scarbantia. In den 60er Jahren grub Klára Póczy unter der SW-Ecke des heutigen Rathauses den Eingang⁴ des kapitulinischen Tempels aus. Die nördliche Grenze des Forums kennen wir seit fast einem Jahrhundert, aber von seiner Konstruktion und seiner Größe standen uns keine sicheren Angaben zur Verfügung.

Im Jahre 1979 hatten wir die Möglichkeit, an der Ecke Neugasse–St. Georgen–Gasse im Stadtkern von Sopron unsere archäologischen Forschungen anzustellen. An der Stelle der 1944 ausgebombten Häuser will die Stadt neue Gebäude errichten. Die Kosten der Ausgrabungen wurden vom Staatlichen Denkmalamt übernommen. Unsere Aufgabe war, die auf das Gebiet fallenden römerzeitlichen Baureste freizustellen, mit dem Ziel, dass wir sie im neuen Bau dann vorführen können.

Leiter der Forschung war der Archäologe des Franz-Liszt-Museums, der sich als weitere Aufgabe die

Suche nach der südlichen Grenze des Forums stellte. Das Hauptziel der Ausgrabungen war die Bestimmung der N-S Länge des Forums. Über die mittelalterliche Werkstatt, Backöfen, Gruben und andere Funde, sowie über die Schichten der Árpáden-Zeit (10–13. Jh.) werden wir in einer anderen Arbeit berichten. In diesem Vorbericht veröffentlichen wir nur unsere neuen Angaben, die sich auf das Forum von Scarbantia beziehen. Im weiteren wollen wir aufgrund der Abb. 1 nach den dort sichtbaren Zahlen in chronologischer Reihenfolge – mit besonderer Rücksicht auf die bessere Übersehbarkeit der Konstruktion des Forums – die Ergebnisse der Ausgrabungen vorführen.

1985. XXXIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / Gömöri János: Scarbantia foruma / J. Gömöri: Das Forum von Scarbantia (Auszug) / 2. Die südliche Grenze des Forums.

2. Die südliche Grenze des Forums.

Nach Abbrechung der Grundmauer eines nachrömischen Häuschens (Abb. 2) fanden wir die Steinbepflasterung des Forums (Abb. 4). Auf diesem Pflaster kamen die Steinsockel zweier Reiterstatuen (Abb. 5) zum Vorschein. Die Reiterstatuen (Abb. 5) standen unmittelbar neben dem südlichen Rand des Forums. Das Forum grenzt an einen Wasserkanal, der wieder in den seitlichen Teil der Steinplatten eingetieft war, weiters südlich ein 5 Meter breiter Porticus (Säulenhalle). Die Grundmauern (Abb. 7) blieben erhalten. Der Gehweg der Säulenhalle ist um eine Stufe höher als das bepflasterte Forumniveau. Von der Säulenhalle öffnet sich ein Forumhof (10×10 m). Steintreppen führen in den mit Bodenheizung versehenen „A“-Raum (Abb. 12). Hier können wir eine frühere (Abb. 13) und eine spätere Periode (Abb. 14) des Hypocaustums beobachten. Aus der späteren Periode stammt ein Krugfragment mit einem eingeritzten germanischen Namen (Abb. 15).

[299](#)Der „A“-Raum wurde im 2. Jh. gebaut und im 4. Jh. umgestaltet. Da wurden die mit Hypocaustum versehenen „B“ – (Abb. 16) und „C“ – (Abb. 17–18) Räume eingebaut. Unter den Trümmern des spätesten Gebäudes fanden wir eine typische langobardische „S“-Fibel^{22–27} (Abb. 20), die die Zerstörung des Gebäudes kam ein Bodenziegel mit einer altchristlichen Ziegelritzung zum Vorschein (Abb. 21). Das könnte ein neuerer Beweis für die Frage der Betätigung des „Vigilius episcopus Scaravaciensis“²⁹ in Scarbantia sein.

1985. XXXIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / Gömöri János: Scarbantia foruma / J. Gömöri: Das Forum von Scarbantia (Auszug) / 3. Die westliche Grenze des Forums

3. Die westliche Grenze des Forums

Nachdem wir die N-S Achse des Forums in 45 m Länge bestimmt hatten, stellten wir uns die Bestimmung der Breite zum Ziel. Vitruvius hat mit der Proportion 3:2 Länge und Breite des Forums festgestellt. Versuchsweise haben wir – von der durch die Exedra gezogene N-S Achse ausgehend – verhältnismässige Weiten gemessen.

In den Kellern des Gebäudes Neugasse 2–4 suchten wir jenen Bau, der das Forum im Westen abgrenzte. Das ist ein Gebäude mit 14 m Breite und hat 60 cm dicke Steinmauern (Abb. 22). Dieses westliche Gebäude ist ein Podiumbau, wohin man vom Forum über 3 Treppen gelangen kann (Abb. 24–25). Es wird im Osten vom Kanal, vom Platz, im Westen vom Cardo abgegrenzt. Im Inneren des Hauses sind Spuren von roter Wandmalerei sichtbar. Der Boden ist ein mehrfach erneuerter Terrasse, ohne Bodenbeheizung.

1985. XXXIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / Gömöri János: Scarbantia foruma / J. Gömöri: Das Forum von Scarbantia (Auszug) / 4. Der östliche Rand des Forums

4. Der östliche Rand des Forums

Der östliche Rand mit dem Wasserkanal kam im Hofe des Hauses St. Georgengasse 1 zum Vorschein, und zwar in jenem Raum, den wir dazu vermessen haben (Abb. 27–28). Im Osten des Platzes gab es keine Säulenhalle. Die hier freigestellte Mauer ist 90 cm breit. Wahrscheinlich stand hier ein einstöckiges Haus. Die dazu gehörigen Hypocaustum-Steinsäulen haben wir ausgegraben.

5. *Den Nordrand des Forums* hat Klára Póczy freigelegt und teilweise publiziert.³⁵ Anhand dieser Freilegung können wir annehmen, dass der Kanal an den Platz grenzte.

6. *Die Rekonstruktion des Forums* können wir aufgrund obiger Angaben folgendermassen skizzieren: Die 46×45 m Fläche des Platzes war ganz mit Steinplatten bedeckt. Auf jeder Seite bildet der Kanal die Grenze. Von Süden und Norden schliesst sich eine Exedra mit je 10×10 m an. Der kapitolinische Tempel steht am NW-Rand. Am NO-Rand stand wahrscheinlich ein anderer Tempel (Hercules?). Die durch die Exedra gehende, vorstellbare Linie bildet die N–S Achse. Das zeigt den symmetrischen Ausbau des Platzes.

Im Süden erhob sich die 5 m breite Säulenhalle, deren Gehniveau um eine Stufe höher war als die Bepflasterung des Forums. Von der Südexedra konnte man in einen 10×10 m grossen Raum mit Hypocaustum gelangen, vielleicht war das ein Amtsraum („Curia“?). Im Westen stand ein Podiumbau, wohin eine Treppe mit 3 Stufen führte. Vor dem Gebäude, das auf den Platz blickte, stand eine Säulenreihe. Für die Verwendung des Gebäudes haben wir keine sicheren Angaben, da die Teilungswände unbekannt sind, hier vermuten wir die „Basilica“. Im Osten schloss wahrscheinlich ein einstöckiges Haus ohne Porticus den Platz ab, das unmittelbar neben dem Platz stand. Die cca 45 m Breite des Platzes entspricht der ungefähren Hälfte der Foruminsula. Sie liegt auf einer Fläche von 90×135 m, abgegrenzt westlich vom Cardo und nördlich vom Decumanus, südlich von einer schräg einlaufenden Strasse. Die Proportion der Insula-Länge zur Breite ist 3:2, was auch Vitruvius wegen der Foren für wichtig hielt. Diese Proportion müssen wir in Scarbantia mit weiteren Ausgrabungen feststellen. Am Südrand des Forums von Scarbantia standen Reiterstatuen,⁴² deren Steinsockel erhalten sind (Abb. 5). Wir fanden mehrere Altarsteinfragmente (Abb. 34). Den südlichen Teil des Forums von Scarbantia können wir uns aufgrund eines Wandgemäldes aus Pompeji vorstellen (Abb. 35).

7. Aufgrund der stratigraphischen Stellung der Münzenfunde, der gut datierbaren Keramikscherben und der Ziegelstempel in der Schicht können wir feststellen, wann das Forum erbaut wurde. Wir vermuten, dass die Foruminsula in der späteren Flaviuszeit ausgesteckt wurde, als man die Hütten abbrach und den Platz planierte. Die Steinbauten wurden durch die zu Traians Zeit (98–117) aus Brigetio (Szöny) und Vindobona (Wien) hierher versetzten Legionär-Bauvexillationen angefangen. Beweisbar ist: dass hier Ziegelbrenner der Leg. XI. Claudia (101–105) und der Leg. I. Adiutrix (114–119) und von nahem Wien die Ziegelbrenner der Leg. X. Gemina (114–119) arbeiteten. Die Militärhandwerker-Truppe (Ziegelbrenner), die die imperatorischen Ziegelstempel (Abb. 38) benutzte, kam wahrscheinlich aus Carnuntum vom Sitz des Statthalters der Provinz Pannonia-Superior. Der Ausbau des Forums konnte unter Traian und Hadrian nicht ganz erfolgen. Die Bepflasterung war aller Wahrscheinlichkeit nach in dieser 300er-Zeit fertig. In seiner ganzen Pracht zeigte sich das Forum unter Antoninus Pius (138–161). In dieser Zeit kamen die Marmorstatuen der Kapitolinischen Trias¹²¹ nach Scarbantia (Abb. 47).

8. Von den Kaiserforen in Rom sind beim Nervaforum (Abb. 42) in den Ausmassen, beim Traianusforum (Abb. 43) im Aufbau gewisse Ähnlichkeiten mit dem Forum in Scarbantia festzustellen. Natürlich in einer sehr bescheidenen Weise zeigt sich bei der symmetrischen Anlegung der Exedra diese sehr ferne Ähnlichkeit mit dem Letzteren (Abb. 44).

Sicherer ist die Analogie von Principia und Forum (Abb. 45) des Legionslagers in Carnuntum, deren Ausmasse und Aufbau der von Scarbantia sehr gleichen und als Vorbild ins Kalkül gezogen werden können. Wegen der Nähe des Sitzes des Statthalters der Provinz Pannonia Superior ist die Analogie auch bei Carnuntum¹¹²⁻¹¹⁷ verständlich. Legionsveteranen aus Carnuntum siedelten sich in Scarbantia an, ihre amtlichen und privaten Beziehungen erwiesen sich sehr haltbar und nützlich.

Allgemein zeigt sich die Wirkung der Militärarchitektur¹¹⁸⁻¹¹⁹ auch beim Forum in Scarbantia.

Das bepflasterte Forum in Scarbantia ist das Andenken an die Traianisch-Hadrianische Zeit Die Kapitolinische Trias aus den Osten, das Zurückkommen der Legionäre von den Kriegsschauplätzen des Ostens, die Wirkung der Architekten (Apollodorus und seine Schule) aus dem Osten im Donaugebiet bei den Bauarbeiten der Legionslager, das Eingreifen der Baueinheiten der Legionäre am Forum in „Flavium Municipium-Scarbantia“ sind Zusammenhänge, die sich auch auf Scarbantia beziehen so, dass die weitere Erforschung des Forums, von der wir jetzt nur kurz berichten, zur Lösung sehr wichtiger Fragen bei der Erforschung der provinzialrömischen Stadtgeschichte eine gute Hilfe bieten kann.

Aus Pannonien kennen wir seit der Ausgrabung des Forums in Carnuntum am Anfang des Jahrhunderts nur das erst jüngst freigelegte Forum in Gorsium. So kann das Forum in Scarbantia – wenn auch nicht ganz freigelegt – mit sehr wichtigen Lehren dienen.

9. Nebenbei befindet sich das Forum in der Innenstadt einer sehr wichtigen Fremdenverkehrsstadt, seine Steine können Zehntausenden die Nachricht einer einmal dagewesenen römischen Architektur vermitteln.

Der Leiter der Ausgrabungen empfiehlt die Bezeichnung der Ausdehnung des Forumplatzes auf den Strassen und heutigen Bepflasterungen. Im Keller des zuerbauenden Hauses Ecke Neugasse–St. Georgengasse sollen – nach dem Vorschlag des Schreibers dieser Zeilen – die originalen Reste gezeigt werden. Ein weiterer wäre über dem ursprünglichen Porticus könnte ein moderner Bau sein, darunter könnte das Original auch gezeigt werden. Diese neue Säulenhalle könnte sich dem oben rekonstruierten Platz anschliessen. Den Publikationsplan des Forums haben Architekten, Archäologen schon diskutiert, ein endgültiger Plan ist noch nicht entworfen. (1983). Einig sind alle darin, dass dieser wichtige Kulturschatz, ein Teil von Scarbantia, das Herz dieser schönen Römerstadt vielen Besuchern zugänglich gemacht werden muss.

1985. XXXIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / Gömöri János: Scarbantia foruma / J. Gömöri: Das Forum von Scarbantia (Auszug) / VERZEICHNIS DER ABBILDUNGEN

VERZEICHNIS DER ABBILDUNGEN

1. Das Forum von Scarbantia (Schematische Skizze der Ausgrabungen).
2. Grundmauer einer Hütte aus der Völkerwanderungszeit. Die Mauern sind in der Schuttschicht eingebettet, die den Forum bedeckten (1. Abb.: 1.).

3. Inschriftfragment vom Rand der Südseite des Forums (1. Abb.: 1.).
4. Die Erschliessung der Pflasterung des Forums im Jahre 1973. (1. Abb.: 1.).
5. Reiterstatuensockel von der Südseite des Forums (1. Abb.: 2/a.).
6. Abflusskanal des Forums.
7. Grundierung der Pfeiler des Porticus auf der Südseite des Forums.
8. Gelniveau des südlichen Porticus.
9. Steinsockel des Holzpfostens in sekundärer Nutzanwendung.
10. Teil der Säulenreihe des südlichen Forumhofes, später eingemauert (1. Abb.: 7.).
11. Steinblock einer Säule des südlichen Forumhofes mit Anpassungsrille (in der Nähe von 1. Abb.: 8.).
12. Treppe vom südlichen Forumhof im „A“-Raum.
13. Hypocaustum-Säulen aus der ersten Periode des „A“-Raumes (1. Abb.: A.).
14. Hypocaustumziegel des „A“-Raumes aus der spätrömischen Zeit (1. Abb.: A.).
15. Krugfragment mit einem eingeritzten germanischen Namen (1. Abb.: A.).
16. Die spätrömische Teilwand des „B“-Raumes (1. Abb.: 8.).
17. Der Terrazzo-Boden des „C“-Raumes mit den Resten des Hypocaustums (1. Abb.: 10.).
18. Das Praefurnium des „C“-Raumes mit einer Tegula, die die Heizöffnung des Hypocaustum absperrt (1. Abb.: 11.).
19. Gestempelte römische Ziegel sekundär verwendet südlich des „C“-Raumes des Forums (1. Abb.: 13) als Verschlussdeckel eines Kanals im 14. Jh.
20. Langobardische „S“-Fibel aus dem Haus, das im 6. Jh. in den „C“-Raum des Forums in Scarbantia eingebaut war.
21. Altchristliche Ziegelritzung des aus dem 6. Jh. stammenden Gebäudes des Forums in Scarbantia (1. Abb.: 11.).
22. Sopron, Restaurant Gambrinus, nördlicher Keller, 2. Graben. Profilbild der Sonde 2, mit dem Fundort des nord-italienischen Terra-sigillata-Bechers aus der Zeit der Flavier.
23. Terra sigillata-Becherfragment, gefunden neben der nördlichen Grundierungsmauer der „Basilica“ in Scarbantia (70–80er Jahre nach Chr. Typ Drag. 24, Ohlenroth 8).
24. Der westliche Rand des Forums von Scarbantia (1. Abb.: 19).
25. Ansicht des westlichen Randes des Forums von Scarbantia, mit Treppen, die in die „Basilica“ führen (1. Abb.: 19).

26. Terrazza-Boden des Gebäudes im Osten des Forums, eingestürzt Über dem Hypocaustum (1. Abb.: 21).
27. Der östliche Rand des Forums. Über dem Kanal mit eingestürzten Dachziegeln.
28. Der östliche Rand des Forums (1. Abb.: 21).
29. Eine Strecke des Decumanus Maximus im Hofe des Rathauses als nördliche Grenze der Forum-Insula (1. Abb.: 24).
30. Steinrelieffragment mit einem zurückblickenden Hirsch aus dem Raum hinter dem kapitolinischen Tempel (1. Abb.: 24).
31. Eine Strecke des Cardo Maximus im Keller des Storno-Hauses. Dieser Weg säumte das Forum im Westen (1. Abb.: 26).
32. Teilansicht eines römischen Weges im Keller des Hauses St. Georgengasse 12. Dieser Weg verband die Kleine Ungarische Tiefebene mit dem Wiener Becken.
33. Rekonstruierter Grundriss aufgrund der neuesten Ausgrabungen des Forums von Scarbantia (Zeichnung von J. Gömöri 1883.).
34. a) Altarsteinfragment vom Forum, das zu Ehren des J(upiter) O(ptimus) M(aximus) aufgestellt wurde.
b) Altarstein eines Legionenveterans aus dem „C“-Raum.
35. Das „Forum Civile“ in Pompeji. Wandgemälde im Haus von Julia Felix (nach Mau und Eschbach).
36. AS. Titus (79–81). Kupfermünze zum Andenken an Livia (Vom Bauniveau der „X“-Exedra).
37. 1. Terra Sigillata aus der Severus-Zeit (Vom Gehniveau der „X“-Exedra).
2. Norditalienisches Becherfragment, unter dem Gehniveau der „X“-Exedra gefunden.
3. Reibschüssel aus der untersten Schicht der „X“-Exedra.
4. Krug, unter dem Hypocaustum des „C“-Raumes gefunden.
5. Norditalienischer Becher, unter dem Gehsteig des Cardos gefunden.
6. In Scarbantia verfertigte Schüssel unter dem Gehsteig des Cardos gefunden.
7. Terra Sigillata ebenso.
38. Ziegelstempel vom Forum in Scarbantia.
39. Das Augustes-Forum in Rom (42–2 v. Chr.) Vgl. (Kähler: 10. Abb.).
40. Forum Transitorium in Rom (70–98). Nach: Kähler: 21. Abb.
41. Domitians Palast auf dem Palatinus in Rom (letztes Viertel des 1. Jh.). Nach Kähler: 22. Abb. Vgl. „X“: Analogie des Forums von Scarbantia.
42. Piazza d’Oro in Hadrians Villa. Tivoli (Tibur neben Rom) 135 nach Chr. (Vgl. Kähler: 36. Abb.).
43. Traianusforum in Rom (106–113). Nach Kähler: 26. Abb.
44. Eine Möglichkeit der Rekonstruktion des Forums in Scarbantia, die durch weitere Ausgrabungen noch

bestätigt werden muss.

45. Die Principia des Legionslagers in Carnuntum (Nach Stiglitz–Kandler–Jobst).

46. 1. Die Principia des Legionslagers in Lauriacum und
2. in Dura-Europos (Nach Fellmann und Szirmai).

47. Die Kapitolinische Trias vom Forum in Scarbantia.

1985. XXXIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / † Mesterházy Sándor: Tűzjelző távíró alkalmazása Sopronban

302 † Mesterházy Sándor: Tűzjelző távíró alkalmazása Sopronban

1. A gyengeáramú elektronika gyakorlati hasznosítása a múlt század hetvenes éveiben egyre kiterjedtebb körben indult meg. Ennek keretében az érdekelt szakiparosok különböző villamos jelzőberendezéseket, távíró- és távbeszélő-készülékeket árusítottak és ezeknek minél szélesebb körben való terjesztése érdekében az egyes szakiparosok között élénk üzleti versengés alakult ki. Ehhez kedvező lehetőséget nyújtott az ebben az időben kifejlődő rendszeres tűzvédelmi szervezkedés is. A Sopronban 1866-ban megalakult önkéntes Tűzoltó- és Torna Egylet országos viszonylatban az első ilyen szervezkedés volt. A Deckert és Homolka bécsi elektrotechnikus cég (Telegraphenbauanstalt) 1879. szeptember 26-i levelében Sopron város tanácsának tűzjelző távirda- vagy távbeszélő-hálózat létesítésére tett ajánlatot.

A cég ajánlatában azt is közölte, hogy soproni megbízottja, Seitenhofer a tűzjelzőtávíró ügyében a várossal már tárgyalt és az előzetes megbeszélés szerint a 6 városkaput, a városházi központot és a Tűztornyot összekötő távíróvezeték megépítése és felszerelése körülbelül 1100–1200 osztrák értékű forintba kerülne. A cég hajlandó lett volna szakemberét a városi tanács kívánságára Sopronba küldeni, aki a távíróvezeték hosszát és irányát megállapította volna, aminek alapján a cég végleges ajánlatot tudott volna tenni.

A cég a városnak azt a fizetési kedvezményt is felajánlotta, hogy a költség egy része a távíróvezeték elkészültekor, a másik pedig 1 év múlva lenne fizetendő. A cég azt is megemlítette, hogy hasonló berendezést Bécsben és Bádénben már létesített, Pozsonyban pedig a tűzjelzőtávíró berendezés felszerelése akkor volt folyamatban.

A bécsi cég ajánlata a városi tanácsot érdekelte és ezért véleményezés végett kiadta a tűzoltóság felszerelését ellenőrző városi bizottságnak. A bizottság az ajánlatot meg nem jelölt okból csak egy év múlva, 1880. szeptember 16-án, 27-én és 30-án tartott ülésén tárgyalta.

A bizottság az 1880. november 5-i jelentésében a tűzjelzőtávíró létesítését 1200 osztrák értékű forint költséggel feltétlenül érdemesnek tartotta. A megépítés előtt azonban szükségesnek vélte, hogy a kérdést előzetesen alaposan tanulmányozzák és olyan helyekről, ahol ilyen berendezés már van, felvilágosítást kérjenek abból a célból, hogy a legcélszerűbb berendezést válasszák ki.

A bizottság elgondolása szerint a tűzjelző távíró berendezése 1881-ben már alig valósítható meg és erre megfelelő hitelfedezet sem áll rendelkezésre. Ezért azt javasolta, hogy várják be a Pozsonyban építés alatt álló tűzjelző berendezés elkészülését és azután a bizottság két tagja (Hasenauer Ágost városi mérnök és Rösch Frigyes tűzoltóegyleti elnök) a jövő tavasszal küldessék ki Badenbe és Bécsbe az ottani tűzjelző berendezések helyszíni tanulmányozására. Szerzett tapasztalataik alapján tegyenek részletes javaslatot a

soproni berendezésre nézve.

A bizottság jelentésében még kérte, hogy a városi építési hivatal a Deckert és Homolka cég árjegyzékét a nála kapható elektromos készülékekről, elemekről stb. őrizze meg, hogy az ajánlattevésnél az árak annak alapján ellenőrizhetők legyenek.

303A bizottság jelentésében még kérte, hogy a városi építési hivatal a Deckert 1881. július 29-én terjesztette be a városi tanácshoz. A városi tanács a jelentést az 1881. július 30-i tanácsülésén 4010/2136. T. szám alatt tárgyalta és a következő határozatot hozta: „Tekintettel arra, miszerint ezen távirdának helyi viszonyainknak megfelelő, célszerű berendezése okvetlenül megkívánja, hogy az szakközege által oly városokban, ahol már ténylegesen alkalmaztatik, személyesen megtekintsék és alaposan megvizsgálják, Hasenauer Ágost főmérnök és Rösch Frigyes mint a tűzoltóegylet elnöke ezennel kiküldetnek, miszerint Baden, Bécs és Pozsony városokban létező hason intézményt megvizsgálván, a szerzett tapasztalatok alapján részletes és indokolt jelentést terjesszenek elő. Miről nevezett urak jegyzőkönyvi kivonattal értesítendőek.”

A kiküldöttek a kapott utasítás alapján a tűzjelzőtávíró berendezését Badenben és Bécsben 1881. szeptember 17–19-én tanulmányozták. Pozsonyban nem voltak. Tapasztalataikról részletes jelentésben számoltak be. A jelentés a 100 év előtti tűzjelző berendezésekről érdekes adatokat tartalmaz:

Bádenben egy távíróhálózat van 15 tűzjelző- és 9 riasztó állomással. Ezenkívül a tűztorony és a rendőrség hivatalos helyisége között telefon összeköttetés is van. Az első berendezés, amely 13 tűzjelzőállomást kötött össze, valamivel többbe került 900 osztrák értékű forintnál. Az utánrendelt tűzjelző készülékek vezetékkel együtt darabonként 30–40, a riasztóállomások egyenként 20–30 osztrák értékű forintba kerültek. A vezetékek általában a házak mentén, tartóvasakon, alacsony épületeknél a háztetőn vannak vezetve. A jelző taszter (billentyű), a riasztó készülék és az elemek egy ládikában vannak elhelyezve. A riasztó állomáson a felszerelésből hiányzik a jelzőtaszter. A készülékek üzemeltetéséhez szükséges villanyáramot egy 12 Meidinger-elemből álló helyi telep szolgáltatja, amely az örszobában van elhelyezve. Az áram erősségét egy árammérő (Bussole) mutatja. Ha az áramfolyam a hálózatban gyenge, akkor az elemeket vízzel fel kell tölteni. Fenntartásuk darabonként 50 osztrák értékű forintba került.

A 15 tűzjelzőállomás közül 13 nyilvános épületekben, és a tűzoltótisztek lakásán, 2 az utcán volt elhelyezve. Az utcaiak először üvegtáblával voltak fedve. Mivel ezeket többször szándékosan betörték és a tűzoltóságot hamis riasztással megtévesztették, a ládikákat kis vasajtókkal szerelték fel. Ezeknek a kulcsa a szomszéd lakónál vagy az éjjeli öröknél volt. A telefonnak az volt a célja, hogy a tűztorony öre a rendőrség útján tájékoztassa a tűzoltóságot a tűz helyéről, minőségéről és kiterjedéséről.

Bécsben a tűzjelző távirdaközpont vezetője a kiküldötteknek nemcsak a bécsi távirdahálózat működését magyarázta meg, hanem a telefon használatára nézve is – gazdag tapasztalatai alapján – megszívlelendő tájékoztatást adott.

A különböző kerületekben elhelyezett automaták jegyzéke mind a távirdaközpontban, mind a mellékállomásokon megvan. Ha az automaták egyike tüzet jelez, először a saját számát, majd a tűz fajtát (kémény-, tető-, szoba-, pince-, stb.) jelzi. Ennek tudatában a tűzoltóság már a megfelelő felszereléssel vonult ki.

A táviratozás a megállapított jelzésekkel, Morse-féle távirdakészülékkel történt. A vezetékek részben földalatti kábelben, részben légvezetéken voltak. Annak ellenére, hogy a kábelben való elhelyezés

háromszor olyan drága, mint a légvezetéken, mégis az előny a kábelé, mivel sokkal kevesebb javításra szorul, így üzembiztosabb, másrészt pedig azért, mivel a készüléket – ami különösen 304fontos – zivatar esetén is lehet használni, a légvezetékeknél viszont zivatar esetén a készüléket ki kell kapcsolni.

A telefon azonban a kapott vélemény szerint – a tűzjelző szolgálatban nem hasznosítható, mivel csak teljes csendben, (ami tűzveszély idején nincs meg) teszi lehetővé, hogy érhető közléseket adjon. Félrevezetés esetében pedig nem lehet megállapítani annak személyét, aki a hamis jelzést adta.

A bécsi tűzjelző távirdaközpont vezetőjének véleménye szerint a tűzjelző szolgálatban csak a távíró használható eredményesen, a többi berendezés megbízhatatlan és ezeket nem ajánlja. A kiküldöttek ezért a Sopronban létesítendő tűzjelző berendezés létesítésénél e vélemény feltétlen figyelembevételét javasolták.

2. E véleményt mai szemmel nézve furcsának találjuk, de abban az időben a telefonnal szemben még bizonyos tartózkodás nyilvánult meg, mert fejlődésének még a legkezdetén volt. Ezt a magatartást a tűzoltóegyesület elnökénél még a saját személyes tapasztalata sem tudta megváltoztatni, amit mint főreáliskolai tanár a telefonnal az iskolájában folytatott kísérleteknél észlelt.

A városi építési hivatal a kiküldöttek javaslatával ellentétben a tűzjelző telefon létesítése mellett döntött. A városi építési hivatal ez ügyben, úgy látszik, már több javaslatot is tehetett a városi tanács építési osztályának, mivel az 1882. február 22-i jelentésében a következőket írta: „Az alulírott építési hivatal már ismételten tett javaslatot arra, hogy célszerű lenne a toronyőrök szobáját huzalvezetékekkel a városházi rendőrőrszobával összekötni, hogy a szükséges jelzések telefon útján történjenek. Az összeköttetés elkészítését Liebert Ferenc városi mechanikus 147 osztrák értékű forint 40 krajcár költséggel vállalta és erre vonatkozólag ajánlatot is adott be”.

A városi építési osztály az építési hivatal jelentésével az 1882. március 7-i ülésén a 6. tárgypontként foglalkozott. Ennek során elismerte a javasolt berendezés célszerűségét, de költségét magasnak találta. Az építési ügyosztály a javasolt összeköttetésen kívül kívánatosnak tartotta hasonló összeköttetés létesítését a városházi rendőrőrszoba és a városmajori tűzoltó őrszoba, valamint a városi színház és a városházi rendőrőrszoba között is. Ezért a javaslatot az építési hivatalnak azzal az utasítással adta vissza, hogy az ügyet mindkét szempontból vizsgálja meg, és tegyen újabb javaslatot. Az építési hivatal 1882. május 16-i 101. számú újabb jelentése szerint Liebert Ferenc mechanikus a toronyőrség és a városházi rendőrőrszoba közötti telefon szerelési költségét csökkenteni nem tudja. Árajánlata szerint a városházi rendőrőrszoba és a városmajori tűzőrség közötti telefon 169 osztrák értékű forint 10 krajcárba, a városi színház és a városházi rendőrőrszoba közötti telefon pedig 203 forint 50 krajcárba kerülne.

Bár az építési hivatal a két utóbbi telefon berendezését is kívánatosnak tartotta, a magas költségek miatt ezeket az összeköttetéseket az egész város területére kiterjedő tűzjelzőtelegraph megvalósításáig függőben kívánta tartani.

Véleményében kitért még arra is, hogy a tűzjelzőtávíró vezetékének az utcán át való vezetése helyett előnyösebbnek tartja a földalatti vezetést, mivel a föld felett a vezetékek könnyen megsérülnek és nem is szépek. A fentiek alapján az építési hivatal csak a toronyőrség és a városházi rendőrőrszoba közötti telefon létesítését javasolta.

Az építési ügyosztály 1882. június 28-i ülésén az építési hivatal javaslatát elfogadta. A városi tanács az építési osztály határozatát döntés végett a városi közgyűlés elé terjesztette, amely 3954 ikt./273 kgy. szám alatt 1882. október 13-i közgyűlésén a toronyőrség, valamint a városházi rendőrőrszoba között

telefonösszeköttetés **305**létesítéséhez hozzájárult, költségének kifizetését engedélyezte. Hasenauer Ágoston városi mérnök 1882. október 23-án jelentette, hogy a „távhangzó” összeköttetés létesítése megtörtént. Ekkor találkozunk először a magyar *távhangzó* elnevezéssel a „telefon” helyett.

Az egész városra kiterjedő tűzjelzőtelegráf nem valósult meg. Ennek oka a levéltári ügyiratokból nem is tűnt ki. A városi színház és a városi rendőrőrszoba között csak 1884-ben létesült tűzjelző berendezés. Ennek kiváltója egy nyári zivatar volt.

3. Sopron város színházának közönségét 1884. május 3-án este 8 órakor egy hirtelen támadt zivatar villámcsapása riasztotta meg. A villámcsapásról az „Oedenburger Zeitung” helyi napilap 1884. május 7-i számában a következő tudósítást közölte: „A »nyitány«, minden előzetes jelenség nélkül, egy süvítő villámcsapás volt, amelyet megrázó erősségű mennydörgés követett. A villám csörömpölve futott le a Kaszinó-kaszárnya (ma: Petőfi-téri ált. iskola) villámhárítóján, a falat érintve átcsapott a szomszédos Ehrlich-féle házra és a házban lévő Fleischhacker-féle kávéház ajtaja mellett a szikrák sisteregve és sercege tűntek el.”

A „Sopron” nevű helyi hetilap ugyancsak május 7-i számában részletesebben emlékszik meg erről: „Nagy veszedelemhez állott közel folyó 3-án este városunk lakosságának egy nagy része. A színházban Jakab Lajos színtársulata a „Koldusdiák”-ot adta elő. Alig kezdődött meg az első felvonás, midőn kint megeredt az eső és egy vakító villámlásra következő erős dörrenés jelezte, hogy valahol leütt! Valóban így is volt. A villám a színházról csak 20 lépésre lévő Kaszinó-kaszárnyába sújtott. Nagy szerencse, hogy tűz nem támadt, mert ez esetben a zsúfolásig telt színházban a tolongás következtében borzasztó katasztrófa következett volna be. De még nagyobb szerencse, hogy a villám nem a színházba csapott be. Ez az eset alkalmat szolgáltat arra, hogy a város képviselőtestületének sürgősen ajánljuk, hogy a színházat minél előbb villámhárítóval láttassa el!” A fennálló veszély lehetőségére városi körökben is felfigyeltek. Még élénk emlékezetében volt a bécsi Burgtheater 1883. évi égése. A szerencsésnek mondható május 3-i villámcsapás okozta felelősségérzet gyors intézkedéseket váltott ki. A városi építőhivatal részéről megindult a városi színház tűzvédelmére vonatkozó tárgyalás. Ennek keretében árajánlatokat vont be és javaslatot tett a városi tanács.

Schey Károly városi mérnök 1884. június 4-én 346. szám alatt a városi tanácsnak jelentette: „Indítványozom tehát, *még ez évben* egy villámhárító alkalmazását a mi színházunkra. A mellékelt költségvetés szerint 276 osztrák értékű forint 60 krajcárba kerülne. Nagy hiánya még a mi színházunknak, hogy nem bírja a telegraphvezetékét. Hogy a telegraf a színi előadásoknál mily jótétemény, – de a mai nap már szükséglet –, mely nélkül teljes összhangzó előadás majd lehetetlen, de különösen netán veszély alkalmával mily nagymérvű a haszna, úgy hiszem nem szükség fejtegetnem. Indítványom oda terjed, miszerint láttassék el a mi színházunk egy teljes házi telegraph vezetékkel, ami az ugyancsak csatolt költségvetés szerint 220 osztrák értékű forintba és 40 krajcárba kerülne. Nagy előny volna még, netán veszély alkalmával a színházat összekötni telegraph vagy telefonnal, vagy a városházával, vagy a tűzoltói őrszobával. Az ugyancsak csatolt költségvetés szerint ez 162 osztrák értékű forint 50 krajcárba kerülne. Tudom jól, hogy mindezt az idei budget el nem bírja. Az összes színházi budget 1720 osztrák értékű forintot tesz ki, terhelve van ezen összeg eddig 146 forintra az Építészeti hivatal részéről, marad **306**tehát 1574 forint még és ebből a villámhárítót és a házi telegraphot meg lehetne csináltatni, ami összesen 497 osztrák értékű forintba kerülne. Maradna még tatarozásra és többi kiadásra 1077 o. é. forint. Szerintem még a városházát is lehetne összekötni a színházzal ezen összegből, de ezt már a tanács józan belátására bízom.”

A városi tanács 3452/1911. T. szám alatt az 1884. június 7-i tanácsülésén határozatot hozott. Utasítása alapján Schey Károly városi mérnök a városi színház villámhárítóját Liebert Ferenc mechanikussal elkészíttette. Liebert árajánlata a következő volt:

3 db, felfogórúd masszív, kovácsolt vasból 4 méter magas kapcsokkal és rögzítő sínekkel á 12.30 frt.	= 36 frt 90 kr
3 szívócsúcs rézből masszív, 6 karátos prizma bázissal tűzben aranyozva 15 cm magasságban á 8.20 frt.	= 24 frt 60 kr
3 darab kontaktusgyűrű rézből á 1.20 frt.	= 3 frt 60 kr
175 méter kábelvezeték 7 eres legjobb izzított rézből á 0.66 frt.	= 115 frt 50 kr
90 darab tető- és falitartó kovácsolt vasból á 0.30 frt.	= 27 frt – kr
2 darab földvezeték 6 rézlemezzel 1 m ² 10.50 frt.	= 21 frt – kr
8 szerelési munkanap á 4 frt.	= 32 frt – kr
8 munkanap a segéderőnek á 2 frt.	= 16 frt – kr
Összesen	= 276 frt 60 kr

Schey Károly városi mérnök 1884. június 20-án jelentette a városi tanácsnak, hogy a villámhárító a színház épületére fel lett szerelve és azt június 19-én Renner János fizikatanár jelenlétében galvanométer segítségével ellenőrizték és megállapították, hogy céljának minden tekintetben megfelel. A városi színház villámhárítójának ügye azonban nem jutott nyugvópontra.

Az 1884. július 23-án tartott városi közgyűlésen a napirend felvétele előtt Kugler Henrik városi törvényhatósági bizottsági tag az elnöklő polgármesterhez a következő kérdést intézte: „A városi színház tetőzetén legújabban alkalmazott villámhárító több általa megkérdezett szakértő véleménye szerint a mostani helyzetében nemcsak, hogy nem védi a színházat, hanem egyenesen veszélyezteti, amennyiben annak sodronya a színházi kémények felső nyílását áthidalja, alább a tető rozszant helyein a léceket érinti, végre a tetőpárkányon nyugszik s így felette tűzveszélyes. Ezért kérdi a polgármestert, hogy ily körülmények között elvállalja-e a felelősséget a város tulajdonán eshető kár és az emberélet ilyenmő veszélyeztetéséből származható szerencsétlenség iránt s hajlandó-e ezen villámhárítót szakértők által megvizsgáltatni?”

A polgármester válaszában kijelentette, hogy a szakértő által készített és a városi mérnök által felülvizsgált mű helyes szerkezete iránt mint nem szakértő a felelősséget nem vállalhatja, azt a városi mérnökre kell hárítania. A villámhárító szerkezetét azonban azonnal meg fogja vizsgáltatni, amint a szakértő helybeli tanárokat, kik szünetidőn távol vannak, összehívhatja. Az interpellációval kapcsolatban Poda Endre városplébános, törvényhatósági bizottsági tag az akkori időben uralkodó gyakori égháborúkra és ennek folytán a színház veszélyeztetett helyzetére való tekintettel sürgősségi indítványt terjesztett elő. Ezért kérte, hogy a szakértőket minél előbb hívják össze és véleményüket terjesszék a közgyűlés elé, hogy az aggodó kedélyek megnyughassanak.

Fink János polgármester a villámhárító megvizsgálására Hannenkamp Rezső, Salamin Leó állami főreáliskolai és Primmer fizika tanárokat kérte fel. A 307 szakértők a villámhárítót megvizsgálták és 1884. augusztus 19-én az alábbi véleményt adták: „A létesítmény a »Zenger« systema követelményének megfelel.

Nem felel meg azonban, hogy a középső felfogórúd a Luster [csillár] gázvezetőcsővével van egy rézhuzalkábel által összekötve. A villámnak a gáz csővezetékébe való bevezetése minden körülmények között legnagyobb mértékben veszélyes, abból az okból, mivel a gázcsővezeték azokon a helyeken, ahol az egyes csődarabok egymással össze vannak gittelve, villámcsapás esetén a jó vezetés e megtörése miatt megszakad és az erős meleg keletkezése folytán a kiáradó gáz meggyulladna. Véleményünk szerint a rézhuzal, amely a felfogórúdat a gázcsővel összeköti, azonnal eltávolítandó lenne. Végül kifejezetten megjegyezzük, hogy a vezetéknek a bádogtetőre való fektetését, valamint egy esetleges villámcsapásnak az oldaltetőereszen való levezetését mindenképpen meggondolatlanak tartjuk.”

A szakértők véleménye alapján kifogásolt rézsodrony eltávolítása iránt Fink János polgármester intézkedett. A polgármester intézkedésével kapcsolatban Schey Károly városi mérnök a közgyűlésen jegyzőkönyvbe vétette, hogy ő a villámhárítóval kapcsolatos teljes felelősséget magára továbbá nem vállalhatja, mivel az általa felállított villámhárítónak a rendszerén az illető sodronykötélnak eltávolításával változtattak. Ezzel a villámhárító ügye nyugvópontra jutott.

A városi tanács az 1884. június 7-iki tanácsülésen hozott határozata alapján a városi építési hivatalnak a színházi házi telegraphra, valamint a színháznak a városházával telefon útján való összeköttetésére vonatkozó javaslatot 3452/1911. T. szám alatt a városi közgyűlés elé terjesztette. A városi építési hivatal mindkét berendezésre Liebert Ferenc városi mechanikustól kért be költségajánlatot. Ez a következő:

1 db jelzőberendezés nikkelsengővel a sugó részére á 4 frt	= 4.– Ft
3 db jelzőberendezés nikkelsengővel a ruhatárak részére	= 12.– Ft
2 db jelzőberendezés nikkelsengővel a zsinórpadlás részére á 5 frt	= 10.– Ft
1 db jelzőberendezés nikkelsengővel a súlyesztő részére á 5 frt	= 5.– Ft
1 db jelzőberendezés nikkelsengővel a világítóberendezés részére á 4 frt	= 4.– Ft
1 db jelzőberendezés nikkelsengővel az ügyelő részére á 4 frt	= 4.– Ft
6 db Leelanché-elem á 1.50 frt	= 9.– Ft
1 db elemláda lakattal	= 2.50 Ft
1 db Taster 6 dugóval nikkelezve	= 10.20 Ft
6 db Taster fémből nikkelezve keménygumi alapon á 1.50 frt	= 9.– Ft
3 kg dróthuzal gutapercha szigeteléssel a 8.50 frt	= 25.50 Ft
7 kg dróthuzal gutapercha szigeteléssel á 8 frt	= 56.– Ft
3 kg dróthuzal egyszerű á 2.40 frt	= 7.20 Ft
Különfélék	= 2.– Ft
Munkadíj	= 60.– Ft
Összesen	= 220.40 Ft

308A színházról a városházi rendőrőrszobáig vezető tűzjelző távíró költségvetése:

500 méter vashuzal cinkeze 2–3 mm vastagságban	= 15.– frt
25 darab szigetelő porcelánból á –.30 kr	= 7.50 frt

25 darab tartóvas kovácsolt vasból á -.40 kr	= 10.– frt
2 darab jelzőcsengő á 6.80 frt	= 13.60 frt
1 darab kettőselem	= 22.40 frt
2 darab Morse-taster oda-vissza á 2.50 frt	= 5.– frt
2 darab villámhárító berendezés á 12.– frt	= 24.– frt
2 darab vezetékvégi rézlemez á 10.– frt	= 20.– frt
2 darab elemláda lakattal á 2.50 frt	= 5.– frt
Munkabér és különböző alkatrész	= 40.– frt
<hr/>	
Összesen:	= 162.50 frt

A városi építési hivatal mindkét jelzőberendezést Liebert Ferenc városi mechanikussal készítette el. A városi színház és a városháza közötti tűzjelző telegraph huzalának vezetése a Színház utca egy részén, az evangélikus templom melletti átjárón, a Kolostor utcán és a Városház téren volt tervezve. A vezeték egy szál vashuzalból állt és annak visszatérője a föld volt. A vashuzalt porcelán szigetelővel ellátott és falba illesztett tartóvasakon vezették.

Az érdekelt háztulajdonosokat, akiknek a házán ilyen tartóvas felerősítésre került, a városi építészeti hivatal 1884. augusztus 22-én előzetes értekezletre hívta össze. Az értekezleten Schey Károly városi mérnök a megjelenteket a berendezés céljáról tájékoztatta és kérte őket, járuljanak hozzá, hogy a vezeték tartóvasa a házuk falába beilleszthető legyen. A háztulajdonosok ehhez hozzájárultak és beleegyezésüket nyilatkozatban adták azzal a megjegyzéssel, hogy esetleges falsérülések helyreállításáról és a szigetelők gondozásáról a város tartozik gondoskodni.

A tartóvasak a következő házakon lettek felerősítve:

Színház utca 32. szám	= tulajdonos Schwaby Jakab cukrász,
Színház utca 24. szám	= tulajdonos özv. Töpler Katalin szül. Jentsch,
Színház utca 27. szám	= tulajdonos Hacky Károly asztalosmester,
Templom utca 10. szám	= tulajdonos Evangélikus gyülekezet.
Kolostor utca 2. szám	= tulajdonos Bencés rendház,
Városház-tér 2. szám	= tulajdonos Spiesz Vince,
Városház-tér 3. szám	= tulajdonos Reichenhaller József.

Schey Károly városi mérnök 1884. szeptember 12-én jelentette a városi tanácsnak, hogy a színházi házi telegraph, valamint a színháznak a városházi rendőrőrszobával való összeköttetése elkészült. A berendezéseket a színházi bizottság jelenlétében megvizsgálta és azok jónak bizonyultak.

A színházi házi telegraph költsége az előirányzott 220 frt 40 krajcár helyett 223 frt 80 krajcárba, a színház és a városházi őrszoba közötti tűzjelző telegraph költsége pedig az előirányzott 162 frt 50 krajcár helyett 188 frt 80 krajcárba került. A túllépés oka az első esetben a Színházi Bizottság 1884. július 21-i döntése, amely a házi telegraph vezetékének szaporítását tartotta szükségesnek, a második esetben pedig a tűzjelző

telegraph 2 darab legjobb minőségű villámlevezető készülékkel lett felszerelve, ami szükségesnek bizonyult.

3094. A városi színház felügyeletét és a fenntartásával járó ügyek intézését a Színházi Bizottság végezte, amely a városi tanács egyik bizottsága volt. Tagjai: a városkapitány, egy városi tanácsos, a városi mérnök, a tűzoltó parancsnok, továbbá a városi tanács által választott tagok. A Színházi Bizottság a soproni városi színház részére alkotott „Színházi rendtartásban” a IV. fejezetben utasítást adott a színházi házi és tűzjelző távíró használatára nézve.

1985. XXXIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / † Mesterházy Sándor: Tűzjelző távíró alkalmazása Sopronban / IV. Utasítás a soproni városi színház házi és tűzjelző távírójának használatára nézve

IV. Utasítás

a soproni városi színház házi és tűzjelző távírójának használatára nézve

1985. XXXIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / † Mesterházy Sándor: Tűzjelző távíró alkalmazása Sopronban / IV. Utasítás a soproni városi színház házi és tűzjelző távírójának használatára nézve / A. Házi telegraph

A. Házi telegraph

A házi telegraph működtetéséhez szükséges elemek az utcán lévő kút melletti színházi bejáró mélyedésében vannak elhelyezve. A billentyűalapzat a 9 tasterrel a színpadi bejárótól balra lévő második ablakmélyedésben van felszerelve. Ezenkívül 3 taster van a sűgő (Souffleur) helyén, amelyek közül az egyikkel a karmesterhez, a másikkal a zsinórpadlás kezelőjéhez, és harmadikkal a sűllyesztő kezelőjéhez lehet jelzést adni. Ez a berendezés a játék és háziszemélyzet részére adandó jelzések céljaira szolgál. A jelzések milyen módon való adását a mindenkori színházigazgató állapítja meg. A házi telegraphnak a karbantartása a színházi igazgatóság feladata.

1985. XXXIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / † Mesterházy Sándor: Tűzjelző távíró alkalmazása Sopronban / IV. Utasítás a soproni városi színház házi és tűzjelző távírójának használatára nézve / B. Tűzjelző telegraph

B. Tűzjelző telegraph

A színházépület a városházi rendőrőrszobával egy távíróvezeték útján van összeköttetésben. A tűzjelző telegraph telepei közül az egyik az utcán lévő kút melletti színházi bejáró mélyedésében, a másik pedig a városházán van elhelyezve. A berendezéshez tartozó jelzőtasterek üveg alatti szekrénykében megfelelő használati utasítással a színház épületében a következő helyeken vannak elhelyezve:

1. A színpadon a gázsabályozó mellett;
2. Az éjjeliőr ellenőrző szekrényénél (1. számú);
3. A bal ruhatár kezelőjénél (2. számú);
4. A zuhanytömlő szekrénye melletti mélyedésben;
5. A zsinórpadlás szekrényénél jobb kéz felől (3. számú);
6. Az előtérben (Foyer) a cukrászda melletti ajtó mélyedésben (4. számú);
7. A 15. számú páhollyal szemben a falon (5. számú);

8. Az erkélyen (Gallerie) a bejáratú ajtónál a gázlámpa mellett balról (6. számú).

A tűzjelző távírónak egyik csengője a színházi felügyelő szobájában, a másik pedig a városháza bejáratában (kapuszín) az őrség fegyverszekrényénél van felszerelve.

A tűzjelző távíró (telegraph) feladata:

- a) tűzveszély esetén a felügyelőt és rendőrséget riassza;
- b) bizonyos esetekben pedig külön jelzésekkel a rendőri szolgálat ellátását segíti elő.

310A) Valahányszor a színházi felügyelő a zárt színpadot, vagy a színház nézőterét kinyitja, köteles a városházi őrségnek a tasteren alkalmazott egy nyomással jelzést adni. A városházi őrség a jelzést hasonló módon viszonzni tartozik. Ez a jelzés (avisó) egyrészt arra való, hogy a telegraph jó működését ellenőrizze, másrészt felhívás az őrszobában tartózkodó őrség részére, hogy figyeljenek és legyenek készen, ha esetleg riasztójelzés lenne adva, úgy a fecskendővel azonnal induljanak.

B) Egy tényleges tűzveszély esetén a taster dobozának üvegfedelét be kell törni és a tasteren egy hosszantartó nyomással riasztójelzést kell adni.

A Színházi Bizottság a színházi rendtartást 1885. július 25-én adta ki. A bizottság tagjai akkor a következők voltak: Degel Ferenc városkapitány, Dr. Printz Ferenc városi tanácsos, Schey Károly városi mérnök, Rösch Frigyes tűzoltóparancsnok, Dr. Kánia József ügyvéd, a bizottság elnöke és Dr. Cavallár Vilmos orvos. A színházi rendtartás szerint a tűzjelző telegraph karbantartásáról a Színházi Bizottság tartozott gondoskodni.

5. A fentiekben tárgyalt házi és tűzjelző telegraphnak nevezett berendezések nem azonosak a tényleges Morse-féle távíró (telegraph) berendezésekkel, hanem egyszerű villamos jelzőberendezések. Az elnevezése a távíróhoz való hasonlóságból és működésének azonos elméletéből adódott. Akkoriban az adóállomáson billentyűszerkezettel történt a jelzés adása, de a másik állomáson már nem távírdaberendezés, hanem jelzőcsengő vette fel a jelzést (Manapság a jelzés adása csengőgomb megnyomásával történik). Az ilyen jelzőkészülékek berendezésével foglalkozó mechanikusok 1885-ben iparilag mint „távirda és villámhárító berendezők” (*Telegraphen und Blitzableiter Einrichter*) vannak nyilvántartva. Ajánlataik szerint házi, szálló, és biztonsági telegráfok, telefonvezetékek és villámhárítók szerelését végezték. Sopronban abban az időben 4 ilyen iparost tartottak nyilván (Beer József, Földboros György, Talián Emil és Zimmer Sándor). A foglalkozásuk a mai villanyszerelőkével volt azonos.

A közmunka és közlekedésügyi minisztérium 1882. március 30-án kelt utasítása szerint minden idegen területen átvezetett magánhasználatú villamos jelzőberendezés létesítése az állami távírdaigazgatóság engedélyétől függ és annak ellenőrzése alatt áll. Sopron városa a városi színházról a városházi őrszobáig vezető tűzjelző berendezés elkészíttetésére engedélyt nem kért. Ennek következményeként, valószínűleg a soproni távírdaállomás bejelentésére, a budapesti távírdaigazgatóság 1884. október 2-án kelt 8227/1884. szám alatt a következő átíratot intézte a polgármesterhez: „Tudomásomra jutott, hogy a t. polgármesteri hivatal az ottani városházától a színházig tűzvésszelző vezetékét állított fel. Az ilyen vezeték, valamint minden távírda, telefon, vagy jelzővezeték felállítása csak a Közmunka és közlekedésügyi miniszter engedélyével történhetik. Felkérem ezért a t. polgármesteri hivatal, miszerint e tekintetben folyamodványát egy fékrajz kíséretében a minisztériumhoz felküldeni szíveskedjék”.

A felterjesztésre a budapesti távírdaigazgatóság 1884. december 14-én 10 971/1884. számú átíratával

közölte a városi tanáccsal, hogy a minisztérium a kérelmezett tűzjelzőberendezés felállítását nem ellenzi, ha a városi tanács a csatolt nyilatkozat feltételeit elfogadja.

A nyilatkozat feltételei: 1. A tűzjelzővezeték felállításával az államtávírdá oszlopai és egyéb támszerkezetei igénybe nem vétetnek; 2. A tűzjelzővezeték 311nyomjelét a budapesti távírdaigazgatósággal egyetértően kell megállapítani; 3. A tűzjelzővonal meghosszabbítása, átalakítása vagy bármi módon való megváltoztatása csakis a minisztérium engedélye alapján eszközölhető; 4. A tűzjelzőkészülékbe csakis a tűzjelzőkészülékek, más jelzőkészülékek vagy gépek a minisztérium engedélye nélkül nem kapcsolható be; 5. Az összes tűzjelzővezetékek kizárólag tűzoltói szolgálat érdekében szükséges közlések váltására használhatók.

A távírdaigazgatóság az 1885. február 8-án 821/1885. számú átiratával közölte a városi tanáccsal, hogy nyilatkozata alapján a Közmunka és közlekedésügyi minisztérium az 1885. február 2-án 3034/1885. számú rendeletével a kérelmezett tűzjelzővezeték felállítását engedélyezte.

Ezzel a városi színháztól a városházi őrszobáig berendezett tűzjelzővezeték ügye végre nyugvópontra jutott. Az utóbbi tárgyalási iratok már nem tűzjelző telegraphról, hanem csak tűzjelző vezetékről szóltak.

A tűzjelzővezeték egy negyedszázadnál tovább szolgálta a tűzjelzés feladatát, anélkül, hogy arra csak egyetlen esetben is szükség lett volna. A berendezést az 1909. december 25-én megnyitott új színházban is felszerelték. De az idők vasfoga a tűzjelzővezeték berendezését is kikezdte.

Breitenbach Ferenc városi gépész 1913. február 3-án jelentette a városi tanácsnak, hogy a jelző készülék nagyon rossz állapotban van, működése bizonytalan. Ezt a hibát a színiévad elején a színházi bizottság a tűzoltó parancsnokkal együtt is megállapította. A városi gépész jelentése alapján a városi mérnöki hivatal jelentette a városi tanácsnak, hogy a színházban és a rendőrőrszobában egy-egy telefon nyerjen alkalmazást. A vezeték megvan, egy régi telefon is rendelkezésre áll, ami a régi városi tűzjelző berendezésből (városházi őrszoba és Tűztorony között) maradt meg. Ezért csak egy készüléket kellene beszerezni, amit a gépész is fel tud szerelni. A költsége kb. 90 korona lenne.

A város az átalakítást elvégeztette anélkül, hogy erre engedélyt kért volna. Ezért a soproni posta- és távírdaigazgatóság 1915. február 8-án 3303. számú átiratában a városi tanácsot felhívta, hogy az engedélyt pótlólag kérelmezze a kereskedelemügyi minisztertől.

A kereskedelemügyi minisztérium az 1915. június 16-án 21 891. számú rendeletével a városháza és a városi színház közötti annak idején létesített közérdekű tűzjelző berendezésnek távbeszélő berendezéssé való átalakítását jóváhagyta és a régi engedélyokirat helyett újat állított ki. Ezzel a régi tűzjelzőberendezés korszerűvé vált.¹⁽³⁵⁾

1985. XXXIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI

312 HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI

1985. XXXIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Hiller

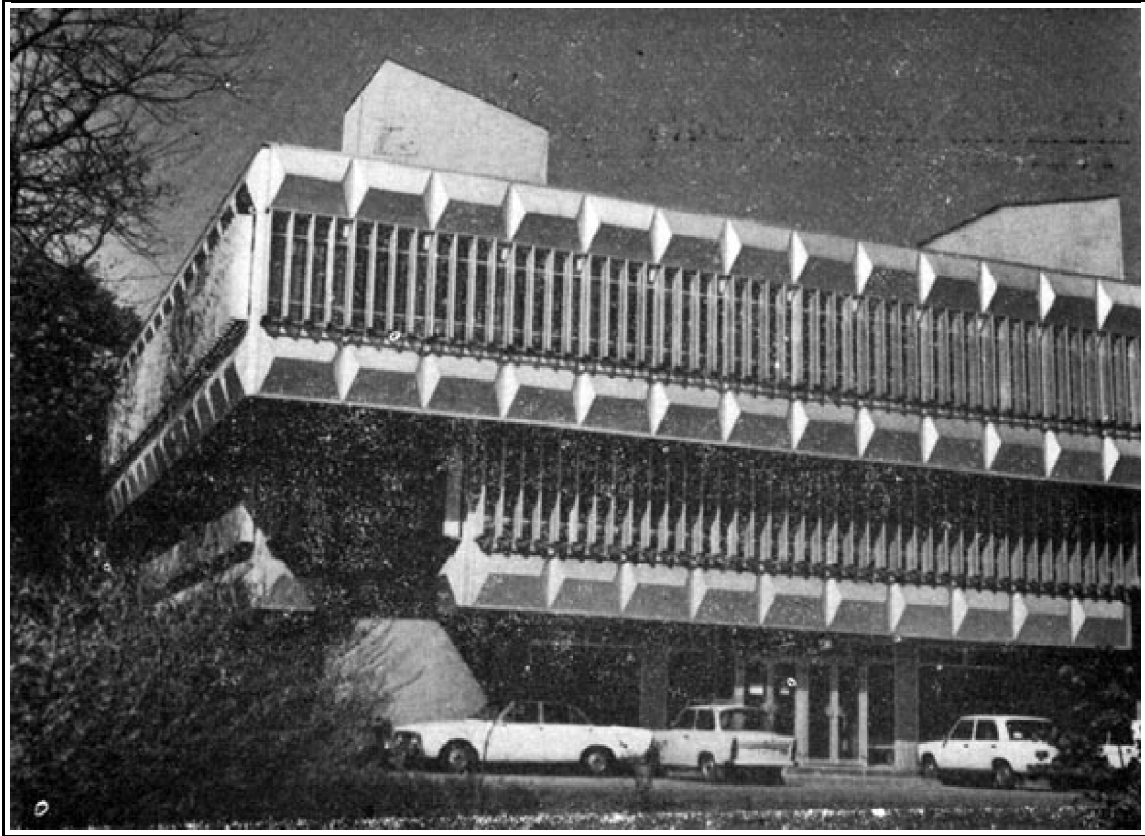
Hiller István: 250 éves a soproni egyetemi könyvtár

1. Az Erdészeti és Faipari Egyetem Könyvtárának eredete 1735-re nyúlik vissza, amikor III. Károly király Selmecebányán megalapította a bányásziskolát (*Bergschule*). A bécsi Udvari Kamara 1735. június 22-én leiratban szabályozta az iskola működését. Ettől az időponttól számítjuk Magyarországon a montanisztikum (bányászat, kohászat, erdészet stb.) oktatását. „In Schemnitz wurden die montanistischen Wissenschaften seit 1735 schon vor der Ausgestaltung zur Bergakademie auf höchster Stufe der seinerzeitigen Wissenschaft gelehrt.”¹⁽³⁶⁾ Ebben az iskolában azonban a bányászat nem volt elsőrangú, hanem a képzést mindig a szükségletnek vetették alá, így hol a bányászat, hol a kohászat, hol pedig az erdészet került előtérbe. Az iskolából kikerült bányatisztek (*Bergofficier*) a széleskörű műszaki tevékenységen túl ellátszik az erdőgazdálkodási és fafeldolgozási feladatokat is, önálló erdőgazdálkodást, faszéntermelést folytattak. A montanisztikum oktatásának rendszeres bevezetése új szellem felülkerekedését és új gyakorlat meghonosodását jelezte. „A könyvek megingatták a régi titkolózások korhadó bástyáit.”²⁽³⁷⁾

Az udvari kamarai instrukció *előírta* a bányaiskolának, hogy szerezzék be a neves szerzők munkáit a montanisztikum oktatásának segítésére. Így az 1735. esztendő a könyvtár alapítási éve is. A soproni egyetemi könyvtár következőképpen az Erdészeti és Faipari Egyetem legidősebb intézménye, mert az egyetem elődintézményét az erdészeti tanszéket (*Forstkabinett*), 1808-ban alapították. Amikor a könyvtárt 1919-ben az ismert történelmi körülmények között Selmecebányáról áttelepítették, olyan megállapodások születtek, hogy ilyen gazdag könyvtára bizonyára csak kevés főiskolának és alig egynémely bányászati és erdészeti főiskolának volt.³⁽³⁸⁾

2. Az egyetem – illetve akkoriban M. Kir. Bányászati és Erdészeti Főiskola – és az egyetemi könyvtár Sopronba telepítésében a legnagyobb szerepe Soproni Thurner Mihály polgármesternek volt. Később is minden alkalmat megragadott arra, hogy kifejezésre juttassa a város és az egyetem összetartozását, szétszakíthatatlanságát. Amikor 1935-ben Sopronban díszünnepségekre került sor a montanisztikum oktatásának 200. évfordulóján, a polgármester nagy beszédben üdvözölte a soproni egyetem – hivatalos nevén akkor: Magyar Királyi József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Bánya-, Kohó- és Erdőmérnöki Kara – professzorait és ifjúságát. Arról beszélt, hogy a magyar büszkeség örömpírja ragyogott a soproniak arcán, ha hírért hallották a selmeci akadémiának. Örültek a tudós selmeci professzoroknak a szakoktatás és a gyakorlat, a tudomány és a kutatás terén elért gazdag sikereire. Majd így folytatta: „...A világháború megszűntével híre jött, hogy Selmecen a főiskola hallgatói fegyverrel a kezükben tartják fenn a rendet és védik az Alma Matert. És mikor menekülnie kiellett az ősi főiskolának (*sic!*) meghitt fészkeből, a rendszerető soproni polgárok örömmel vették tudomásul jelentésemet, hogy **313a** munka és hazaszeretet selmeci hősei hívásomra Sopronba veszik útjukat és itt keresnek hajlékot szép tudományuknak. A város örömmel tárta ki kapuit, polgársága a szívét a menekülők előtt.”⁴⁽³⁹⁾

Több mint két emberöltő telt el azóta, hogy az egyetem és könyvtára Sopronban szolgálja a tudományt, 66 évfolyam erdőmérnök, ill. faipari mérnök és mintegy 40 évfolyam bányamérnök, kohómérnök, geodéta és geofizikus mérnök nyújtta a könyvtár könyveit, jegyzeteit és vitte innen magával az ország és a világ minden részébe az itt magába szedett tudást.

1. Az új könyvtárépület

A könyvtár alapításának 250. évében csupán arra van lehetőségünk, hogy e gazdag történet közel hét évtizedét, azaz a soproni évtizedeket ismertessük vázlatosan. Ezzel tisztelegni is szeretnénk könyvtáros elődeink tudós munkássága előtt.

3. A könyvtárnak már Selmecen is elhelyezési gondjai voltak. Történetének ez a negatív része. Ez a gond Sopronban csak nőtt.

1896-ban a könyvtár 19 078 kötetből állt. Az egyenesvonalú fejlődést az első világháború és az azt követő történelmi események megtörték és hihetetlen mértékben visszavetették.

A Főiskola Sopronban 1919. április 28-án kezdte meg hivatalosan működését. Eltekintve attól, hogy mi maradt meg és mi semmisült meg a gazdag berendezésből, [314](#)tény, hogy az oktatás igen gyér, csaknem teljesen hiányzó felszereléssel, taneszközökkel indult meg és ami a legnagyobb nélkülözést jelentette, könyvtár hiányában, sem jegyzetek, sem tankönyvek nem álltak a hallgatóság rendelkezésére. A legszükségesebb szakkönyveket kölcsönzés útján igyekeztek pótolni.

1922 novemberében, illetve decemberében megtörténtek az első lépések a könyvtár felállítására, szolgáltatásainak megkezdésére. 1923. január 22-én megnyitották a néhány négyzetméternyi olvasótermet, ahol kis kézikönyvtárt is berendeztek. Ennek anyagát kölcsönkapott könyvek, az amerikai diáksegítő akció adományai, valamint más közéleti és magánadakozók által juttatott könyvek képezték. Kis számban a hallgatóság által fizetett könyvtári díjakból és az állami költségvetési hitelekből is szereztek be

szakkönyveket.

A háború utáni szomorú évek után az 1927/28. tanév volt az első év, amelyben a főiskolával együtt a könyvtár is jelentősebb fejlődést ért el. Az állomány kiegészítésére a beruházási hitelből 45 000 pengőt fordítottak.

Ebben az időszakban ismét közel jutott a régi vágy megvalósulása, az új könyvtáráépület felépítése. Határozott tervek, elképzelések születtek és úgy látszott, hogy a pénz is rendelkezésre fog állni. A központi könyvtári épület létesítésére, a könyvtáráépület belső berendezésére (bútorok), valamint az épület világítási berendezésére 192 000 pengőt irányoztak elő.

1929-ben a főiskola kidolgozta, a felettes hatóság pedig jóváhagyta az új könyvtáráépület megépítését. Ez sem valósult meg, és ismét több évre, pontosabban évezedekre elhalasztódott. Pedig ha a főiskola számára valami szükséges volt, akkor az a kor színvonalán álló és rendben tartott központi könyvtár lett volna. Erre azonban a kormányzat nem volt hajlandó költeni, inkább a vidéki egyetemek több milliós építkezéseit szorgalmazta, de nem vitte keresztül a főiskolai központi könyvtár építkezését, amely a teljes belső berendezésekkel együtt akkoriban csupán 200 000 pengőbe került volna.

Az 1934. évi X. tc. alapján létrehozták Magyarország óriás egyetemét, a „M. kir. József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem”-et. A soproni kari könyvtár független könyvtárként működött ebben a szervezetben mindvégig. A „Központi Könyvtár” mindenesetre 1942 decemberében kapcsolatot keres és próbál kialakítani a soproni kari könyvtárral. December 22–23-án a minisztérium rendeletére a Központi Könyvtár igazgatója, Radó Aurél Sopronba utazott a soproni könyvtár felülvizsgálatára. A helyszíni vizsgálatról készült jelentés megállapítja, hogy a soproni egyetemi könyvtár szervezete fejlettebb a többi egyetemi könyvtárénál.

Alig kezdett működni az új egyetemi szervezet, a Műegyetem Gazdasági Bizottsága 1935. november 23-án tartott ülésén máris felvette a soproni egyetemi könyvtár építésének ügyét. A kari könyvtár, azaz a soproni egyetemi könyvtár építésének kérdése a tárgysorozat első pontja volt.

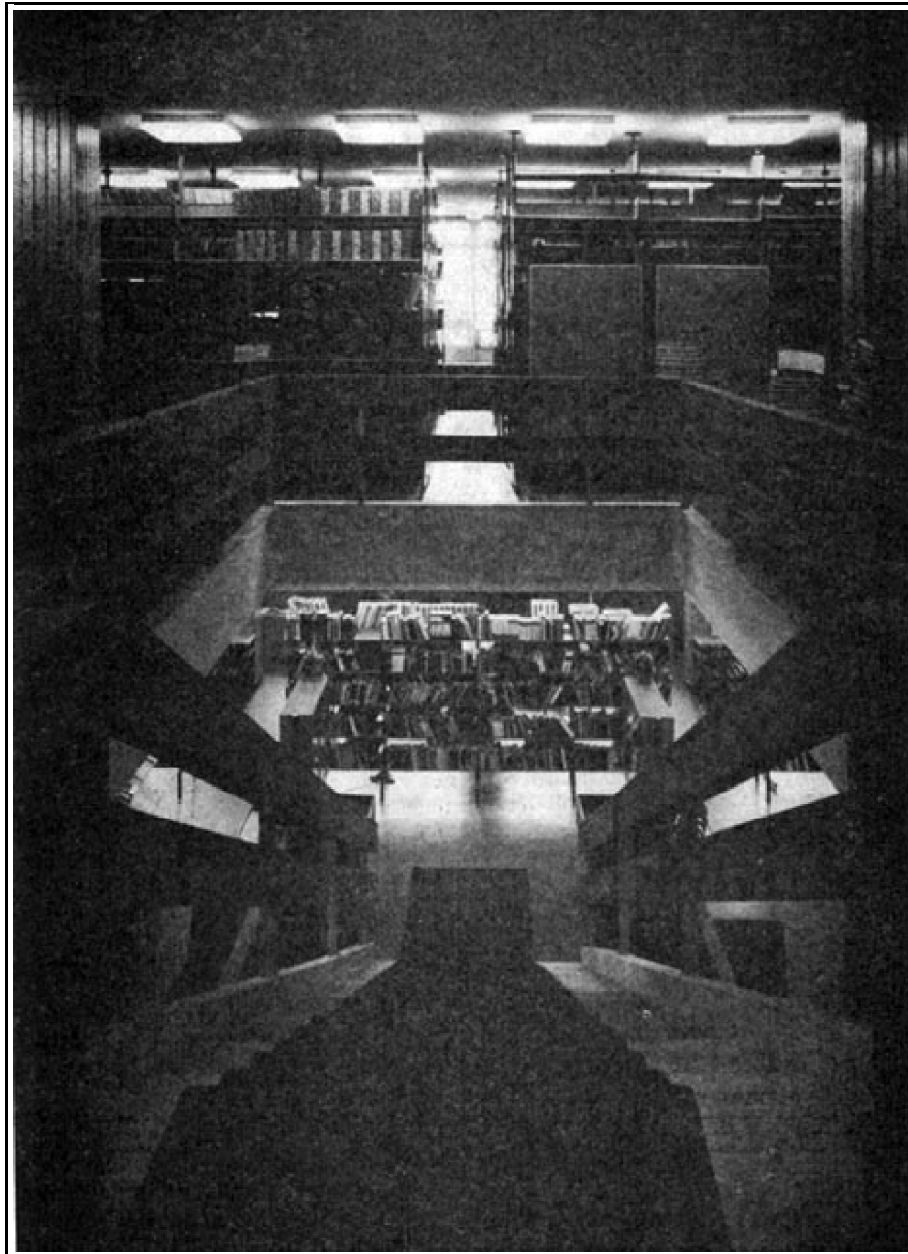
Az új könyvtáráépület ügyében a soproni kar végső kétségbeesésében – és valószínűleg Sopronyi Thurner Mihály polgármester biztatására is – 1939 februárjában Sopron törvényhatóságához fordult segítségért.

A könyvtár építésének ügye mégis szerencsétlen fordulatot vesz. A könyvtár második legnagyobb problémája mindig a létszámhiány, illetve szakképzett könyvtáros hiánya volt.

1942 végén az évek hosszú során fennálló helyszükén sikerült valamelyest segíteni. Megfelelőbb olvasóteremhez jutott a hallgatóság.

A könyvtár legnagyobb értékeit 1944. június 2-án 2 ládában „Könyvtár I–II” jelzéssel a főépület alagsora 17. számú helyiségben a szekrény és a falsarok közé rejtették. A két ládában összesen 78 ritkaságot helyeztek el, köztük egy 1496-ból származó Pliniust, azaz ősnymtatványt.

Az 1944. december 22-én tartott kari ülés egyhangúan úgy döntött, hogy csatlakozik a műegyetem tanári kara memorandumához és nem hagyja el az országot.

3152. Pillantás a könyvtárba

Sopron 1945. április 1-én szabadult fel. Turik, szovjet őrnagy, a Szövetséges Ellenőrző Bizottság Sopronban székelő megbízottja a legszigorúbb utasításokkal hatott 316oda, hogy a könyvtár állományában semmiféle kár ne keletkezhessek. A Könyvtár igazgatója 1945. október 15-én azt jelenthette a rektornak, hogy a könyvtár értékei sértetlenek és hiánytalanok. Ennek ellenére a könyvtár a háborús események következtében igen nagy nehézségek közé jutott.

Az átszervezések időszaka nem kedvezett a végeredményben hosszú folyamatú könyvtári tevékenységnek. Az erdőmérnökképzés önállósulását követően a bányá- és kohómérnökképzés a Miskolci Nehézipari

Műszaki Egyetem szervezetében folytatja működését. Az oktatás különválása hosszú évekig megoldatlan problémákat vet fel könyvtári viszonylatban.

1952. kezdetétől kell számítanunk a két tudományterület szakkönyvtárainak létrejöttét, pontosabban az akkori Erdőmérnöki Kar Könyvtárának és a Nehézipari Műszaki Egyetem Bánya-Kohómérnöki Kara Könyvtárának (később csak Műszaki Egyetemi Karok Könyvtára névvel illeték) szervezeti különválását.

Az átszervezés nehéz korszakának legnagyobb eredményét abban kell látnunk, hogy a könyvtár – akkor mint bányász-, kohász-, erdész-, geodéta igényeket kielégítő szakkönyvtár – 1949-től kezdve fokozatosan áttörte régi szaktereit és a tudományszakok szükséges műveinek, az anyagi keretek mennyiségének függvényeként történt beszerzése mellett, megkezdte a társadalomtudományi – politikai, a marxizmus-leninizmus és a dialektikus materializmus tudományos műveinek beszerzését, gyűjtését és kézbeadását.

A Művelődésügyi Minisztérium könyvtári osztálya 1961 tavaszán értekezletet tartott és a szakvélemények kifejtése után azt a határozatot hozta, hogy a teljes régi történeti könyv- és folyóiratanyagot a korábbi állásponttal szemben egészen 1920-ig bezárólag együtt kell tartani és nem szabad szétválasztani. Így született meg a műszaki jellegű műemlék-könyvtár fogalma. Ez a teljes anyag, hazánk első műszaki jellegű műemlék-könyvtára.

Az álláspontok tisztázása után, 1964-ben olyan elvi megállapodás született, hogy az erdészeti és faipari tárgyú műemlék könyvek kivétel nélkül Sopronban maradnak a helytörténeti vonatkozású könyvekkel együtt.

Az érdekelt felek abban is megállapodtak és ezt jegyzőkönyvbe is foglalták, hogy ha a két egyetem az egymásnak átadandó könyvek ügyében végleges megállapodásra jut, akkor sor kerül a könyvtári anyag tulajdonjogának az érdekelt egyetemekre való átruházására is.

A tulajdonjog átruházása jegyzőkönyv felvétele mellett a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárában 1966. szeptember 2-án megtörtént. A Miskolci Műszaki Egyetem Központi Könyvtára tulajdonosa lett 22 820 kötet műemlékké nyilvánított könyvnek és 7386 kötet folyóiratnak. Az Erdészeti és Faipari Egyetem Központi Könyvtára tulajdonosává vált 7643 kötet műemlékké nyilvánított könyvnek és 1262 kötet folyóiratnak.

Hazai erdészeti könyvtárügyünk szerves része az egyetemes magyar könyvtárügynek. Nagyarányú fejlesztése és határozott koncepció alapján való kialakítása felszabadulásunk után indult csak meg. Az általános fejlődéssel lépést tartott az erdészeti könyvtárügy is.

Az erdészet és faipar egyetlen hazai, országos feladatokat is ellátó szakkönyvtára államunk gondoskodása folytán soha ilyen magas színvonalon nem szolgálta a magyar erdészeti és faipari könyvtárügyet, mint napjainkban.

4. Néhány könyvtörténeti érték és ritkaság

„*Ungarische Perg undt Waldt Ordnung*”: az Erdészeti és Faipari Egyetem Központi Könyvtárának egyik legértékesebb könyvritkasága. A könyv tulajdonképpen egyedüli darab, mert mint kolligátum ebben a kötésben sehol máshol nem található meg. Első része, azaz a bányarendtartás 1571-ből, a második része, az erdőrendtartás 1565-ből származik. Ezen kívül kézirásos feljegyzések egészítik ki.

3173. J. Th. Tabernaemontanus: New Kreuterbuch (Frankfurt a. M. 1588) címlapja

Mit Gott!
SYLVICULTURA OECONOMICA,
Oder
Hauswirthliche Nachricht und Naturmäßige
Anweisung

zur Wilden Baum-Zucht

Nebst
Gründlicher Darstellung/
Wie zu fördern durch Göttliches Gedenken dem allenthalben und insgemein einwirkenden
Grossen Holz-Mangel

Vermittelt die Pflanz- und Verlesung vielerhand Bäume zu prospiciren
auch alle durch Neßig und Miederacht bei so wohl guten und schicklich erwachsende als andern unrichtige
und unrichtigen Holz, ganz die mit abgetriebene Holz-Weisen, Pflanzung der wärdigen Holzarten, wie auch brauchbar zu
machen; Besondere von Eichen-Bläuen und wie bei aller Baum-Culturen zu handeln, bei Obst und Gärten zum Holz zu
haben, welche Baum zu können schicklich, auch bei ihrer Pflanz und Winterarbeit zu beobachten. Durch den so schicklich zu
erhalten, durch die Oberhand Lärchen-Holz aufzubringen und zu verwenden, welches bey uns in den bey dem Teufelshaus-Holz-Weisen
nicht durch die Handlungen und was bezeugt Holz für die Culturen wird, auch wie man mit fremden Baum-Gründlingen zu
verhalten, sowie wie das Holz zu sähen, zu verfahren, zu hütten und sonst zu wahren.

Alles zu nochdringender Verfertigung des Haus-, Bau-, Brenn-, Berg- und Schmied-Weßens/
und mit eine immerwährende Holz-Verwendung, auch wie man sich dem Holz-Verbrauch zu vermeiden, großen
Nutzen zu ziehen und anzuführen.

Wobey zugleich eine gründliche Nachricht von den in Churf. Sächß. Landen
Gefundenen Turff

Dessen natürliche Beschaffenheit / großen Nutzen / Gebrauch und nützlichen Verfertigung,
Was dabei zu Beförderung bei allgemeinen Befehle beschreiben

von
Hannß Carl von Carlowitz

Königl. Poh. und Churf. Sächß. Cammer-Rath und Ober-Berg-Inspector.

Mit Königl. Poh. und Churf. Sächß. allergnädigen PRIVILEGIO.

1733

verlegt Johann Friedrich Braun 1713.

320 Fegyelmi és büntetőjogi kérdésekben a rendtartás igen szigorúan rendelkezik, valamint vétségek és büntetések terén is. Íme fordításban: „Hogy pedig a nagy bűnözések, mint a mértéktelen és túlságos italozás, amelyből istenkáromlás, zavargás és egyéb sok baj és gonoszság keletkezik, továbbá a becstelen elhálás, házasságtörés és paráznság annál inkább elháríttassék és kiküszöböltessék s az általános jólét emelése végett a közbéke és egyetértés ápolassék és fenntartassék és ne csak az öregek, hanem a köznép ifjúsága is istenfélő, tisztos életmódra szoktassék: meghagyjuk, hogy a bányamester vagy bányabíró és a tisztviselők minden bányaműnél, a városi bíróság pedig a város területén, szorgalmasan ügyeljenek arra, hogy az ilyen rakoncátlanok, bárhol találtnak és éretnek, a szolgálatba fel ne vétessenek, hanem vétségük súlyához képest testi és vagyoni büntetéssel sújtassanak.”

„Ha egy vagy több személy biztonság okából valamely tisztességes ember házába menekül: azt senkinek sem szabad semmiféle fegyverrel vagy másképp bántalmazni, a kérdéses házba utánafutni s vele erőszakoskodni – keze elvesztésének terhe alatt; nem szabad továbbá valamely házból gonosz szándékkal senkit kivonszolni, mert különben a bányamester a bányabíró által megbüntetendő.” „Lakodalmakkor meghagyjuk, hogy a jövőben 4 asztalnál több vendéget egy bányász sem hívhasson meg és fogadhasson és hogy a lakodalmakon a felesleges és sok evés és mértéktelen ivás teljesen mellőztessék és tisztességesen és

illendően viselkedjenek.”

A könyv végén többoldalas kézirásos bejegyzés található ismeretlen szerzőtől. A bányarendtartás cikkelyeinek mutatóján és a tárgymutatón kívül (ez 10 oldalt tesz ki), hat oldalnyi kézírás 1405-től 1578-ig azoknak a királyi rendeleteknek a felsorolását tartalmazza, amelyek a magyar bányászattal, pénzveréssel és nemesfém-forgalommal függenek össze.

Becsés értékünk *Jacob Theodor Tabernaemontanus: Neues Kreuterbuch* (Franckfurt am Mayn, 1588) című kétkötetes műve. A mű két 23×36 cm méretű könyv, amely a korabeli növényteni, de főleg orvosi és gyógyszerészeti ismereteknek gazdag tárházát nyújtja. A kor ízlésének megfelelően a címlap rendkívül gazdagon díszített, rajzokkal zsúfolt, hosszú, tartalomjegyzékszerű címszöveggel (3. kép).

Ezután felsorolja a szerző, hogy az egyes növényeket milyen szempontból írja le, s hogy a munkát az orvosoknak, gyógyszerészeknek, seborvosoknak, udvari állatorvosoknak, patkolókovácsoknak, bábáknak ajánlja.

A cseh és egyéb „barbár” nyelvű regiszterben találhatjuk a 46 magyar nyelvű növénynevet. A magyar növényneveket Carolus Clusius nyomán írja le. Valamennyi gabonafélét felsorolja magyarul, a virágos növényeket csak elszórtan. Például *aggófű*, *csába ire*, *gólyaköröm*, *kökörcsin*, *kékvirág*, *leánykökörcsin*, *szegesruta* stb. Amerika felfedezése után nem egészen száz évvel, már a *törökbúza* (kukorica) is szerepel a mutatóban.

A növénynevek 10 nyelvű regisztere után azokat a betegségeket sorolja fel, amelyekkel kapcsolatban a könyvben leírt növények gyógyszerként felhasználhatók.

1985. XXXIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Hiller István: 250 éves a soproni egyetemi könyvtár / „Üdülő erdő” 1700 körül!

„Üdülő erdő” 1700 körül!

Hans Carl von Carlowitz, mint lengyel királyi és szász választófejedelmi kamarai tanácsos és főbányakapitány ilyen figyelmeztető és a bajok orvoslásának módját bemutató könyvet adott ki élete utolsó évében, amely a világ első kizárólag erdészettel foglalkozó munkája: *Sylvicultura oeconomica. Oder Hausswirtliche Nachricht und naturmässige Anweisung zur wilden Baumzucht*. Leipzig, 1713 (4/ab. kép).

A könyv két részre oszlik. Az első részben az erdészet és fatermesztés kérdéseivel foglalkozik, a másodikban a különböző fafajtákat tárgyalja. Az első rész történeti visszapillantásain kívül sok érdekes nyelvészeti és földrajzi névfejtéssel is foglalkozik. A modern üdülő erdő fogalmát is meghatározza, az erdő szépségeinek és az ember számára nyújtott sokféle „Szolgáltatás” leírásával.

3215. L. Trattinick 1812. évi Amaryllis-képe

1985. XXXIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Hiller István: 250 éves a soproni egyetemi könyvtár / Ismeretlen kéziratok

322 Ismeretlen kéziratok

Az Erdészeti és Faipari Egyetem Központi Könyvtára műemlék-állománya több kéziratot is őriz. Ezek közül az egyik a *Máramarosi rendtartás* néven ismert, német nyelvű, kézzel írt könyv. Azokat az ügyviteli és műszaki utasításokat tartalmazza, amelyeket 1778-ban gróf Festetics Pál máramarosi teljhatalmú kamarai elnök adott ki, illetve foglaltatott írásba a máramarosi kincstári erdők kezelése tárgyában.

Felvette a könyvbe egy magyar nyelvű szerződést is, melyet a Kőrösmezői Királyi Erdőhivatal és a Kőrösmezői kamerális község lakói kötöttek, s tartalmazza mindkét fél jogait és kötelelességeit. E magyar nyelvű szerződés első oldalát közöljük. A nagyalakú bőrkötéses könyv külső címlapján egyébként ez olvasható: „Amtsinstruktion für Mokra”.

Erste Route.		nach	zu Fuß St.
Meine von mir gemachte Route nach Eisenstad			
und in die Umgebungen des Neusiedlersees, zurück			
über Eebenstein, Neustadt und Baden.			
Von Wien			
nach	zu Fuß St.	nach	zu Fuß St.
Schönbrunn	1 —	Kroisbach	1 —
Altmansdorf, Wirthshaus	— 1/2	Fischerhütten	1 —
Wiedermansdorf, Wirthshaus	1 1/2	Wolfs (Walfs)	1 —
Laxenburg	— 1/4	Holling	— 1/2
durch den Garten nach		Andree	— 1/2
Minkendorf (Münchendorf)	1 —	Omagen	— 1/2
Ebreichsdorf	1 3/4	Heiligenstein	— 1/2
Weigelsdorf	— 1/4	Szeplak (Siblad)	— 1/2
Pottendorf	1 —	Eszterház	— 1/4
Landegg, Granze	— 1 1/4	zurück auf	
Hernstein	1 1/4	Szeplak	— 1/2
über den Fürstenweg nach		Heiligenstein	— 1/2
Eisenstadt	1 1/2	Omagen	— 1/2
Siegersdorf	1 1/2	Andree	— 1/2
Schaffelhof	1 —	dann auf	
		Zinkenndorf	— 1/2
		durch die Allee auf	
		Holling	— 1/2
		Wolfs	— 1/2
		Eedenburg	2 —
		Neuhof	— 1/4
		Wandorf	— 1/4
		Brennberg	1 1/4

6. Krickel J. A. 1831. évi gyalogútja Kismartonba (Eisenstadt) és Sopronba (Oedenburg), valamint környékükre

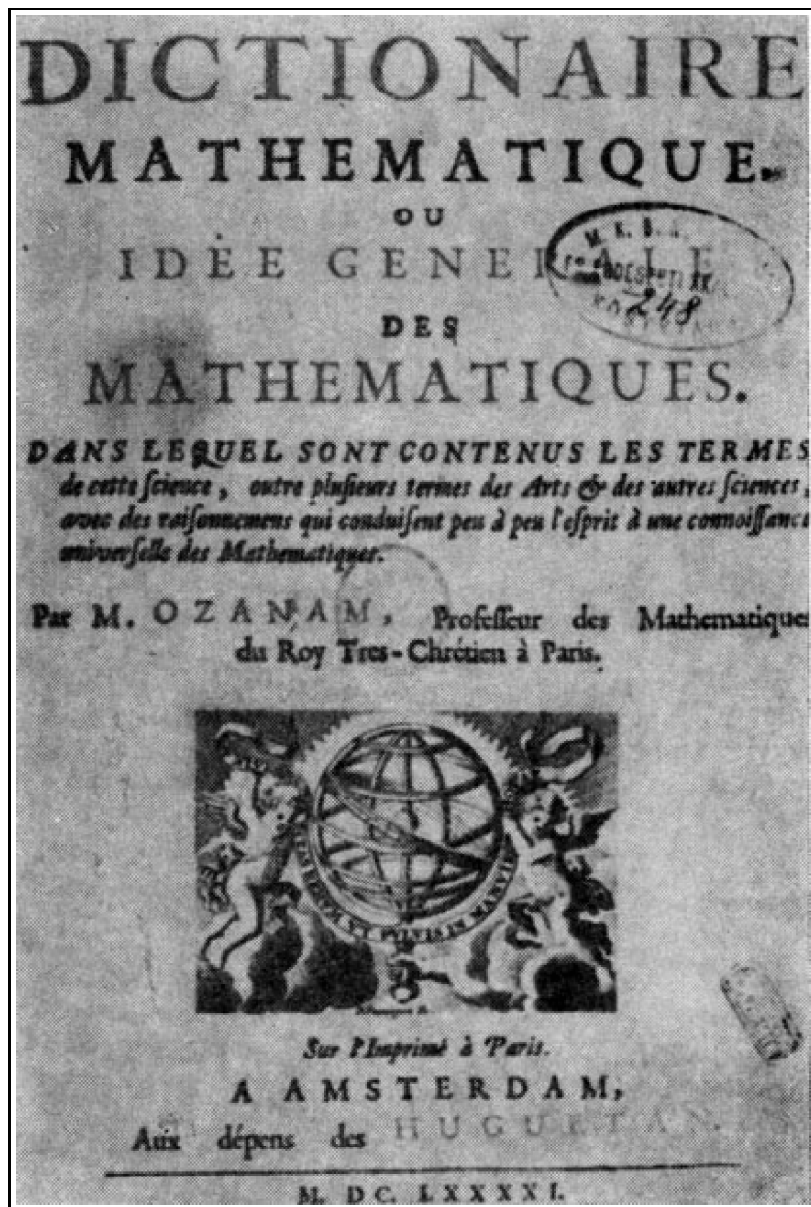
Ugyancsak rendkívüli érték erdészettörténeti és egyetemtörténeti szempontból az első erdész tanárnak, Wilckens Henrik Dávidnak, az erdészet első professzorának előadási anyaga. Lelkes tanítványa, Nedeczey Ferenc jegyezte le és gyűjtötte össze öt kötetben a hallottakat. A mű mottója:

„E nuce fit corylus, ex glande ardua quercus
 Exiguum nihil esse putes, quod crescere possit”
 (Magból lesz a mogyoró, makkból a büszke égetőrő tölgy,
 Jelentéktelen semminek hinnéd, mi fává terebélyesedik később.)

1985. XXXIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Hiller István: 250 éves a soproni egyetemi könyvtár / Egyedülálló kézi festésű növényábrák

323 Egyedülálló kézi festésű növényábrák

Tudomásunk szerint könyvtárunk egyedülálló könyvritkasága *Leopold Trattinick*: *Ausgemahlte Tafeln aus dem Archiv der Gewächskunde* c. négy kötetes munkája. A szerző saját kiadásában Bécsben jelent meg 1812-től kezdődően, az előszó tanúsága szerint mindössze 20 példányban. A botanikai leíráson kívül sokszáz kézi festésű növényábrát tartalmaz. Ez a pompás munka azért jelent meg ilyen kis példányszámban, mert csak nagyon kevés festő akadt, aki egyúttal botanikához is értett, s ezek megkeresése is nagyon sok munkával járt. Trattinick, addig megjelent összes művének bevételét e 4 kötet kiadására szánta (5. kép).

1985. XXXIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Hiller István: 250 éves a soproni egyetemi könyvtár / Az első „Baedeker” a Fertőről és környékéről

Az első „Baedeker” a Fertőről és környékéről

Az azóta is híres Baedeker sorozatokat 1827-ben indította névadója, Karl Baedeker. Egy osztrák főtisztviselő, Krickel Josef Adalbert ugyanebben az időben (1827–29-ben) beutazza az egész Habsburg birodalmat és kiadja útjegyzeit Baedekerhez hasonló alaposággal, de részletesebben. A könyvtár őrzi a Bécsben 1831-ben kiadott, rendkívül érdekes könyvét, amelynek címe magyarul: Barangolás a Fertő környékén, különös tekintettel Kismartonra, Eszterházára, Fraknóra és Újhelyre (6. kép). Már a cím is árulkodó, a részletes leírás azonban ma is érdekes, sőt értékes lehet, mai idegenforgalmi szakembereink számára különösen. Egy kis ízelítő a tartalomból:

Balfon az ételárak magasabbak mint Bécsben vagy Badenban, ugyanakkor a borjúsült olyan kis adag volt, hogy patikai mérleggel kellett mérni. Ugyancsak méregdrága a szálloda, de a 15 éves pincérgyerek nagyon jól érti, hogyan juthat jó borralához.

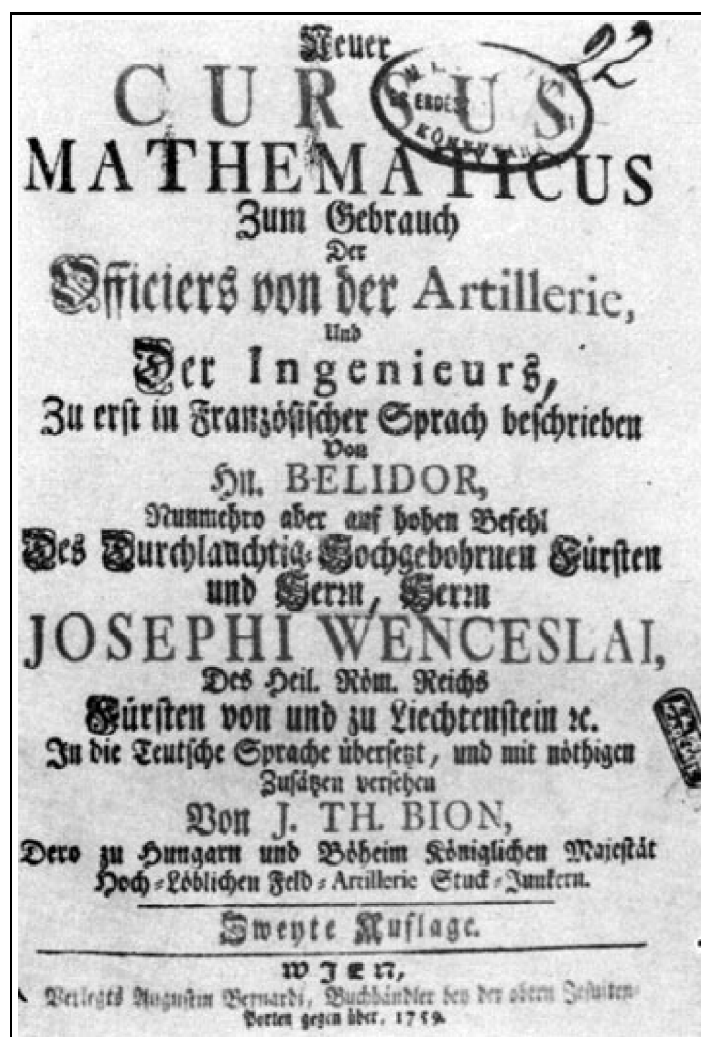
8. Perspectiva Practica (Augsburg, 1710) címlapja

Az eszterházi (mai fertődi) kastély berendezése a leírás alapján tökéletesen restaurálható volna az 1829. augusztus 22-i állapot szerint. A bútorraktárban olyan műértékek fekszenek el, amelyek megtekintése fél napot vesz igénybe, a többi felbecsülhetetlen érték részletes leírása ma is élvezetes és nosztalgikus olvasmány. Ugyanez az érzés fogja el az olvasót az egykori 22 000 kötetes könyvtár, az 500 kézirat, a rézkarcok, rajzok, festmények pazar gazdagságának ismertetésénél. Még a tapétákról is felvilágosítást kapunk. A szobák berendezése olyan, hogy minden ember lélegzete eláll, ha látja. Franciák és angolok jöttek megcsodálni és kijelentették, hogy hazájukban ilyet nem találhatnak.

Hasonlóan értékes felvilágosítást kaphatunk a nagyeceni Széchenyi kastélyról is, bár ennek leírásánál a szerző fukarabb.

325 A lány és tiszta levegő, az ég gyönyörű kékje csábította a topográfus-író soproni sétára. Történelmének ismertetésében kiemeli a város hűségét, amelyet a magyar haza iránt tanúsított. Dicséri a város szépségét, a csodálatos bánfalvi-brennbergi tájat, kicsinyli a soproni templomokat, amelyek nem szépek és megállapítja, hogy a két hetivásár áruit mind az osztrákok vásárolják fel és fuvarozzák Bécsbe, Bécsújhelyre. A híres

soproni borvidéket az utóbbi időben elhanyagolták és ez árt a bor jóhírének.

9. Belidor–Bion: Neuer Cursus mathematicus (Wien, 1759) címlapja

1985. XXXIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Hiller István: 250 éves a soproni egyetemi könyvtár / 5. A könyvtárról szóló jelentősebb irodalom:

5. A könyvtárról szóló jelentősebb irodalom:

1. Gyulay, Zoltán–Tárczy-Hornoch, Antal: Schemnitz als eines der wichtigsten bergbauwissenschaftlichen Zentren Europas im 18. und 19. Jahrhundert. In Bergbauüberlieferungen und Bergbauprobleme in Österreich und seinem Umkreis. Festschrift für Franz Kirnbauer (Veröffentlichungen des Österreichischen Museums für Volkskunde, Band XVI.). 88–96.

2. Hiller István: Az Erdészeti és Faipari Egyetem Könyvtárának története. Kézirat. Sopron, 1975, EFE

Jegyzetsokszorosító Részlege, 291 lap.

3263. Hiller István: Erdészeti tudományos szakkönyvtárunk kialakulása. Agrártörténeti Szemle 1977, 390–411.

4. Hiller István: Gondolatok a könyvbárban (Egy ősi bibliotéka korszerű épülete). Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Könyvtárosok Tájékoztatója 1978, 2. sz. 16–44.

5. Hiller István: A Magyar Könyvtárosok Egyesülete X. Vándorgyűlése Sopronban (Függelék az MKE soproni programjához). Sopron, 1978, 56 lap.

6. Hiller István: Új otthont kapott az Erdészeti és Faipari Egyetem Központi Könyvtára. Könyvtári Figyelő 1978, 410–422.

10. Holz- und Wald Ordnung für das Königreich Ungarn (Pressburg, 1770) címlapja

7. Hiller István–Eke Károly: Tömegkommunikációs eszközök a könyvtárügy szolgálatában. Eseménynaptár

1978, 4. sz. 3–4.

8. Nagy Ernő–Zsidai József: A Nehézipari Műszaki Egyetem Könyvtára. Miskolc, 1971, 80 lap.
9. A selmeci műemlékkönyvtár. A miskolci Selmeci Műemlékkönyvtárban lévő, 1850-ig kiadott könyvek kötetkatalógusa. Miskolc, 1973, 177 lap.
10. Szabó István: Hazánk első műszaki jellegű műemlékkönyvtára. Soproni Szemle 1961. 3. sz. 259–262.
11. Szabó István: A selmeci eredetű műemlékkönyvtár ügyének lezárása. Soproni Szemle 1967, 79–81.
12. Zakar János: Egy figyelemre méltó régi könyv az Erdészeti és Faipari Egyetem Könyvtárában. Az Erdészeti és Faipari Egyetem tudományos közleménye 1965, 411–422.
- 327 13. Zakar János: A Hanns Carl von Carlowitz-féle fatermesztési könyv rövid ismertetése. Az Erdészeti és Faipari Egyetem tudományos közleményei 1965. 423–429.
14. Zakar János: Kétszáz éves erdészeti vonatkozású szerződés Máramarosból. Az Erdészeti és Faipari Egyetem tudományos közleményei 1971, 97–104.
15. Zakar János: Néhány érdekes kézírásos bejegyzés az 1571. évi Miksa-féle bányászati rendtartást tartalmazó kötet végén. Bányászati és Kohászati Lapok – Bányászat 1971, 708–710.
16. Zsámboki László: A Selmeci Műemlékkönyvtár. Miskolc, 1976, 73 lap.
17. Zsámboki László: A selmeci műemlékkönyvtár. Miskolc, 1978, 6 lap.

1985. XXXIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Hiller István: 250 éves a soproni egyetemi könyvtár / Hiller, Stefan: 250 Jahre der Ödenburger Universitätsbibliothek

Hiller, Stefan: 250 Jahre der Ödenburger Universitätsbibliothek

Der als kulturelles Denkmal anerkannte Buch- und Zeitschriftenbestand der Bibliothek der Universität für Forstwesen und Holzindustrie bildete einen organischen Teil der Bibliothek der einstigen Schemnitzer Akademie, die die erste Fachbibliothek Ungarns darstellte. Der Ursprung dieser Bibliothek reicht in das Jahr 1735 zurück als König Karl III. in Schemnitz (ung. Selmecbánya, heute Banská Stiavnica in der CSSR) eine Bergschule ins Leben rief. Über die Gründung, den Ursprung und den Charakter dieser Bergschule wurde lange Zeit diskutiert. Dabei haben sich oft falsche Ansichten verbreitet. Sie wurden zuerst von Professor Antal Tárczy-Hornoch in einer 1941 erschienenen grossen Studie widerlegt. Es gab auch verschiedene Auffassungen über den Charakter der Schule. Bálint Hóman stellte sie 1934 in einer Festansprache den damaligen Mittelschulen gleich, andere hatten hingegen vom Zeitpunkt der Errichtung dieser Bergschule mit dem Anfang des heimischen Hochschulunterrichtes im Bergbau gerechnet. Wenn wir als Kennzeichen des Begriffs „Schule“ den systematisch zusammengestellten Studienplan, die gemeinschaftlich zu hörenden theoretischen Vorlesungen, die planmässigen Prüfungen und ein entsprechend ausgebildetes Lehrpersonal, das mit alldem beauftragt ist, anerkennen, so können wir nach János Mihalovits behaupten, dass das erste ungarische montanistische Lehrinstitut ohne Zweifel diese Schemnitzer Schule war. Heute ist diese Auseinandersetzung abgeschlossen. Die wissenschaftliche Welt

hat der Feststellung zugestimmt, die Antal Tárazy-Hornoch traf: „In Schemnitz wurden die montanistischen Wissenschaften seit 1735 schon vor der Ausgestaltung zur Bergakademie auf höchster Stufe der seinerzeitigen Wissenschaft gelehrt. Die ununterbrochene Reihe der bisher angegebenen und nachfolgenden Erlässe beweist weiter, dass darin keine Lücke entstand und somit die Versetzung des montanistischen Unterrichtes von Joachimsthal oder von Prag weder erforderlich noch möglich war.“

Zoltán Gyulay stellt fest, dass die Schemnitzer Bergschule, welche zur Zeit ihrer Gründung die höchste Fachschule war und sich später, in den Jahren 1763–1770 zu einer Bergakademie entwickelte, die Wiege nicht nur der montanistisch-metallurgischen und geodätisch-kartographischen, sondern auch der chemischen, geologischen und sogar der forstlichen Wissenschaften war. In einer anderen Studie analysiert Zoltán Gyulay die Entwicklung dieser Wissenschaften und stellt fest, dass die ungarländische Berg- und Hütteningenieurausbildung aktive Teilnehmerin dieses Entwicklungsprozesses war, und zwar von ihrer Gründung an bis auf den heutigen Tag – im Rahmen jener Alma Mater, welche später auch die Forstingenieurausbildung in ihren Lehrplan aufgenommen hatte.

Die Hochschule nahm ihre Tätigkeit in Sopron am 28. April 1919 auf. Unabhängig davon, was von der einstigen reichen Einrichtung übrig geblieben ist, musste der Unterricht zwangsläufig mit sehr spärlichem demonstrativem Material und wenigen Lehrmitteln angefangen werden. Was aber den grössten Mangel bedeutete: es stand keine Bibliothek zur Verfügung. Die Studenten besaßen keine Lehrbücher, die unentbehrlichsten Fachbücher beschaffte man sich durch auswärtigen Leihverkehr.

Erst Ende 1922 wurden die ersten Schritte zur Errichtung der Bibliothek getan. Die Benutzung der Bibliothek wurde langsam in Gang gebracht. Am 22. Januar 1923 wurde ein Lesesaal von einigen Quadratmetern eröffnet und eine kleine Handbibliothek eingerichtet. Das Material dieser ersten Bibliothek bildeten leihweise überlassene Bücher und Gaben sowie Bücher öffentlicher und privater Stellen. Eine kleine Anzahl von Fachbüchern wurde aus den von [328](#)den Hörern zu entrichtenden Bibliotheksgebühren und aus den Mitteln des Budget-Kredites beschafft.

Nach den traurigen Jahren der Nachkriegszeit war das Schuljahr 1927/1928 das erste als Hand in Hand mit der Hochschule auch die Bibliothek einen bedeutenderen Aufschwung verzeichnen konnte. Für die Ergänzung des Bestandes konnte man aus dem Investitionskredit eine Summe von 45 000 Pengő verwenden. Diese Summe entspricht heute ungerähr einer halben Million Forint.

Zu dieser Zeit schien man der Verwirklichung eines alten Wunsches nahe zu sein, nämlich der Errichtung eines eigenen Bibliotheksgebäudes. Es entstanden konkrete Pläne, und es schien, dass auch die notwendigen Geldmittel zur Verfügung stehen werden. Für die Errichtung dieses Gebäudes, für die Einrichtung und für die Installation der Beleuchtung wurde eine Summe von 192 000 Pengő vorangeschlagt.

1929 hatte die Leitung der Hochschule die Unterlagen zum Bau des Bibliotheksgebäudes ausgearbeitet, die vorgesetzte Behörde genehmigte die Pläne. Aber auch dieser Plan ist nicht zur Ausführung gekommen und wurde mehrere Jahrzehnte aufgeschoben, genauer gesagt bis in das Zeitalter der sozialistischen Gesellschaft. Wenn damals irgend etwas dringend für die Hochschule notwendig gewesen war, so war es eine moderne und zeitgemäss verwaltete Bibliothek. Die Regierung war aber nicht geneigt Geld dafür auszugeben.

In Europa wurde immer deutlicher, dass der Faschismus die Gewalt übernimmt und in vielen Ländern, so auch in Ungarn, die Geschicke bestimmt. Das hatte verheerende Folgen auch für die Bibliotheksarbeit, vor

allem inhaltlicher Natur.

Auf Grund eines Gesetzes vom Jahre 1934 wurde die Riesenuniversität Ungarns, die „Königlich Ungarische Palatin Josef Technische und Volkswirtschaftliche Universität“ ins Leben gerufen. Die Fakultätsbibliothek von Sopron fungierte weiterhin auch in dieser Organisation als eine selbständige Bibliothek. Die „Zentralbibliothek“ dieser Organisation suchte jedenfalls mit der Fakultätsbibliothek von Sopron Verbindung zu knüpfen. Das geschah Ende 1942. Aurél Radó, der Direktor der Zentralbibliothek, ist am 22. und 23. Dezember auf Verordnung des Ministeriums zur Beaufsichtigung der Bibliothek nach Sopron gefahren. Der an Ort und Stelle verfertigte Bericht stellt fest, dass die Organisation der Soproner Bibliothek entwickelter ist als die der anderen Universitätsbibliotheken.

Kaum, dass die neue Universitätsorganisation ihre Tätigkeit aufgenommen hatte, wurde bereits auf der Sitzung vom 23. November 1935 die Frage des Baues der Universitätsbibliothek aufgeworfen. Der Bau der sogenannten „Fakultätsbibliothek von Sopron“ bildete den ersten Punkt der Tagesordnung. Aus diesem Plan wurde wegen der schlechten wirtschaftlichen Lage des Landes wieder nichts. Aus diesem Grunde wandte sich die Fakultät wahrscheinlich auf Anregung des damaligen Bürgermeisters Mihály Sopronyi-Thurner im Februar 1939 an die Munizipal-Behörde von Sopron. Aber auch auf dieser Ebene und diese Weise konnten die Fragen des Baus nicht gelöst werden. Es war nur eine Verschiebung nach „unten“. Ende 1942 konnte dem herrschenden Platzmangel wenigstens teilweise abgeholfen werden. Es wurde den Studenten ein geeigneter Lesesaal zur Verfügung gestellt. Es ist derjenige Saal, der noch bis zum Bibliotheksneubau 1977/78 benutzt wurde.

Das zweite grosse Problem der Bibliothek war schon immer der Personalmangel, genauer gesagt der Mangel an gebildeten Fachkräften. Aber auch hier versagten die politischen Verhältnisse, und es blieb wie in den Baufragen dem Sozialismus vorbehalten, entscheidende Veränderungen herbeizuführen.

Faschismus und imperialistischer Krieg lähmten die Bibliotheksarbeit stark. Die grössten Schätze der Bibliothek wurden am 2. Juni 1944 in 2 Kisten, versehen mit dem Zeichen „Bibliothek I-II.“, im Untergeschoss des Hauptgebäudes der Universität im Raum No. 17 zwischen einem Schrank und der Wand vor den Bombardierungen sichergestellt. In die zwei Kisten wurden insgesamt 78 Raritäten eingepackt, darunter ein Plinius aus dem Jahre 1496, also ein besonders wertvoller Wiegendruck.

Sopron wurde am 1. April 1945 von den deutschen und ungarischen Faschisten befreit. Der sowjetische Major Turik, der in Sopron residierende Kommissar der Alliierten Kontrollkommission, hatte strenge Anweisungen gegeben, dass im Bestande der Bibliothek kein Schaden entstehen könne. Der Direktor der Bibliothek konnte am 15. Oktober 1945 dem Rektor melden, dass dieser Bestand unverseht und ohne Verlust geblieben ist.

Der Aufbau des Sozialismus brachte wie in allen anderen sozialistischen Ländern einen grossen Aufschwung der Bibliotheksarbeit weil die Bildungsgrundlagen entscheidend verändert wurden. Wie im Vorwort erwähnt, wurde in Nordosten Ungarns, in der Stadt Miskolc durch [329](#)Regierungsbeschluss 1949 eine Universität unter anderen für Bergbau, Hüttenwesen und Maschinenbau gegründet. So wurden naturgemäss die entsprechenden Fakultäten von Sopron nach Miskolc verlegt und mit ihnen auch die fachspezifischen Bibliotheksbestände.

Vom Anfang 1952 an können wir vom Zustandekommen der Fachbibliotheken beider Wissenschaftsgebiete sprechen. Zu dieser Zeit wurden die Bibliotheken der damaligen Hochschule für Forstwesen und der Fakultät für Berg- und Hütteningenieure der Technischen Universität für Schwerindustrie in Miskolc

organisatorisch voneinander getrennt.

Das wichtigste Ergebnis dieses Zeitalters der Umorganisation wollen wir darin sehen, dass die Bibliothek – damals als Fachbibliothek zur Befriedigung der Ansprüche der Fakultäten für Bergbau, Hüttenwesen, Forstwesen und Geodäsie – von 1949 an den Rahmen der eng gezogenen Fachliteratur durchgebrochen hatte. Von nun an wurden entsprechend der Bildungs- und Wissenschaftspolitik des sozialistischen ungarischen Staates auch Werke der Gesellschaftswissenschaften, besonders des Marxismus-Leninismus angeschafft, erschlossen, dem Lehrkörper und den Studenten zugänglich gemacht. Die Haushaltsmittel zur Literaturanschaffung erhöhten sich, die Anzahl der Mitarbeiter wuchs und auch bauliche Fragen wurden nach und nach gelöst.

Die Abteilung für Bibliothekswesen des Unterrichtsministeriums, dem beide Bibliotheken in Sopron und Miskolc unterstanden, hat im Frühjahr 1961 auf einer Konferenz den Beschluss gefasst, dass entgegen früheren Standpunkten das gesamte alte Buch- und Zeitschriftenmaterial bis einschliesslich 1920 in *éiner* Sammlung behalten werden muss und nicht getrennt werden darf. So ist der Gedanke der „Technischen Denkmalbibliothek“ entstanden. Dieses vollständige Material stellt jetzt die erste technische Denkmalbibliothek in unserem Lande dar.

Nach Klärung der Standpunkte (1964) hatte man sich prinzipiell darüber geeinigt, dass die als Denkmal geltende Literatur bezüglich der Forst- und Holzwirtschaft ohne Ausnahme in Sopron bleiben soll, einschliesslich der Werke, die die Lokalgeschichte behandeln. Die Übertragung des Eigentumsrechtes erfolgte in der Zentralbibliothek der Budapester Technischen Universität am 2. September 1966. Die Zentralbibliothek der Technischen Universität zu Miskolc ist somit Eigentümerin von 22 820, als Denkmal erklärten Büchern und von 7 386 Bänden Zeitschriften geworden. Die Zentralbibliothek der Soproner Universität für Forstwesen und Holzindustrie ist hingegen Eigentümerin von 7 643 als Denkmal erklärten Büchern und von 1 262 Bänden Zeitschriften geworden.

Unsere Forstbibliothek bildet einen organischen Teil des gesamten ungarischen Bibliothekswesens. Ihre grosszügige Entwicklung und ihre auf zielbewusster Konzeption beruhende Ausgestaltung konnte erst nach 1945 vollständig verwirklicht werden. Das forstliche Bibliothekswesen hält seitdem Schritt mit der allgemeinen Entwicklung.

Die einzige, auch Landesaufgaben versiehende Fachbibliothek unseres Landes auf dem Gebiet der Forst- und Holzwirtschaft hatte dank der Fürsorge unseres Staates, noch nie auf einem solchen hohen Niveau der ungarischen Forst- und Holzwirtschaft gedient als heute. Dies kam auch im Bibliotheksneubau zum Ausdruck, den wir 1977 einweihen konnten.

1985. XXXIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Németh Alajos: A meggyalázott karácsony

330 Németh Alajos: A meggyalázott karácsony

A Sopronkőhidai Büntetőintézet 1986-ban érzékeli fennállásának századik évfordulójához. Sok kis és nagy esemény zajlott le az elmúlt száz év alatt a „nagy falon” belül, amelyekről csak az érdekeltek tudtak.

Egyetlen kivétel volt eddig, amely a sopronkőhidai fegyintézetet országos történelmi érdekűvé tette: a

negyven évvel ezelőtti halálos ítéletek és azok egy részének végrehajtása a „nagy falon” belül.

A halálra ítélték és kivégeztek nem rablógyilkosok vagy egyéb – kivételesen súlyos – bűntényesek voltak. „Bűnük” csupán az volt, hogy lelkiismeretük megmozdult, úgy is mondhatnám, hogy fellázadt a német fasizmus és a magyar nyilas rendszer szörnyűségei ellen, s ennek nemcsak szavukkal, hanem tetteikkel is hangot mertek adni.

Bár nem egy írás jelent meg már nyomtatásban róluk, mégsem felesleges a negyvenedik évfordulón is felidézni őket, okulásul a mai generáció számára.

Mikor országosan, így Sopronban is megkezdődött a magán- és nyilvános óvóhelyek létesítése. Sopronkőhida sem maradhatott el. Több helyen készítettek nyilvános és magán óvóhelyeket. Dr. Stráner Ernő már 1938-ban „Évi jelentés a Soproni Kir. Orsz. Büntetőintézet 1938. évi állapotáról” című, az Igazságügyminisztériumhoz szóló felterjesztésében beszámolt a fegyintézet légoltalmi felkészültségéről. Többi közt a következőket írta:

„A légoltalmi terv két csoportra oszlott: a fegyintézet tiszti és őrszemélyzet lakásának légoltalma, továbbá a fegyintézet belső területének (elítéltek) légoltalma. Az óvóhelyeket kijelölték, az épületek padlástereit lomtalanították, a faszerkezeteket lángtalanították. A zárkaépület padlástereit gyújtóbombák ellen homokkal biztosították, tűzoltószerkeszítésére az intézkedést megtették (hordók, vödrök stb.), különböző légoltalmi szerek (gázálarc, gázmentes ruha stb.) beszerzéséről is intézkedtek ...Elsötétítés esetében az intézet biztonságához szükséges óvintézkedésekről, az őrszemek megkettőzéséről is történt intézkedés.

A háború vége felé az elítélt foglyokkal is készítették a fegyház körül védőberendezéseket, azaz árkokat ásattak és fákat vágattak ki velük tankcsapdák céljaira. Az ilyen védőberendezések létesítésében természetesen a fegyőröknek, családtagjaiknak, sőt a tisztviselőknek is részt kellett venniük ahogy másutt, így Sopronban is ez volt akkor a helyzet. Különben sok fegyencet – a zsidó származásúakon kívül valószínűleg a „könnyebb eseteket” is – munkaszolgálatra alkalmazták.

A zsidó elítélteket 1944-ben titokban Németországba szállították. Geiszbühl lelkész a szigorú tilalom ellenére többnek a hozzátartozóját erről értesítette.

Horthy kormányzó 1944. október 15-i deklarációja, illetőleg annak visszavonása után, október 24-én a szigorított dologházakat nyugatra szállították, hogy helyet készítsenek a Budapestről érkező politikai foglyoknak. Kőhidai fegyőrök kísérték őket. A fegyencek nagyon el voltak keseredve, mivel arra számítottak, hogy aknák szedésére, futóárkok, bunkerek létesítésére és egyéb veszélyes munkákra alkalmazzák őket. Indulás előtt bosszúságukban többen összetörték zárkájuk bútorait.

A politikai foglyok hamarosan megérkeztek. Ettől kezdve a fegyintézetnek háromféle foglyai voltak: rendes fegyencek, védőőrizetesek és egyéb politikai foglyok. A kb. 100 védőőrizetest a fegyencórházban helyezték el és nem zárt cellákban. Egymással szabadon érintkezhetek. SS géppisztolyos legénység őrizte őket. Rádiót is hallgathattak. Nekik volt legjobb sorsuk az említett háromféle fogoly közt. A másik 331 politikai foglyocsoport és az előbbieket nem érintkezhetek egymással, legfeljebb a kórházban válhattak óvatosan néhány szót, amíg sorra kerültek az orvosi vizitnél. Az utóbbi politikai foglyokat magyar katonák őrizték. A fegyencekre azután is fegyőrök vigyáztak. A fegyőrök a politikai foglyok egyik csoportjával sem érintkezhetek sőt a fegyencek sem. A három csoportot szigorúan elkülönítették egymástól. A védőőrizetesek a kórházban voltak elszállásolva, a politikaiak másik csoportját a nagy H-épület templom

felőli (déli) részén tartották fogva. A H-épület többi része a fegyenceknek volt fenntartva.

Mind a védőőrizetesekek, mind a politikaiak másik csoportja nagyon vegyes társaság volt: hercegek, grófok, bárók, katonatisztek, miniszterelnökök, miniszterek és a társadalom egyéb rétegeiből: kuriai elnök, színészek, országgyűlési képviselők, Beszkárt-igazgató, rendőrtisztek, ügyvédek, tanárok, orvosok, miniszteri titkárok, miniszteri tanácsosok és mások (pl. Rajk László, Markos György).

Egyházi személyek sem hiányozhattak a nyilasok áldozatai közül: Mindszenty József veszprémi, Shvoj székesfehérvári püspök, több felszentelt pap (köztük Dr. Lékay László, a későbbi bíboros hercegprímás), valamint a papi pályára készülő teológusok, kispapok, egy görögkatolikus lelkész, egy görögkeleti (orthodox) esperes és egy görögkeleti (orthodox) teológiai tanár.

A veszprémi püspököt és kíséretét (összesen 24 személy) teherautón szállították Veszprémből Kőhidára. Két csendőr kísérte őket. Dr. Stráner Ernő fegyintézeti igazgató nem volt hajlandó befogadni őket az intézetbe, mivel a csendőrök nem tudták felmutatni a szabályszerű beutaló végzést. Ideiglenesen a „nagy falon” kívül helyezték el őket, az elemi iskolában. Egy éjszakát töltöttek ott (december 23–24). Az iskolaudvaron szabadon sétálhattak. 24-én reggel a püspök az iskolában misét mondott. A mise szokatlan kísérelő jelensége volt, hogy közben puskalövés zaj hatolt be az iskolaterembe. Akkor végezték ki Pataki Istvánt és társait, Pesti Barnabást és Kreutz Róbertet golyó által, Bajcsy-Zsilinszky Endrét kötél által. Vasárnap volt. A törvény szerint vasárnap kivégzéseket végrehajtani tilos volt, de a nyilas jogászok nem csináltak problémát a törvénszegésből.

Geiszbühl Mátyás akkori róm. katolikus fegyintézeti lelkész a fenti eseményekről kérésre a következőket mondta: „Az a hír, hogy Szálasi rendszere papokat internáltatott Sopronkőhidán, még hozzá köztük egy püspököt is, futótűzként terjedt el. Megindult a soproni, fertőrákosi és hát elsősorban a helybeli hívek valóságos búcsújárása a sopronkőhidai elemi iskola felé. Szűkös élelmiszerkészletüket megosztották az internáltakkal.” Rövid idő múlva az iskolából a fegyintézetbe kísérték az internáltakat, s ott a fegyenciskola alatti munkatermet jelölték ki számukra. Mielőtt a püspök átlépte a bejáró (»porta«) küszöbét, e szavakkal fordult fegyveres kísérői felé: „Tiltakozom internálásom ellen”. Karácsony este volt. A lelkész és Tranka András fegyintézeti gondnok egyszerű karácsonyesti ünnepélyt rögtönzött a szokatlan »vendégek« tiszteletére. Vacsorára főtt burgonyát kaptak az intézetből.

A hatóságok megengedték, hogy a püspök a fegyenctemplomban éjféle misét mondjon. Mise alatt a politikai foglyok közül sokan zokogtak. Kállay miniszterelnök mise előtt azt üzentte a püspöknek, hogy a misét »a becsületes magyarokért« ajánlja fel. Mise közben tenyerébe rejtve arcát ő is sírt.

Kőhidán akkoriban arról kezdtek suttogni, hogy a németek a fegyintézetet nyugatra akarják áttelepíteni, és hogy már történtek is intézkedések ebben az irányban. Erről Apor Vilmos győri püspök is tudomást szerzett és hogy Geiszbühl lelkész a kitelepítéstől megmentse, a fegyintézettől más helyre akarta diszponálni. Ez volt t. i. az egyetlen lehetőség, azaz ürügy Geiszbühl megmentésére, mert különben a letartóztatással való fenyegetés azok ellen, akik „a kitelepítést megtagadják”, a lelkészre is vonatkozott. A veszprémi püspököt és papjait, illetőleg kispapjait nagyon nyugtalanította a kitelepítés híre. Erről többször tárgyaltak Geiszbühllal. Ez volt egyik fő oka annak, hogy a lelkész Budinszky igazságügyminiszternél közbenjárt avégett, hogy a „papokat püspökükkel együtt Kőhida helyett valamelyik soproni 332kolostorba internálják”. Arra hivatkozott, hogy „jelen körülményeiről” (szennyes munkateremben való összezsúfoltság, földre rakott szalmazsákokon való fekvés stb.) a külvilág is tudomást szerzett és hogy „nemcsak a kőhidai, hanem a soproni katolikus hívek közt is igen nagy a felháborodás a nyilas

hatóságoknak a püspökkel és papjaival szemben tanúsított bánásmódja miatt”. Budinszky beleegyezett abba, hogy a társaság részére keressenek egy kolostort internálás céljaira. A lelkész azonnal telefonált Papp Kálmán soproni városplebánosnak, ő pedig a soproni Isteni Megváltó Leányai intézete főnöknőjének, mire az ügy sikeresen elintéződött. Mindszentyék elhagyhatták a fegyintézetet: december 28-án fegyveres kísérettel autóbuszon szállították őket az említett kolostorba. Mint internáltak tartózkodtak az épületben csendőrök felügyelete alatt. A püspök ott külön szobában lakhatott, papjai és kispapjai tartózkodási helyéül más szobát jelöltek ki. Ott emberhez méltó ellátásban részesítették őket, és nem kellett, vagy legalább is kevésbé kellett attól tartaniok, hogy az összeomlás küszöbén álló Németországba hurcolják őket.

Bár a politikai foglyokat szigorúan elkülönítették egymástól, a fegyőröktől és fegyencektől, ugyanakkor a fegyintézeti lelkészeket maguk a nyilas katonai hatóságok kérték, hogy politikai foglyaik „lelki vezetését” is lássák el, vagyis, hogy velük is foglalkozzanak. Ez nem volt könnyű feladat, különösen a katolikus lelkész számára, akinek különben is nagy volt az elfoglaltsága, hisz (hacsak a fegyenceket vesszük is figyelembe és a fegyőrök családtagjait) a katolikusok arányszáma sokkal nagyobb volt, mint a protestánsoké. Igaz, a háború utolsó hónapjaiban hitoktatás már nem volt sem a külső iskolában, sem a fegyintézetben, a fegyencek látogatása, a betegek külön lelki ellátása, leveleik cenzurázása, vasárnap és ünnepnapokon misék mondása, litániák (délutáni istentiszteletek), szentbeszéd tartása mind az intézeti, mind a külső kápolnában stb., éppen elég gondot, dolgot jelentett a lelkésznek. A politikai foglyokkal való külön foglalkozás többi közt azt is jelentette, hogy részükre vasárnap és ünnepnapokon egy harmadik misét mondjon a lelkész. Liturgikus nyelven kifejezve, az addigi „binálás” helyett „trinálnia” kellett. A „trináláshoz”, azaz három mise mondásához egy és ugyanazon vasárnapon vagy ünnepnapon csak szükség esetén, kivételesen adtak engedélyt az egyházi hatóságok. Az okok felsorolása után azonban Apor püspök az engedélyt megadta.

A politikai foglyok német parancsnoka Fritsch főhadnagy volt. Rosszindulattal viseltetett a foglyok iránt. A foglyok egyébként napi egy órát sétálhattak libasorban. Egymással nem beszélhettek. 1944 decemberében Budinszky nyilas igazságügyminiszter Sopronból Kőhidára költözött. Dr. Stráner Ernő igazgató lakásában telepedett meg. Sopronkőhidára tette át székhelyét a nyilas bíróság, az ún. „Nemzeti Számonkérő Szék” is. Tagjai jogászok voltak: hadbírók és ügyészek. Ítéleteiket az állami elemi iskolában hozták. Sajnos, halálos ítéleteket is. Ez utóbbiakat ott helyben, a fegyintézet udvarán hajtották végre. A sopronkőhidai országos fegyintézet fennállásának akkor 58 éves történetében az első eset, hogy a fegyház udvarán embereket kivégeztek.

A nyilas hadbíróóság elnöke Kisbarnaki Farkas Ferenc vezérezredes volt. Tagjai voltak: Dominich őrnagy, a hadbíróóság vezetője és Jánosy hadbíró-százados. A „Nemzeti Számonkérő Székkel” együtt érkezett Kőhidára Örendi ezredes.

Az első halálos ítéleteket – ahogy már említettük – 1944. december 24-én hajtották végre. Bajcsy-Zsilinszky Endrét felakasztották. Pataki István vasmunkást, Pesti Barnabás vegyész mérnököt és Kreutz Róbertet (21 éves volt) agyonlőtték. Bajcsy-Zsilinszky Endre védőügyvédje dr. Pinezich István soproni ügyvéd, országgyűlési képviselő volt. Naponta kijárt Kőhidára ügyfele érdekében.

Bajcsy-Zsilinszky Endre a magyarság egyik legjelentősebb ellenálló vezéregyénisége volt azokban az időkben a német megszállás és a nyilas uralommal szemben. Utolsó útjára Bárdosy Jenő protestáns lelképásztor, fegyintézeti lelkész készítette elő. Kivégzése előtt úrvacsorát vett magához a képviselő. Bárdosy lelkész szerint december 23-án este 10 órakor közölték velük a hatóságok, hogy másnap kivégzés lesz. Ugyanúgy természetesen Geiszbühl lelkéssel is. A két lelkésznek másnap reggel 3335 órakor kellett

jelentkeznie a katonai hatóságoknál. Hat órákor közölték Bajcsy-Zsilinszkyvel, hogy kivégzik. A harmadik emeleten rendeztek be számára „siralomházat”, s a lelkész ott készítette elő a nagy útra. Kívülről – amíg a képviselővel beszélgetett – behallatszottak a fegyverdörrenések. Akkor végezték ki Pataki Istvánt, Pesti Barnabást és Kreutz Róbertet. Sem a kivégzésnél, sem a temetésnél a lelkész nem lehetett jelen, bár kérte, hogy legalább a temetésnél adhassa áldását a halottakra.

Pataki István katolikus vallású volt ezért Geiszbühlt szólította fel Jánossy hadbíró, hogy készítse elő kivégzése előtt. Pataki meggyónt, majd mikor a katonák érte mentek, hogy a vesztőhelyre kísérik, átölelte a lelkészt, szemeit a magasba emelte s e szavakkal búcsúzott: „Köszönöm, lelkiatyám, odafenn találkozunk.” Kreutz Róbert és Pesti Barnabás a kommunista ellenállási mozgalom tagjai voltak. Így készült a nyilas uralom 1944 karácsonyára Sopronkőhidán.

Másnap, december 25-én, karácsony ünnepén a katolikus politikai foglyok, férfiak és nők, a fegyencemplomban misét hallgattak. Egy politikai fogoly ministrált. A kóruson foglyok orgonáltak.

Dr. Kovács György soproni városkaplán kérésére ezeket írta hozzám intézett levelében:

„1944. decemberében engem küldtek ki misézni. Sokan akkor végezték el nálam karácsonyi gyónásukat. Egyenkint bejöttek a sekrestyébe. Volt, aki nem gyónt, csak üzenet továbbítására kért. Töreky Géza, a Kuria volt elnöke, imakönyvet kért. Jávor Pál, a közismert filmszínész, karácsonyi verskötetet, hogy a szentestén bajtársainak szavalhasson. Kállay Miklós, Kánya Kálmán, Szombathelyi Ferenc és mások, főleg tisztek, üzenetet adtak át. A fegyintézet kocsija, mely visszavitt Sopronba, délután sok karácsonyi csomagot vitt nekik karácsonyestére a városplébániáról és az Isteni Megváltó Leányai zárdájából. A csomagokban édesség, tészta és húsféle volt. Mindszenty József veszprémi püspök és papjai is kaptak tőlünk karácsonyi csomagokat.”

Sopron decemberi kétszeri bombázása nagy izgalmat keltett Sopronkőhidán is mind a fegyőrök és családjaik, mind a fegyencek és politikai foglyok közt, de nem bizonyos nyugtalanság volt észlelhető a német és nyilas berkekben, ámbár kevésbé a foglyok őrzői és a nyilas katonai és politikai vezetők közt. Akkor már – főleg ez utóbbiak – szinte megszállottan hittek a folyton emlegetett és ígért „csodafegyverekben”.

Januárban újabb kivégzésre került sor. Odescalchi Miklós herceget lötték agyon, aki – állítólag – repülőgépen külföldre akart szökni. A németek elfogták és a „piszkos” munkát, a kivégzést a nyilasokkal hajtatták végre. Ugyancsak januárban végezték ki Kádár-Klein Elek munkaszolgálatost, aki megszökött alakulatától. Topa János partizánnak akasztófán kellett meghalnia, miután előzőleg öngyilkossági kísérlete nem sikerült. (Zárkájában kitört egy ablakot és ablakcserép segítségével átvágta karján az eret.)

Február hónapnak is két áldozata volt. Kivégezték a győri Németh János Lászlót és az ugyancsak győri Stelzer Lajost.

Mivel a hideg téli hónapokban nem volt rendszeres fűtés a fegyintézetben, az épületek falai nagyon áthűltek. Sem a fegyencek, sem a foglyok nem tudtak rendszeresen tisztálkodni a nagy hideg miatt. Több flecktifusz-gyanús esetet észleltek. Dr. Varvasovszky János Sopronból a fegyintézetbe ideiglenesen kirendelt orvos és fogoly-orvos kollégái a fegyintézet zár alá helyezését tanácsolták a háromfele vezetőségnek.

A zárlat feloldása után tovább folyt a megszokott élet Kőhidán, a fegyházon belül és azon kívül, az elemi

iskolában is. A bíróság ti. ez utóbbiban tovább folytatta működését. Nemcsak a bírósági ítéletek adtak tápot izgalomnak és nyugtalanságnak, hanem a Sopron ellen irányuló, meg-megújuló légitámadások is (február 21., március 4., március 18.).

334 Közben március közepe táján az intézetben lévő SS-eket újabban érkezettek erősítették meg és a „védőőrizetéseket” elszállították nyugatra. Dominich hadbíró őrnagy hozzájuk intézett búcsúszava úgy szól, hogy menet közben senki a sorból ki ne lépjen s az SS-őrségnek engedelmeskedjenek, mert ellenkező esetben az fegyverét használja.

Közeledett a nagyhét, a húsvétot bevezető hét. Geiszbühl lelkész engedélyt kért a nyilas hatóságoktól, hogy a politikai foglyok megfelelő előkészület után virágvasárnap a templomban passiójátékot adhassanak elő. Az engedélyt megkapta, és a passió éneklése mise alatt megtörtént.

Március 28-án este szovjet repülőátadás érte Sopront. Kőhidán, akárcsak az előző bombázásoknál, most is jól hallották a robbanásokat, de az addigiaktól eltérően, bombázás előtt és közben feltűntek a magasban az ún. „Sztálin-gyertyák” is, nappali fényt bocsátva a városra. Ezt az eseményt, illetőleg a bombázás Kőhidára gyakorolt hatását Markos György (maga is politikai fogoly abban az időben) „Vándorló fegyház” c. könyvében a következőképpen írja le:

„A nők a harmadik emeleten sikongattak, mindenfelé verték a zárkákat. Mindenkit kiengedlek a zárkákból az udvarra. A foglyokkal összevegyültek a katonák és örök is. A fegyelem nagyon megromlott. Néhány SS is volt még köztük. Mikor a bombázás megszűnt, visszatereltek mindenkit a zárkába.”

Másnap a politikaiakat nyugatra szállították, de készülődés közben – még az intézetből indulás előtt – öreikkel együtt néhányan megszöktek. Köztük volt Veress Lajos vezéreredes. A foglyokat SS-legények kísérték.

Itt jegyzem meg, hogy Sopronból is ugyanakkor menekültek a német alakulatok (pl. titkos kémelhárító alakulat az orsolyák intézetéből), valamint a Tómalomban elszállásolt német katonatisztek is. Mindenütt nagy zűrzavar keletkezett, a sok emberáldozatot követelő szovjet bombatámadás után.

A sopronkőhidai fegyintézet, alaposan megfogyatkozott foglyaival, újból az lett, aminek eredetileg szánták: fegyház. De csak néhány napig ...A szovjet hadsereg közel volt már. Az izgalom lázában élt Kőhida, csak úgy, mint Sopronunk. Kőhidán nem kis izgalomra és aggodalomra adott okot az a hír is, hogy a németek, mielőtt teljesen elvonulnak innen, a fegyintézetet felrobbantják. Hogy volt-e ennek a hírnek alapja, nem tudom, de tény, hogy beszéltek róla.

Elérkezett 1945. március 31-e. A szovjet hadsereg már ott volt Sopronnál, megjelent Kőhidán is. Nagy volt előtte a bizonytalanság. A szovjet katonák megjelenése előtt a fegyenceket szabadon engedték. A fegyőrök, családtagjaik és tisztviselők különféle rejtekhelyeken várták a nagy bizonytalanság kiteljesedését. Egyesek a rákosi köfőjtöbe menekültek, mások a Tómalom feletti hatalmas barlangba, nagy részük a tisztalak tágas pincéjébe. Ez utóbbiban keresett menedéket több fegyenc, néhány SS-katona, magyar katonák és a fegyintézeti lelkészek. Többen fegyencruhába öltöztek, így az SS-ek is. Ahogy a tisztalak nagy pincéjében szorongtak és csendben beszélgettek, valaki egyszer csak elkiáltotta magát: „Ég a ház felettünk!” Közben ugyanis felgyújtották a fegyintézet irodahelyiségeit, köztük az intézet levéltárát és egyéb, majdnem 60 év óta őrzött fontos irattárát. Állítólag a kiszabadított fegyencek gyűjtötták fel, de azt is beszéltek (és nem alaptalanul), hogy ez csak feltevés, nem egészen biztos. A riasztó hír pánikot keltett a pince lakói közt. Valamennyien átmenekültek a tisztalak hátsó épületének pincéjébe, ahol már addig is voltak néhányan.

Március 31-én délután Geiszbühl lelkésszel az élükön ott fogadták a bevonuló szovjet katonákat.

1985. XXXIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Király Tibor: Sopron a filatéliában (Ötödik közlemény)

335 Király Tibor: Sopron a filatéliában (Ötödik közlemény)

Az előző fejezetben megismerhettük az újíto kedvű soproni postamesterek különböző időkből származó tevékenységének termékét: a postabélyegző kialakulását, használatát. 1695-ben az addigi magánposta helyett királyi postahivatalt szerveznek és ennek első postamesterévé a király Greiner János Pált nevezi ki.¹⁽⁴⁰⁾ Greiner megvásárolja a Fegyvertár utca 3. számú épületét és itt rendezi be a város első postahivatalát (1697.) és postakocsi-állomását. 1699-ben városi polgárjogot szerez, majd városi tanácsos lesz. 1708-tól húsz éven át Trimmel Mátyással felváltva városbírói és polgármesteri tisztségeket is betölt. Igen sokat tesz az 1728-ban bekövetkezett haláláig Sopron városáért. Postamesterségben utóda fia, Ferenc Ignác lesz. A Greiner család három nemzedéken át intézte a város postaügyeit.²⁽⁴¹⁾

1703. február 5-én szerez soproni polgárságot a nagyhóflányi (ma: Grosshöflein Burgenlandban) postamester, Kirchknopf János József, aki a Szt. György utca 18. szám alatt lakott.³⁽⁴²⁾ 1791. november 7-én lesz soproni polgár és egyben postamester Poncz (Pancz) Nepomuki János, aki a Széchenyi tér 13. sz. (Erzsébet u. 1.) házban⁴⁽⁴³⁾ lakik.⁵⁽⁴⁴⁾ A következő postamester Ertl (Örtl) Jakab, aki 1803. június hó 15-én szerzi meg a soproni polgárságot.⁶⁽⁴⁵⁾ Ertl Jakab szintén a Fegyvertár utca 3. szám alatt lakik, így feltételezhető, hogy hivatala is itt működött, hasonlóan a korábban itt lakó Greiner János Pálhoz, aki az épületet e célra 1695-ben átépíttette.⁷⁽⁴⁶⁾

A Széchenyi tér nyugati oldalán 1850-ig három kisebb ház állt, a „Háromház”. Ezek közül az egyik, a Széchenyi tér 14. számú volt az a postaépület, amely előtt Petőfi katonakorában (1839–40) silbakolt. A ház tulajdonosa, – Schätzel Mihály ügyvéd felfigyelt a silbakoló közlegényre, mivel nem mindennap esik meg, hogy egy őrtálló katona éjjel, pislákoló fény mellett könyveket lapozgat és Horatiust olvas eredetiben. Ezek után pártfogolja, segíti Petőfit. Házát az ügyvéd megromló anyagi helyzete miatt 1840-ben eladni kényszerül. A posta azonban egyelőre maradhat: „A posta 1843. Szent Mihály napjáig szerződés szerint benne maradhatott.”⁸⁽⁴⁷⁾

1849-ben kerülnek lebontásra az épületek és a helyükön épül a hatalmas területet elfoglaló Újlaki-ház, amelynek oldalán emléktábla utal Petőfi itt tartózkodására.

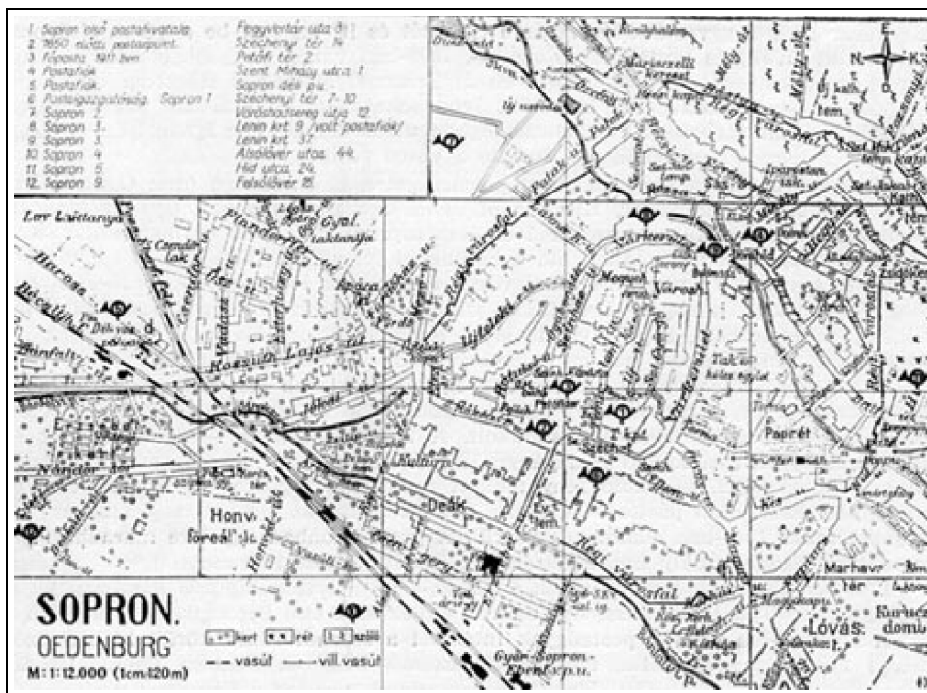
A Greiner-családtól a postaügyek intézését a századforduló körüli időben Széchenyi Ferenc megvásárolta, ezért feltételezhető, hogy az említett Poncz (Pancz) Nepomuki János és Ertl (Örtl) Jakab postamesterei lehettek a Széchenyi-családnak.⁹⁽⁴⁸⁾

Széchenyi Ferenc a tér keleti részén lévő három barokk épület egységbe foglalásával (átalakította Hild Vencel 1827-ben) kialakított Széchenyi-palotában lakott (Széchenyi tér 1–2.).¹⁰⁽⁴⁹⁾ A Széchenyi családnak azonban Ferenc gróf fia, István révén még mást is köszönhet a postaügy. Széchenyi István 1845. szept. 25-i, a megyei rendek üdvözlésére írott válaszlevelében felhívja a rendek figyelmét a rossz állapotban lévő Sopron–Győr postaútra: „Több ideje, hogy rendes postaközlekedésnek felállítása tervezetik Sopron és Győr között, és vajha létesülne már! ...Sopronbul pedig **336**most valóban kényelmesben mehetni vagy

küldhetni levelet Prágába sőt Drezdába, mint Pestre.”¹¹⁽⁵⁰⁾ Széchenyi levelének hatására kiépült a postaút. A postavonal kiépítésére 17 évvel korábban már született határozat, de csak Széchenyi István hathatós közbenjárására valósult meg.¹²⁽⁵¹⁾

A soproni postatörténet hőskora lényegében itt le is zárható, mivel az 1911–13 között felépülő új postapalota végleges otthont adott a soproni postaügyek intézésének (Széchenyi tér 7–10.).

Az ebből az időből származó térképen bemutatom a soproni postahivatalokat: Greiner János Pál első postahivatalától napjainkig.¹³⁽⁵²⁾ 1911-ben a főposta a színházzal szembeni épületben, a Petőfi tér 2. szám alatt működött. Ugyanakkor a jelenlegi Dorfmeister utca és az Ikvahíd sarkán (korábban Szt. Mihály u. 1.) és a Déli pályaudvaron postafiók működött. A jelenleg működő postahivatalok, hivatalos számozásuk alapján a következők (33. kép):

Sopron 1. (főposta, Széchenyi tér 7–10). Itt van a soproni postaigazgatóság is.

Sopron 2. Vöröshadsereg útja 12.

Sopron 3. Lenin krt. 37.

Sopron 4. Alsólövér utca 44.

³³⁷Sopron 5. Híd u. 24.

Sopron 6. Malomhegy u. 2. (Sopronbánfalva)

Sopron 7. Sopronkőhida.

Sopron 8. Brennbergbánya, Soproni út 16.

Sopron 9. Felsőlövér 15.

A Sopron 3-as hivatal a jelenlegi helyére a II. világháború után került (Lenin krt. 37.), előtte a Várkerület és a Festőköz sarokházában működött (jelenleg Lenin krt. 9.).

(Folytatjuk)

1985. XXXIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Czencz Sándor: Az 1956-os soproni bélyegkiadás

Czencz Sándor: Az 1956-os soproni bélyegkiadás

1985. XXXIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Czencz Sándor: Az 1956-os soproni bélyegkiadás / 1. Bevezetés

1. Bevezetés

Az 1956. évi soproni bélyegekre vonatkozólag ismertetés, szakirodalom 1981-ig nem jelent meg. Igen rövid terjedelmű hivatalos rendelkezés, ill. ismertetés jelent meg a Postaügyi Értesítő 1957. január 26-i, 4. számában,¹⁽⁵³⁾ továbbá a Filatéliai Szemle 1957. májusi, valamint 1981. decemberi számában. Komolyabb adatokat tartalmazó néhány oldalas ismertetés 1981-ben a Magyar Bélyegek Monográfiája VII. kötetében látott napvilágot.²⁽⁵⁴⁾

1985. XXXIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Czencz Sándor: Az 1956-os soproni bélyegkiadás / 2. Az 1956-os soproni bélyegkiadás

2. Az 1956-os soproni bélyegkiadás

A Sopronban 1956-ban felülnyomott bélyegeket – még bélyeggyűjtők is – nagyon sokszor úgy emlegetik, hogy akkor Sopronban bélyegsorozatot bocsátottak ki. Ez nem felel meg a valóságnak, mert 1956-ban Sopronban nem volt bélyegsorozat-kiadás, hanem a forgalomban lévő, különféle bélyegcímletek felülnyomása történt meg.

Egyébként azt is meg kell jegyezni, hogy a kérdéses időpontban a helyi nyomda nem rendelkezett olyan fejlett nyomdatechnikával, amely szükséges lett volna a nagy igényeket kielégítő új bélyegsorozatok elkészítéséhez. Magyarországon bélyegsorozatokat kizárólagos joggal csak a Budapesten működő Állami Nyomda állít elő.

1956-ban Sopronban érvényben lévő, általános forgalmi sorozatok – mégpedig az Épület I. és Épület II. sorozat, valamint a Munka-sorozat – egyes címleteinek felülnyomásáról volt szó.

Az 1956-os soproni felülnyomás nem az érvényben lévő bélyegek hiánya miatt volt, hiszen a felülnyomott címletek, felülnyomás nélkül is rendelkezésre álltak a Sopron 1. számú postahivatalnál. A felülnyomás

alkalmával a felülnyomott címletek értékösszegét nem változtatták meg, az egyes címletek az eredeti értékösszeggel szerepeltek a felülnyomás után is.

Sok szóbeszéd tárgyát képezte az a körülmény, hogyan keletkezett, hogyan jött létre az 1956-os soproni sor. Olyan észrevételek is elhangzottak, miért készített a Soproni Postaigazgatóság felülnyomás útján bélyegsorozatot?

338 Minden kétséget kizáróan le kell szögezni, hogy a felülnyomás ötlete nem a Soproni Postaigazgatóságtól származott, hanem a Soproni Erdészeti és Faipari Egyetem hallgatóitól: a postabélyegek felülnyomását az 1956. október 22-én tartott diákszékes határozta el.

A Soproni Postaigazgatóságon a felülnyomás befejezése után felvett jegyzőkönyv (vö. még a Magyar Bélyegek Monográfiája VII. kötetét) kétségtelenül igazolja, hogy a felülnyomás az egyetemisták illetőleg a felülnyomás ügyében eljáró képviselők kifejezett kiváltságára történt. Olyan elképzelések is voltak, hogy a soproni egyetemisták, teljesen önállóan nyomtatnak felül bélyegeket. Azonban ez nem valósult meg. A felülnyomás szövegére vonatkozólag is többféle változatot emlegettek, de ezeket a szövegeket jelenleg már nem lehet rekonstruálni.

Terveztek olyan megoldási módot is, hogy bélyegeket felülnyomás alkalmával az egyetemistákra jellemző vagy az egyetem jellegét kidomborító bányász- és erdészjelvényvel lássák el, ezenfelül a felülnyomás évszámával.

Ábrának és évszámnak a bélyegekre történő nyomása, nyomdatechnikai okokból és az idő rövidsége miatt azonban nem valósulhatott meg.

Végül is a bélyegeken alkalmazott felülnyomás szövege az egyik egyetemi tanártól származik, aki egyébként bélyeggyűjtő is volt.³⁽⁵⁵⁾

A Soproni Postaigazgatóságnak, illetőleg az érdekelt dolgozóinak természetesen tudomása volt az érvényben lévő A.1. Postaszabályzat vonatkozó rendelkezéseiről, mely szerint kizárólagosan a Közlekedés- és Postaügyi Minisztérium IV. Főosztályának a hatáskörébe tartozott, postai értékcikkek, így a feladásra kerülő levélposta küldemények bérmentesítésére szolgáló postabélyegek kibocsátása és a forgalomban lévő értékcikkeknek esetleg felülnyomással történő megváltoztatása. Sopronban a postabélyegek felülnyomására az akkori idők kényszerítő körülményeinek eredményeképpen került sor.

1985. XXXIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Czencz Sándor: Az 1956-os soproni bélyegkiadás / 3. A bélyegek felülnyomásának időpontja

3. A bélyegek felülnyomásának időpontja

A bélyeggyűjtők különösen Sopronban hamar tudomást szereztek arról, hogy 1956 október utolsó napjaiban a Soproni Postaigazgatóság a postaigazgatóság épületében működő Sopron 1. számú postahivatal bélyegkészletének egy részét felülnyomással látta el. A felülnyomás ténye azért terjedt el igen gyorsan, mert a helyi nyomdában a felülnyomás ideje alatt többen hosszabb-rövidebb ideig illegálisan ott tartózkodtak.

A bélyeggyűjtők bizonytalanságban voltak a felülnyomás időpontjával kapcsolatban. A Magyar Bélyegek

Monográfiája VII. kötetének megjelenése (1981. október) után sem tisztázódott a felülnyomás időpontja.

Tekintettel arra, hogy a soproni sorozat nyomdai munkálatainál személyesen részt vettem, minden kétséget kizáróan közölhetem, hogy a bélyegek felülnyomásának az időpontja: 1956. október 29-e volt.

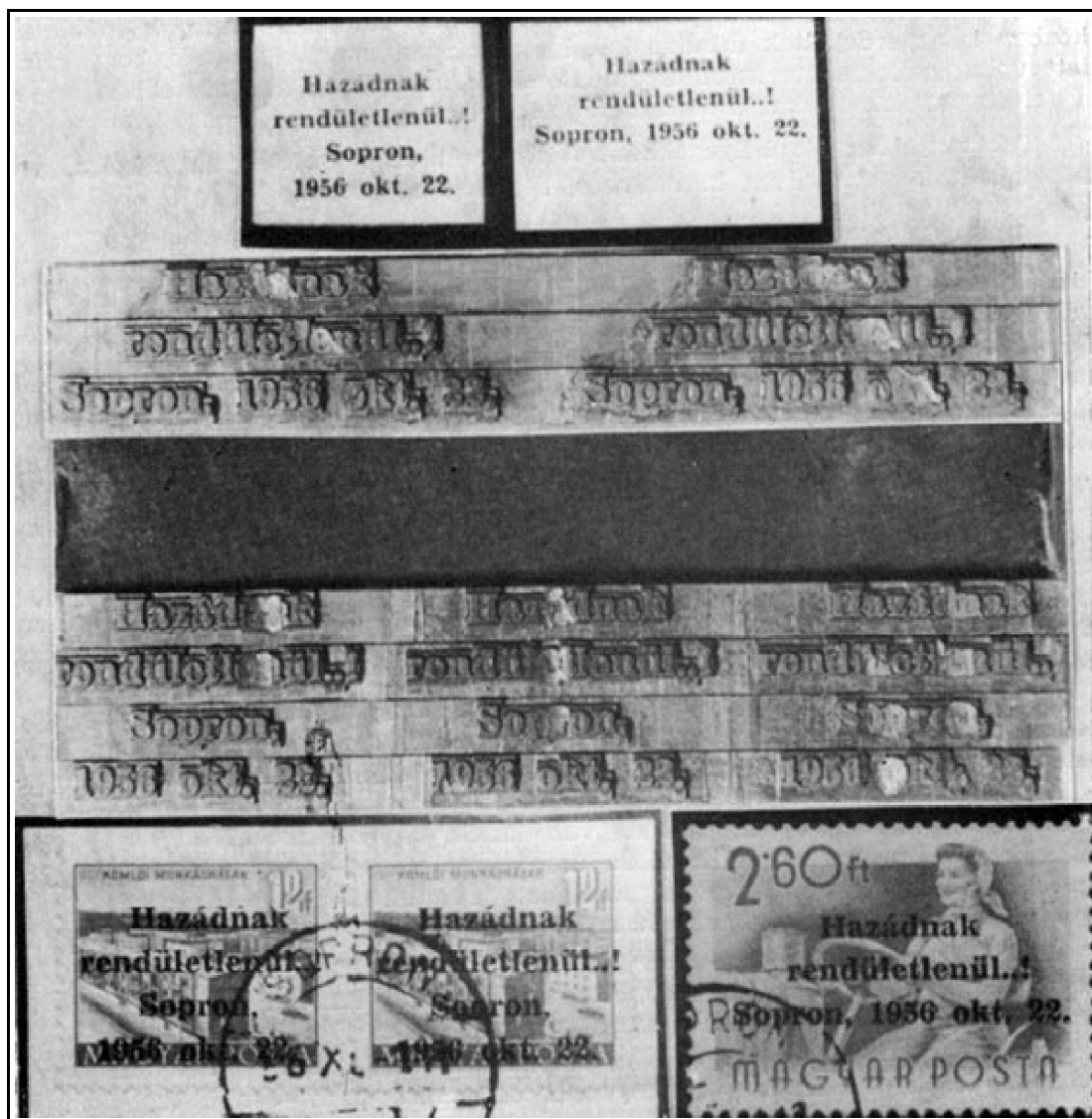
1985. XXXIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Czencz Sándor: Az 1956-os soproni bélyegkiadás / 4. A nyomdatechnikai eljárás

4. A nyomdatechnikai eljárás

A soproni felülnyomásnál alkalmazott nyomdatechnikai eljárásra vonatkozóan eddig csak annyi volt ismeretes, hogy a felülnyomás szedésről magas könyv nyomással készült.[4\(56\)](#)

A felülnyomási műveletek megkezdése előtt azt a kérést terjesztették elő, hogy a felülnyomás olyan betűtípussal történjék, amely más nyomdánál nem fordul elő, nem használatos. A szedést először kézi szedéssel tervezték, de a nyomdában megfelelő [339](#)betűtípus a szükséges mennyiségben nem állott rendelkezésre, ezért a kézi szedésről le kellett mondani. Az elmondottak figyelembevételével a felülnyomáshoz szükséges klisék elkészítése sorszedő gépen soröntve történt.

A felülnyomás alkalmával LINOTYPE nyomdagépet használtak.

1–3. kép

A nyomda a felülnyomásnál PRIMUS betűtípust használt, a betűk nagysága „petit” és a betűk a félkövér betűtípushoz tartoznak. A nyomdabetűk nagyságát pontokban határozzák meg. 1 pont értéke 0.3759 milliméter, a petit betűtípus 8 pontnak felel meg, vagyis a felülnyomásnál alkalmazott betűk nagysága 3.0072 milliméter.

A felülnyomás az 1949. december 27-én államosított soproni nyomdában készült. Bayer Lipót gépmester kapott utasítást a nyomda vezetőjétől a felülnyomással kapcsolatos munkálatok megszervezésére és végrehajtására. A felülnyomás során szaktudásával és útmutatásaival igen hasznosan járult hozzá a felülnyomás sikeres és megfelelő minőségben történő elvégzéséhez.

340 Az ismeretes tényállás szerint Sopronban csak egy alkalommal történt az 1956. októberi eseményekkel

kapcsolatban bélyegek felülnyomása.

Nincs semmi adat vagy egyéb hitelt érdemlő bizonyíték, hogy utólag, az eredeti nyomóformák szétszedése, illetőleg megsemmisítése és beolvasztása után új nyomóforma készült volna. Új nyomóformával nyomott bélyegek ugyanis utánnymatok lennének.

Tekintettel arra hogy a felülnyomásnál használt alapbélyegek tónusa, színezete különböző volt, a felülnyomás során ennek megfelelően kétféle nyomdafestéket használtak mégpedig feketét és pirosat. A nyomás befejezése után, de már a nyomás közben is az érdekeltek minden kétséget kizáróan megállapították, hogy célszerűbb lett volna csak fekete színű nyomdafestéket használni. Ugyanis ebben az esetben a felülnyomások sokkal áttekinthetőbbek lettek volna.

Tekintettel az alapbélyegekként felhasznált értékcímetek nagyságára, a bélyegeken alkalmazott szöveg háromsoros, illetőleg négysoros.

A Munka-sorozat felülnyomással ellátott 2 értékcímetének – 1,40 és 2,60 Ft-os – mérete a fogazatig terjedően 37×26 milliméter és ez az Épület I. és Épület II. kiadású bélyegek méreténél sokkal nagyobb képméret lehetővé tette a felülnyomás szövegének 3 sorban való alkalmazását. Az Épület I. és Épület II. kiadású bélyegek mérete csak 26×18 milliméter, ezért ezeken a bélyegeken a felülnyomás négysoros (3. kép).

A kefelenyomatok elkészítésénél a nyomdában úgynevezett 20 kilós félfamentes papírt használtak. Az eredeti kefelenyomatok ilyen félfamentes papíron készültek. Az eredeti kefelenyomatokról készített fénymásolatok alapján kétségtől megállapítható, hogy a felülnyomott bélyegeken 3 soros és 4 soros szöveg szerepel. Az is kétségtől megállapítható, hogy az évszám után nincs pont, továbbá a *rendületlenül* szó után nem három pont és felkiáltójel van, hanem csak két pont és felkiáltójel (1. kép). A Filatéliai Szemle 1957. májusi, 5. számában, valamint a Magyar Bélyegek Monográfiája VII. kötetének a soproni felülnyomásra vonatkozó részében is a felülnyomás szövege tévesen szerepel.

A kefelenyomatok alapján kétségtől megállapítható, hogy fekete nyomdafestéket használtak. Tekintettel arra, hogy a felülnyomás nemcsak fekete nyomdafestékekkel történt, hanem egyes címleteket piros színű nyomdafestékekkel nyomták felül, felmerül a kérdés, miért nem készültek piros színű kefelenyomatok is? Igen egyszerű és kézenfekvő magyarázata van ennek. Ugyanis a fekete nyomdafestékekkel készített kefelenyomatok átvizsgálása után, az esetleges szedési hibákat vagy esetleges téves szövegösszeállításokat ki lehet javítani. Nincsen tehát szükség arra, hogy piros színű kefelenyomatokat is készítsenek.

A klisék elkészítése sorszedő gépen soröntve történt. Kétféle nagyságú kliséket kellett önteni, mert a bélyegívék közül a Munka-sor érintett címletein nem négysoros, hanem háromsoros felülnyomás szerepel.

A felülnyomás befejezése után a kétfajta klisé egyes darabjait nyomásra alkalmatlanná tétele nyomban a felülnyomás befejezése után történt (2. kép). Rövid kisméretű kalapáccsal ráütöttek, ennek következtében néhány betűt szétlapítottak, így aztán a klisék nyomásra alkalmatlanná váltak. A klisék esetleges jogtalan használatát az elmondottak alapján könnyen meg lehet állapítani. A klisék alkalmatlanná tétele nyomban a felülnyomás befejezése után történt (2. kép). Rövid időn belül megtörtént a klisék beolvasztása is. Minderről jegyzőkönyv is készült.

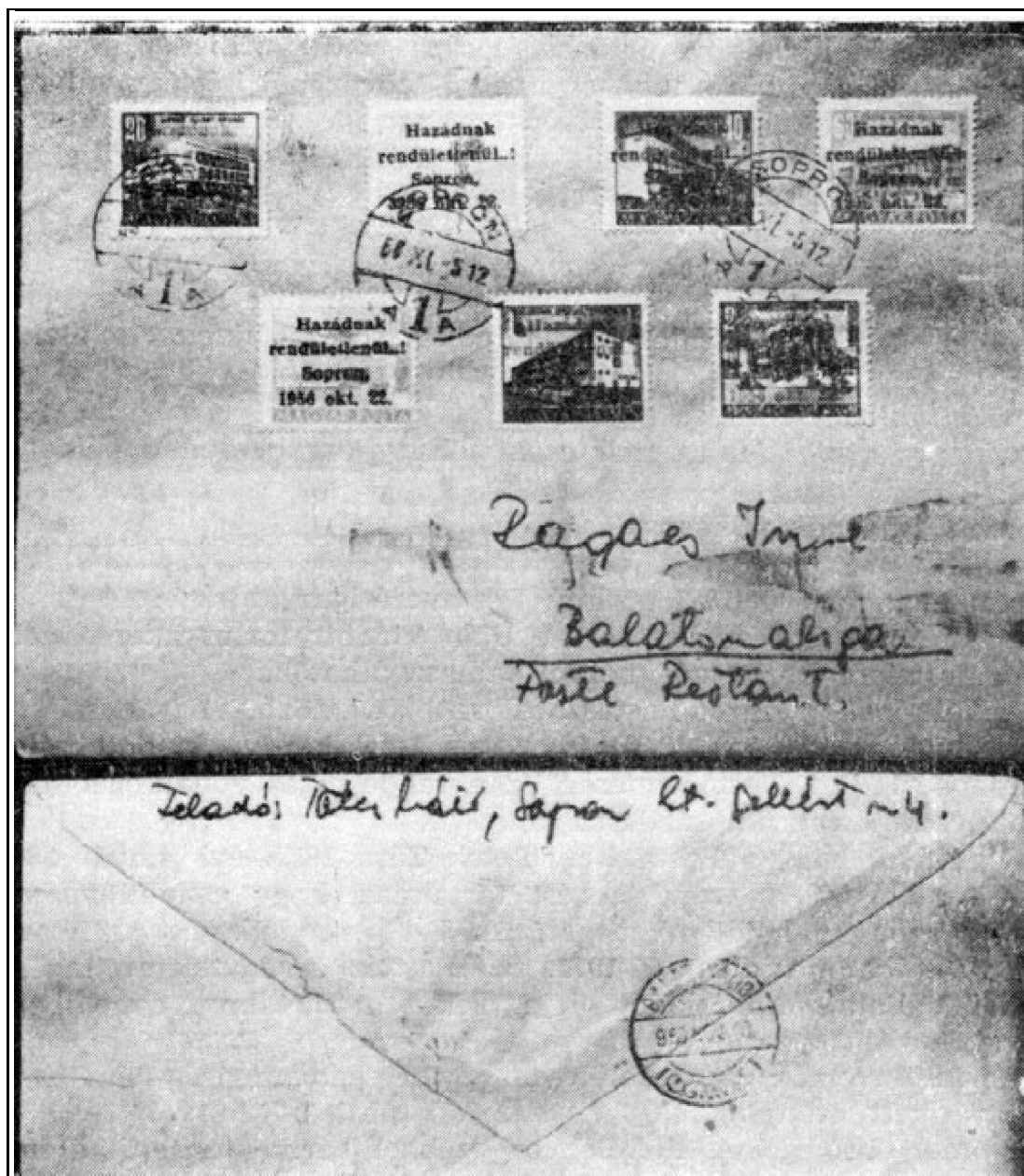
Akik nem ismerik a felülnyomással kapcsolatos helyi körülményeket, felteszik a kérdést: miért szerepel a felülnyomás szövegében keletként október 22-e és nem október 23-a?

Erre a kérdésre igen egyszerű a válasz: azért szerepel a szövegben október 22-e, mert az Erdészeti- és Faipari Egyetem hallgatói ezen a napon Sopronban a SOTEX kultúrházban (Ady Endre u. 10.) diákszékházban tartottak.

1985. XXXIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Czencz Sándor: Az 1956-os soproni bélyegkiadás / 5. „MEFESZ Sopron” bélyegzőlenyomat a bélyegek hátoldalán

3415. „MEFESZ Sopron” bélyegzőlenyomat a bélyegek hátoldalán

A Magyar Bélyegek Monográfiája VII. kötete 674. lap szerint a Sopronban felülnyomott bélyegek között olyanok is szerepelnek, amelyek hátoldalán „MEFESZ Sopron” ibolyaszínű bélyegzőlenyomat szerepel. Ez a közlés eléggé általános, pontatlan és az említett bélyegző lenyomatával ellátott bélyegek darabszámáról egyáltalában nem tesz említést. Ezzel a bélyegzővel a felülnyomott bélyegek hátoldalát Sopronban látták el, de e bélyegek száma eddig ismeretlen volt (4. kép).

4. kép

A felülnyomott 21 értékcímletből 5 teljes ívet, végeredményben tehát összesen 10 500 bélyeget láttak el „MEFESZ Sopron” szövegű bélyegzőlenyomattal (8. kép). Külön ki kell emelni és hangsúlyozni kell, hogy az említett bélyegzőlenyomattal összesen csak 5-5 teljes ívet láttak el. Figyelembe véve a nagy soproni sor címleteit, tehát 500 olyan teljes sorozat készült, amelyeknek a hátoldalán a „MEFESZ Sopron” bélyegzőlenyomat szerepel. [5\(57\)](#)

A Filatéliai Szemle 1957. évi májusi számában megjelent közlemény szerint a Filatéliai Vállalat minden bélyeget a hátoldalon szavatossági bélyegzőlenyomattal [342](#)látott el. Ez a közlés azonban ne tévesszen meg

senkit sem. Ugyanis véleményem szerint a Magyar Filatéliai Vállalat csak a már korábban említett 500 „komplett” sorozaton felül forgalomba került töredék címleteket láthatta el a hátoldalon a saját-bélyegzőlenyomatával.

A Magyar Bélyegek Monográfiája VII. kötetének 673. oldalán a felülnyomott bélyegcímletek felsorolásában az Épület I. sorozat 70 filléres címlet darabszáma tévesen van feltüntetve. A valóságban a darabszám 500 és nem 400. Ezt alátámasztja a „MEFESZ Sopron” szövegű bélyegzőlenyomattal ellátott, úgynevezett komplett sorozatokhoz tervezett szavatossági bizonyítvány is. Ennek a sokszorosítása megtörtént, azonban a bizonyítványok tényleges kiállítására (sorszámozás, aláírások, bélyegzőlenyomatok) és kiadására, felhasználására nem került sor.

A szavatossági bizonyítvány magyar nyelvű szövegéből kétségtelenül megállapítható, hogy a felülnyomott címletekből 500 komplett sorozat készült. A szavatossági bizonyítványokat a Soproni Postaigazgatóság és a MEFESZ képviselője példányonként sajátkezű aláírással és mindkét szerv hivatalos bélyegzőjének lenyomatával is ellátta volna.

A szavatossági bizonyítványt az egyetemisták sokszorosították és feltehetően a gyors munka eredményeképpen tévedésből nem tüntették fel, hogy a 8 filléres, a 60 filléres és a 70 filléres címletekből mindkét sorozat ilyen címletei felülnyomásra kerültek.

A szavatossági bizonyítványok sokszorosított példányait utólag megsemmisítették és tudomásom szerint jelenleg már csak néhány darab eredeti példány létezik.

1985. XXXIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Czencz Sándor: Az 1956-os soproni bélyegkiadás / 6. A felülnyomott bélyegek felhasználása

6. A felülnyomott bélyegek felhasználása

Az 1971-ben megjelent 67/1971. számú Postavezérgazgatósági utasítás úgy rendelkezett, hogy az 1946. évi augusztus 1-e után kiadott forint-filléres bélyegek és blokkok bérmentesítésre korlátozás nélkül felhasználhatók.

A jelenleg érvényben lévő Postaszabályzat (A.1. Szb.) ugyancsak tartalmaz olyan utasítást, mely szerint az 1946. augusztus 1-től kezdve kiadott bélyegek érvényességi ideje korlátlan. Természetesen ez a rendelkezés vonatkozik az 1956 októberében felülnyomott soproni kiadásra is.

Meg kell említeni, hogy a Posta Rendeletek Tára 1957. évi január 26-i számában megjelent utasítás olyan rendelkezést tartalmaz, hogy a felülnyomott bélyegek érvényessége azonnali hatállyal megszűnik. Ezt a rendelkezést azonban véleményem szerint az utóbb megjelent 67/1971. sz. utasítás érvénytelenítette és jelenleg már a Filatéliai Vállalat által kiadott árjegyzék sem tartalmaz az említett bélyegekre más rendelkezést.

A bélyegek felülnyomása és a felülnyomott bélyegmennyiség tényleges beszolgáltatása között eltelt aránylag elég hosszú idő alatt bőven volt lehetőség arra, hogy a felülnyomott bélyegeket, illetőleg az ezekkel bérmentesített küldeményeket feladják és rendeltetési helyükre továbbítsák. Egyébként a Filatéliai Szemle azt is közölte, hogy külföldre is továbbítottak ilyen küldeményeket.

Létezik olyan levélpostai küldemény, amelyet 7 címletből álló, ún. kis soproni sorral bérmentesítettek. Mivel az akkor érvényes díjszabás szerint a bérmentesítési díj 60 fillér volt, a levélen 4,50 Ft összegű többlet mutatkozik, de a levélen erre vonatkozó feljegyzés nem szerepel. A bélyegeken alkalmazott keletbélyegző-lenyomatok a postai kezelésbe való vételt igazolják (5. kép).

Budapesten a Bélyegmúzeumban egy Sopronban 1956. november 3-án 13 órakor feladott „Ba” albetűs keletbélyegzővel bérmentesített 253. ajánlási ragszámmal ellátott expressz ajánlott küldemény van kiállítva és a borítékon a teljes 21 érték címletből álló, úgynevezett nagy soproni sorozat van felragasztva. A küldemény címzettje a Bélyegmúzeum. A levél hátoldala nem látható (a levél üveg alatt van elhelyezve), ezért az érkezéssel kapcsolatos adatok és a feladó neve nem állapíthatók meg. Érdekességként meg kell említeni, hogy a teljes sorozat értéke 26,58 Ft-ot **343**tesz ki, holott a feladás időpontjában egy expressz ajánlott küldemény bérmentesítési díja 5,40 Ft volt, vagyis a szóbanlévő levélen 21,18 Ft összegű többlet mutatkozik, azonban a borítékon ilyen értelmű feljegyzés nem szerepel.

A Postavezérgazgatóság 1971-ben megjelent 67/1971. számú utasítása után is feladtak felülnyomott bélyeggel bérmentesített küldeményt. 1981. augusztus 28-án 9 óras „L” albetűs keletbélyegzővel Sopron 1. számú postahivatalnál 2799. ragszámmal ajánlott levelet adtak fel (6. kép). Tekintettel arra, hogy a 7 címletből álló kis sorozat értéke összesen 5,10 Ft, a feladás időpontjában pedig a távolsági levél (20 grammos) bérmentesítési díja 6 Ft volt, a különbséget pótlásaképpen a küldemény hátoldalán 1 Ft-os szelvényes soproni bélyeg van felragasztva.

5. kép

Bemutatok egy küldeményrészről készített felvételt, amelyen két darab 12 filléres keletbélyegzővel érvénytelenített bélyeg látható, ami a szabályszerű postai kezelést bizonyítja. Ugyanezen a képen látható

még egy darab, ugyancsak keletbélyegzővel ellátott 2,60 Ft-os bélyeg is (3. kép). Mindkét bélyegen a Sopron 1. sz. postahivatalnál használatban lévő egyik keletbélyegző lenyomata látható. Kár, hogy nem áll rendelkezésre a bérmentesített teljes küldemény, ezért az érvénytelenítésre használt keletbélyegző albetűje nem állapítható meg.

1985. XXXIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Czencz Sándor: Az 1956-os soproni bélyegkiadás / 7. A próbanyomatok

7. A próbanyomatok

A Magyar Bélyegek Monográfiája VII. kötetének megjelenéséig (1981. szept.) csak szóbeszéd tárgyát képezték a próbanyomatok. A kötet megjelenése után a bélyeggyűjtők és az érdeklődők tudomást szereztek arról, hogy a felülnyomás alkalmával próbanyomatok is készültek, még pedig az 1946-ban kibocsátott – de a felülnyomás időpontjában forgalomban már nem lévő, Milliós-sorozat 1 és 10 milliós értékcímleteinek alapbélyegként történő felhasználásával.

344A Milliós-sorozat értékcímleteinek képmérete 26×12 milliméter, a fogazatig terjedő méret pedig 28×18 milliméter. A bélyegméreteket figyelembevéve a felülnyomás szövege természetesen a próbanyomatokon is négy soros.

Az alapbélyegek közül az 1 milliós címlet alaptónusa piros, a 10 milliós pedig zöld. A felülnyomás az 1 milliós bélyegen fekete, a 10 milliós bélyegen piros. A Milliós-sorozat, valamint az Épület I. és Épület II. sorozat – képméret és a fogazatig terjedő méret – teljesen azonosak. Az azonos méret következtében próbanyomatként történő felhasználásnak nem volt semmi akadály (7. kép). Igen szembeűnő, hogy a felülnyomott bélyegek hátoldalán semmilyen hitelességet igazoló bélyegzőlenyomat nem szerepel! A hátoldalon nem szerepel a „MEFESZ Sopron” vagy a Magyar Filatéliai Vállalat garancia bélyegzőjének a lenyomata.

A Magyar Bélyegek Monográfiája VII. kötetének megjelenése előtt a próbanyomatok száma tekintetében teljes bizonytalanság uralkodott. A megjelenés után a Filatéliai Szemle 1981. decemberi számában az „Olvasóink írják” című rovatban „Észrevételek a Monográfiához” címmel Király Tibortól ismertetés jelent meg. Hiányossága, hogy a cikkben semmilyen irat vagy egyéb bizonyíték nincs.

A Magyar Bélyegek Monográfiája VII. kötetében, valamint a Postaügyi Értesítő 1957. január 26-i számában megjelent utasításban a Milliós-sorozatról nincs, csak az Épület I. és Épület II. sorozatról továbbá a Munka-sorozatról említés.

Véleményem szerint a próbanyomatok keletkezésével kapcsolatban még komolyabb vizsgálódások szükségesek, hogy az igazságnak megfelelő tényállást hitelt érdemlően meg lehessen állapítani.

1985. XXXIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Czencz Sándor: Az 1956-os soproni bélyegkiadás / 8. A 21 darabból álló soproni sor értéke

8. A 21 darabból álló soproni sor értéke

Az ötéves terv építkezéseit ábrázoló, kisalakú, 17 címletből álló általános forgalmi bélyegsorozat

(megjelent 1951–1953-ban) 13 érték címletét, továbbá az Épület I. sorozathoz tartozó Épületek II. (megjelent 1953-ban) 9 címletből álló általános forgalmi sorozat 6 érték címletét, valamint a Munka 20 címletből álló általános forgalmi bélyegsorozat (megjelent 1952-ben) 2 érték címletét mint alpbélyeget nyomtak felül.

A felülnyomott bélyegek bélyegképei:

Épület I. sorozat (felülnyomott címletek)

8 filléres címlet:	Sztálinvárosi (jelenleg dunaújvárosi) iskola
10 filléres címlet:	Székesfehérvár új vasútállomása
40 filléres címlet:	MÁVAUT központi pályaudvar, Budapest
60 filléres címlet:	Rákosi Mátyás (jelenleg József A.) kultúrház, Bp.
70 filléres címlet:	Hajdunánási elevátor
80 filléres címlet:	Tiszalöki duzzasztógát
1 forintos címlet:	Kilián György úti iskola, Budapest
1,20 forintos címlet:	Ajkacsingervölgyi vándorintézet
1,70 forintos címlet:	Csepeli vasipari tanulóintézet
2 forintos címlet:	Magyar Optikai Művek kultúrháza
3 forintos címlet:	Építőmunkások székháza Budapest
4 forintos címlet:	Bányászszakszervezet székháza, Budapest
5 forintos címlet:	Újpesti élmunkásházak

Épület II. sorozat (felülnyomott címletek)

8 filléres címlet:	Napközi otthon, Ózd
12 filléres címlet:	Komlói munkásházak
20 filléres címlet:	Újpesti Állami Áruház
30 filléres címlet:	Mályi téglagyár
60 filléres címlet:	Csepeli postahivatal
70 filléres címlet:	Diósgyőri nagykohó

345 *Munka-sorozat* (felülnyomott címletek)

1,40 forintos címlet:	Villamoskalauz
2,60 forintos címlet:	Traktorosnő

A felülnyomott sorozatok érték címletei, az alpbélyegek árjegyzéki száma és színe, a felülnyomás színe, a

darabszámok:

Sorozat	Értékcímlet	Alapbélyegek		A felülnyomás színe	Címletek darabszáma
		árjegyzéki száma	színe		
Ép. I.	8 fillér	1226	sárgászöld	piros	800
Ép. I.	10 fillér	1227	ibolyaszín	piros	11 500
Ép. I.	40 fillér	1231	barna	fekete	38 900
Ép. I.	60 fillér	1233	vörös	fekete	53 300
Ép. I.	70 fillér	1234	sárgásbarna	fekete	500
Ép. I.	80 fillér	1235	barnáskármin	fekete	600
Ép. I.	1,- Ft	1236	szürkéskék	piros	23 300
Ép. I.	1,20 Ft	1237	narancsvörös	fekete	1300
Ép. I.	1,70 Ft	1238	kék	piros	900
Ép. I.	2,- Ft	1239	sötétzöld	piros	22 400
Ép. I.	3,- Ft	1240	vörösibolya	fekete	1800
Ép. I.	4,- Ft	1241	olajzöld	piros	1800
Ép. I.	5,- Ft	1242	szürkés	piros	2900
Ép. II.	8 fillér	1371	sárgászöld	piros	18 200
Ép. II.	12 fillér	1373	kárminvörös	fekete	500
Ép. II.	20 fillér	1373	zöld	piros	22 600
Ép. II.	30 fillér	1375	narancs	fekete	22 000
Ép. II.	60 fillér	1378	vörös	fekete	–
Ép. II.	70 fillér	1379	sárgásbarna	fekete	500
Munka	1,40 Ft	1497	fűzöld	piros	1900
Munka	2,60 Ft	1500	világoszöld	fekete	2900

Az Épület I. és Épület II. sorozat 60 filléres címleteinek együttes darabszáma az Épület I. sorozatnál van feltüntetve. A Monográfia szerint feltehetően nagy darabszáma miatt a két kiadást nem bontották szét. Véleményem szerint nem a jelzett nagy példányszám lehet az összevont közlésnek az oka.

Amint általánosságban ismeretes, a Magyar Filatéliai Vállalat újabb, évenként megjelenő Árjegyzékében az 1956-ban felülnyomással ellátott 21 címletből álló helyi kiadású sorozatot három csoportra bontva tünteti fel. Bemutatom az I. csoportból a 7 címletből álló „kis” soproni sorozatot, valamint a II. és III. csoportba tartozó 12 filléres és a 2,60 Ft-os címletet (8. és 3. kép).

1985. XXXIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Czencz Sándor: Az 1956-os soproni bélyegkiadás / I. csoport

I. csoport

Ebbe a csoportba tartozó bélyegeknél a Vállalat az egyes címletek értékét bélyegenként feltünteti. A Filatéliai Vállalat árképzése előttem teljesen ismeretlen és nem ismeretesek azok a tényezők sem, amelyek figyelembevételével az egyes címletek értékelése, az érték megállapítása történt. Mi indokolta, hogy 1983-ban a csepeli postahivatalt ábrázoló bélyeg (Épület II. sorozat 60 filléres bélyege) ára 1500 Ft volt, az 1984. évre érvényes árjegyzék szerint már 1700 Ft. Nem valószínű, hogy az I. csoport értékelése a darabszámok figyelembevételével történt és történik! Az I. csoporton kívül az árjegyzék II. és III. csoportként ugyancsak 7-7 bélyeget tüntet fel. Az árjegyzék korábban a II. és III. csoport címleteit külön-külön nem 346tüntette fel, hanem csak az árjegyzéki sorszámok szerepeltek. Éppen ezért nem ismeretes és a bélyeggyűjtők sem tudják, hogy a II. és III. csoportba tartozó bélyegek darabonkénti értéke mennyi?

Meg kell jegyezni, hogy bár a bélyegek felülnyomása 1956-ban történt, a felülnyomott bélyegekre vonatkozó adatok azonban csak az 1958-ban kiadásra kerülő árjegyzékben szerepeltek először.

A Zumstein Európa (Kelet) katalógusban kezdetben az 1956-os soproni felülnyomásnak csak az I. csoportja szerepelt. Ez a katalógus is csak 1958-ban közölte először a felülnyomást. Tekintettel arra, hogy a Zumstein katalógusban régebben csak 7 címletről történt említés, azt a kérdést is fel lehetett tenni, ha a magyar Árjegyzékben szerepel a II. és III. csoport, miért nem szerepeltek ezek a csoportok a Zumstein katalógusban is?

Az 1984. évi Zumstein katalógusban már szerepel olyan szöveg, hogy a 7 darabon kívül még további 14 darab felülnyomott bélyeg is létezik.

A Michel Európa (Kelet) katalógusban már korábban is szerepelt a 21 címletből álló úgynevezett „nagy” soproni sor.

A Michel katalógusban a soproni helyi kiadás 15. folyószám (Michel 1438) alatti 1,40 Ft-os és a 18. folyószám (Michel 1441) alatti 2,60 Ft-os címlete a Munka sorozatba tartozik: ezeknek a bélyegeknél a mérete 37×26 milliméter, ezért ezeken a bélyegeken a felülnyomás szövege nem négy soros, hanem három soros.

A Filatéliai Vállalat által évenként kiadott Árjegyzékben, a Magyar Bélyegek Monográfiája VII. kötetében, továbbá a Zumstein, valamint a Michel katalógusban is téves az az állítás, hogy az összes bélyegeken a felülnyomás szövege négy soros.

1985. XXXIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Czencz Sándor: Az 1956-os soproni bélyegkiadás / II. és III. csoport

II. és III. csoport

A II. és III. csoportba tartozó egyes címletek értéke (ára) ismeretlen. Csak a 7-7 címlet összesített értéke van a magyar Árjegyzékben feltüntetve.

Ebbe a két csoportba tartozó bélyegek darabonkénti értékének (árának) kiszámítását végre lehet hajtani, ha

az egyes bélyegek értékének kiszámítására alkalmas képlet rendelkezésre áll.

Légrádi Imre soproni tanár kidolgozott ilyen képletet és az 1982. évre vonatkozó adatok alapján a szükséges számításokat elvégezte. Az 1983. évre vonatkozó számításokat Nagy Márton tanár végezte el. Az 1984. évre vonatkozó adatok alapján az 1983 októberében a Filatéliai Vállalat által kiadott Árjegyzék figyelembevételével a számításokat ifj. Czencz Sándor eszközölte.

Az 1983. és 1984. évi adatok alapján a három részből álló sorozat teljes (összes) értéke azonos, ezen belül azonban az előző évihez képest az I. csoportba tartozó bélyegek értéke 500 Ft-tal emelkedett, a III. csoport összértéke 500 Ft-tal csökkent, a II. csoportba tartozó bélyegek értéke pedig változatlan maradt.

Tételezzük fel, hogy az összes felülnyomott bélyegek megvannak, rendelkezésre állnak.

A II. sorozatba tartozó bélyegeket jelöljük $B_1, B_2, B_3, B_4, B_5, B_6$ és B_7 -tel.

A csoportba tartozó egyes bélyegek mennyiségét jelöljük $n_1, n_2, n_3, n_4, n_5, n_6$ és n_7 -tel.

A csoportba tartozó bélyegek összértékét jelöljük N -nel.

A sorozatba tartozó egyes bélyegek értékének jelölésére használjuk az $e_1, e_2, e_3, e_4, e_5, e_6$ és e_7 jelzést.

A csoportba tartozó egyes bélyegek összértéke E .

347 A II. csoportba tartozó bélyegeket az előbb elmondottak alapján csoportosítsuk a következőképpen:

B_1	8 filléres	$800 = n_1$	2,64%	e_1
B_2	8 filléres	$18\,200 = n_2$	60,07%	e_2
B_3	3 Ft-os	$1800 = n_3$	5,94%	e_3
B_4	4 Ft-os	$1800 = n_4$	5,94%	e_4
B_5	5 Ft-os	$2900 = n_5$	9,57%	e_5
B_6	1,40 Ft-os	$1900 = n_6$	6,27%	e_6
B_7	2,60 Ft-os	$2900 = n_7$	9,57%	e_7
B_1 – B_7		$N = 30\,300$	100,00%	E

Egy bizonyos bélyeg értéke arányos a ritkaságával.

A bélyeg ritkaságát az N (= összes bélyegek darabszáma) és n_i (= az egyes címletek darabszáma) hányadosával mérjük: N/n_i . Az egyes bélyegek mai értéke: $e_i = a \cdot N/n_i$

Az „ a ” arányossági tényező egyelőre ismeretlen.

Egy sorozat értékéből indulunk ki:

$$E = e_1 + e_2 + e_3 + e_4 + e_5 + e_6 + e_7$$

Helyettesítsük be az egyes bélyegek értékét az $e_i = a \cdot N/n_i$ megállapítás figyelembevételével

$$E = a \cdot N/n_1 + a \cdot N/n_2 + a \cdot N/n_3 + a \cdot N/n_4 + a \cdot N/n_5 + a \cdot N/n_6 + a \cdot N/n_7$$

Oldjuk meg az egyenletet az általános szabályok szerint:

$$E = aN (1/n_1 + 1/n_2 + 1/n_3 + 1/n_4 + 1/n_5 + 1/n_6 + 1/n_7)$$

$$a = E/N (1/n_1 + 1/n_2 + 1/n_3 + 1/n_4 + 1/n_5 + 1/n_6 + 1/n_7)$$

Helyettesítsük be a közölt csoportosítás alapján a megfelelő adatokat:

$$a = 5000/30\,300 (1/800 + 1/18\,200 + 1/1800 + 1/1800 + 1/2900 + 1/1900 + 1/2900)$$

Végezzük el az „a” ezideig ismeretlen arányossági tényező értékének kiszámításához szükséges műveleteket. Ez után:

$$a = 45,43656$$

A most már ismeretes arányossági tényező figyelembevételével a sorozat egyes bélyegeinek az értéke kiszámítható:

$e_1 =$	1 720,90 Ft
$e_2 =$	75,60 Ft
$e_3 =$	764,80 Ft
$e_4 =$	764,80 Ft
$e_5 =$	474,70 Ft
$e_6 =$	724,50 Ft
$e_7 =$	474,70 Ft
Összesen	5 000,00 Ft

348 Ezek a felsorolt értékek csak a sorozaton belüli relatív értékek, a valódi egyedi értéket ismeretlen dolgok szabják meg.

Csoportosítsuk a II. csoportnál ismertettek alapján a III. csoportba tartozó bélyegeket:

B_1	10 filléres	$11\,500 = n_1$	72,79%	e_1
B_2	12 filléres	$500 = n_2$	3,16%	e_2
B_3	70 filléres	$500 = n_3$	3,16%	e_2
B_4	70 filléres	$500 = n_4$	3,16%	e_4
B_5	80 filléres	$600 = n_5$	3,80%	e_5
B_6	1,20 Ft-os	$1300 = n_6$	8,23%	e_6

B ₇	1,70 Ft-os	900 = n ₇	5,70%	e ₇
B ₁ -B ₇		N = 15 800	100,00%	E

A III. csoportra vonatkozóan a II. csoportnál alkalmazott számítási módok alapján kiszámítható az „a” arányossági tényező:

$$a = 37\,000 / 15\,800 (1/11\,500 + 1/500 + 1/500 + 1/500 + 1/600 + 1/1300 + 1/900)$$

Tehát a = 243,07875

A III. csoportba tartozó bélyegek értéke:

e ₁ =	333,80 Ft
e ₂ =	7681,20 Ft
e ₃ =	7681,20 Ft
e ₄ =	7681,20 Ft
e ₅ =	6401,00 Ft
e ₆ =	2954,30 Ft
e ₇ =	4267,30 Ft
Összesen:	37 000,00 Ft

Természetesen az évenként megjelenő Árvjegyzékben szereplő újabb értékadatok és a tényleges darabszámok figyelembevételével, a közölt képletek alapján az évenként változó értékek hasonlóképpen kiszámíthatók.

1985. XXXIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Czencz Sándor: Az 1956-os soproni bélyegkiadás / 9. A Wiener Zeitung cikke

9. A Wiener Zeitung cikke

A Wiener Zeitung 1957. június 22-én megjelent 144. számában tudósítás jelent meg az ellenforradalom idején felülnyomott soproni sorról.

A cikk megemlíti, hogy az Épület I. és Épület II. sorozatból hét érték került felülnyomásra. A cikk azonban nem tesz említést a Filatéliai Vállalat által kiadott árvjegyzékben szereplő második és harmadik csoportbeli 7-7 darab címletről.

A Wiener Zeitung 1957. június 30-i 151. számában újabb adalék jelent meg, mely szerint a 144. számában említett 7 címleten kívül még további három érték egészen alacsony példányszámban jelent meg.

Ez a három érték:

1. Az Épület I. sorozat 8 fillérése;

2. Az Épület I. sorozat 10 fillérése;
3. Az Épület II. sorozat 8 fillérése.

Ez a cikk azt is közli, hogy az említett „ritkaságok”-kal bérmentesített néhány levelet is be tudnak mutatni. Ezeket a leveleket 1956. november 2-án, 3-án és 4-én Sopronban expresszként adták fel és Budapesten a címzettek meg is kapták. Az állítólag kézbesített levelek felvételei is szerepelnek az újságban.

349A cikk azt is közli, hogy az említett három címletből egészen alacsony példányszám jelent meg.

A Magyar Bélyegek Monográfiája VII. kötetének 673. oldalán közölt példányszámadatok alapján megállapítható, az alacsony példányszámra való hivatkozás nem fedi teljesen a valóságot, ugyanis az Épület I. sorozat 8 filléréséből 800 darab, az Épület I. sorozat 10 filléréséből 11 500 darab, az Épület II. sorozat 8 filléréséből 18 200 darab került felülnyomásra.

Tekintettel arra, hogy nemcsak a cikkben hivatkozott három címlet került felülnyomásra, hanem összesen 21 érték, feltehető, hogy a cikk spekulatív jelleggel került az említett napilapba.

6. kép

Igen célszerű lenne, ha a Wiener Zeitung hivatkozott számainak eredeti példányai beszerezhetők lennének, mert ebben az esetben talán a hivatkozott úgynevezett „futott” levelek eredetiségére vonatkozólag is komoly megállapításokat lehetne tenni,

1985. XXXIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Czencz Sándor: Az 1956-os soproni bélyegkiadás / 10. Jegyzőkönyv s.k. aláírásokkal

10. Jegyzőkönyv s.k. aláírásokkal

A Magyar Bélyegek Monográfiája VII. kötetében a soproni sorra vonatkozó ismertetésben a cikk szerzője közli, hogy a cikk megjelenése előtt került a bélyegek felülnyomása alkalmával felvett jegyzőkönyv *másolati* példánya a MABEOSZ tulajdonába egyik időközben elhunyt aláíró hagyatékából. A cikk szerint ekkor vált ismeretessé a felülnyomott bélyegek darabszáma.

A Monográfiában a jegyzőkönyv szövege is szerepel, az aláírások azonban „s.k.” toldalékkal vannak ellátva. Végeredményben tehát nem eredeti aláírásokkal ellátott jegyzőkönyv másolata szerepel a Monográfiában.

Véleményem szerint ilyen nagy fontosságú ügyben „s.k.” aláírásokkal ellátott jegyzőkönyvmásolat bizonyító ereje kétségbe vonható.

Hangsúlyozom hogy „s.k.” jelzéssel ellátott, írógéppel készített jegyzőkönyvmásolat előállítása, azt hiszem, nem okoz senkinek sem különösebb nehézséget, ilyeneket bárki produkálhat.

350Sokkal inkább elfogadható lett volna az a megoldás, hogy ha a Monográfia az eredeti jegyzőkönyvről készített fénymásolatot vagy fényképet közölte volna.

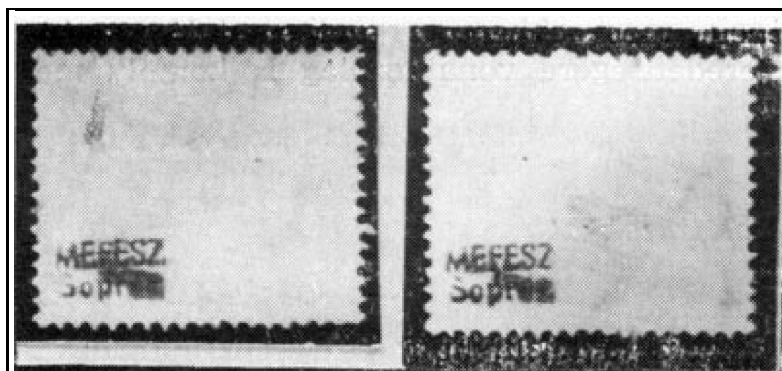
1985. XXXIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Czencz Sándor: Az 1956-os soproni bélyegkiadás / 11. Eddig ismeretlen értékcímletek

11. Eddig ismeretlen értékcímletek

E tanulmány megjelenése előtt nyilván nem igen volt köztudott, hogy olyan címletű bélyegek is vannak, amelyek ezideig ismertetésekben nem szerepeltek:

7. kép

8. kép

1. Épület II. sorozatból a 12 filléres címlet (Komlói munkásházak: karminvörös);
2. Épület I. sorozatból az 50 filléres címlet (Inotai erőmű: kékeslila);
3. Épület I. sorozatból az 1,20 Ft-os címlet (Ajka-singervölgyi vándorintézet: narancsvörös);
4. A Munka-sorozat 12 filléres címlete (Kőműves falazás közben: téglavörös).

351 Természetesen ezeket a bélyegeket is alapbélyegeeknek kell tekinteni, mert ezeken a bélyegeken is a már ismeretes szövegű négy soros felülnyomás szerepel.

Ezek a felsorolt címletek a felülnyomott többi címlettel együtt kerültek felülnyomásra.

A felsorolt címletek felülnyomása piros színű nyomdafestékekkel történt függetlenül a bélyegek alaptónusától.

Sokkal célszerűbb lett volna ezeknek a bélyegeknek fekete nyomdafestékekkel történő felülnyomása, mert ebben az esetben a szöveg sokkal tisztább lett volna és jobban lehetett volna olvasni. A négyféle bélyeg igen alacsony példányszámban létezik.

Megemlítem, hogy a 4 bélyeg közül a 12 filléres és az 1,20 Ft-os a II. csoportba tartozó 7 címlet között is szerepel, azonban fekete felülnyomással.

Az eddig ismeretlen 4 bélyeg egy részének a hátoldalán is szerepel a „MEFESZ Sopron” bélyegzőlenyomat és a munkálatokban résztvevő egyik egyén kézjegye, valamint a felülnyomás időpontja is.⁶⁽⁵⁸⁾

1985. XXXIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE

SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE

1985. XXXIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE / Faragó Sándor: Jelentés a Rábaközi Múzeum 1984. évi munkájáról

Faragó Sándor: Jelentés a Rábaközi Múzeum 1984. évi munkájáról

Tevékenységünket változatlan személyi összetételben, a megtervezett és jóváhagyott munkaterv szerint végeztük. Tevékenységünknek két sarkalatos pontja volt: 100 éves lett a II. Általános Iskola, a valamikori polgári iskola, mely ez alkalommal a valamikori tanítvány: Pátzay Pál nevét vette fel; a második: felkészülés hazánk és benne Kapuvár felszabadulásának 40. évfordulójára.

Az iskola centenáriumának megünnepléséből a múzeum derekasan kivette részét, a még szükséges dokumentumokat, tárgyakat (pl.: régi iskolapadok, asztal, tábla) begyűjtöttük, majd a városi Kiállítóteremben megrendeztük a kiállítást.

Folytattuk helytörténeti levéltári kutatásunkat, kéziratát le is adtuk „Szabad Kapuvártól – »Vörös« Kapuvárig” címmel. Ezzel a munkával egyidejűleg a visszaemlékezéseket hangszalagon rögzítettük.

Az év folyamán Baboton rendeztük meg az immár hagyományos Honismereti Tábort, a megye egyetemistáinak, főiskolásainak részvételével. Az eredmény úgyszólván meglepő volt, az addig még lappangó tárgyak hihetetlen mennyiségben kerültek elő és kerültek be a múzeumba. A Tábor csatlakozott a Hazafias Népfront felhívásához: a település minden utcáját lefényképezték.

A múzeum igazgatója folytatta a Mohl-családdal kapcsolatos kutatásait, s ennek eredményéből született kéziratát a Soproni Szemle részére közlésre le is adta.

³⁵²1. A gyűjtemény gyarapodása

	1984	Összesen
Régészet	202	2766
Numizmatika	2	1219
Term. tud.	–	952
Néprajz	179	3687
Képzőművészet	4	1202
Iparművészet	1	2000
Helytörténet	13	2291
Összesen:		14 097

II. Látogatottság:

Múzeum: 10 731

Pátzay-kiállítás: 4203

III. Kiállítások:

86. Borbás Tibor Munkácsy-díjas szobrászművész kiállítása.

87. A 100 éves Iskola.

88. Áldozó József festőművész emlékkiállítása.

IV. Egyéb gyűjtemények:

Tört. dokumentáció	172
Adattár	8
Negatívok	304
Diapozitívok	22
Hangszalag (m)	2000
Könyvtár (kötet)	41

V. Megjelent dolgozatok:

23. Faragó Sándor: Jelentés a Rábaközi Múzeum 1983. évi munkájáról. SSz. 1984, 358–359.

A Városi Tanács 50 000 Ft-os céltámogatást utalt át ebben az évben is Pátzay-kisbronzok vásárlására.

Korábban az MSZMP Városi Bizottsága, ez év február 15-én a városi Tanács Végrehajtó Bizottsága tárgyalta meg a múzeum tevékenységét és elismerését fejezte ki.

1985. XXXIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / MEGEMLÉKEZÉSEK

MEGEMLEKEZÉSEK

1985. XXXIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / MEGEMLEKEZÉSEK / Sarkady Sándor: Berecz Dezső (1894–1985)

Sarkady Sándor: Berecz Dezső (1894–1985)

1985. június 30-án, 91 éves korában elhunyt Berecz Dezső, az egykori Frankenburg Irodalmi Kör utolsó elnöke, Sopron veterán literátora, aki a két világháború között a város irodalmi életének vezető egyénisége volt.

Személyében színes tollú elbeszélő, nagy tudású színháztörténeti író és kivételes tehetségű irodalomszervező távozott az élők sorából. Nevét bizonyára sokáig megőrzi majd egy-egy novellája, színpadi műve vagy kultúrtörténeti tanulmánya, de a „soproni halhatatlanság” elsősorban a kazinczys hevíületű művész-organizátornak lesz a megérdemelt, síron túli osztályrésze.

Berecz, a szépíró, indulása éveiben a jó szándékú, ám konzervatív nemzeti irodalom szellemének bűvkörében alkotott; művészi világképe és stíluseszménye is a Herczeg Ferenc szerkesztette Új Idők és a Tormay Cecil indította Napkelet táborához vonzotta.

353 Ugyanakkor Berecz, az irodalomszervező (mindenkor hangoztatott „Se jobbra, se balra!” jelszava ellenére) korántsem volt apolitikus széplélek. Biztos ítélőképessége, föltétlen értéktisztelete, romantikus, de mélyen átélt népszerűsége az irodalmpolitikust túlemelte benne a szépíró korlátain és esendőségein.

Hagyományörző hűsége mindenkor az új iránti fogékonysággal párosult. Ez a magyarázata annak, hogy az irányítása alatt működő Frankenburg Irodalmi Kör a vidéki irodalmi körök élvonalába került, s estjein a konzervatív Kisfaludy Társaság és a keresztény nemzeti Napkelet írói mellett azonos eséllyel kaphatott fórumot a progresszív Nyugat, a Pásztortűz és az Erdélyi Szépművészek Céhszövetségének is. – A különböző irodalmi és eszmei irányzatok egységére törekvő Berecz következetes harcban került el a népi-urbánus testvérharc nem egyszer tragikus csapdáit is. „A kör pódiumán ...szerepelhetett író – akár a Lipótváros, akár a puszták hangját szólaltatta meg.”¹⁽⁵⁹⁾

[354](#)Berecz – bevallatlanul is – polgári liberális irodalompolitikát folytatott Sopronban, s álláspontja leginkább a Schöpflin Aladár állásfoglalásához állott közel: „Mi nem vagyunk a fejlődés láncának megszakítói. Új szemei vagyunk annak a láncnak, amely nem szakadhat el soha.”²⁽⁶⁰⁾

Berecz Dezső múlhatatlan érdeme s egyben nagy ívű életpályájának is legmaradandóbb eredménye, hogy nyitott irodalompolitikájával 1925 és 1945 között – két évtizeden át – sikerült bekapcsolnia Sopron irodalmi életét az ország kulturális vérkeringésébe, fontos őrhelyé avatva ezzel a várost az irodalmi decentrizmus harcában, s az 1945-ös történelmi sorsforduló után sikerült – éppen a folytonosság jegyében – új tartalommal töltekezve életre hívnia a Frankenburg Kör jogutódját, az egészen a fordulat évéig működő Soproni Irodalmi Társaságot.

Berecz Dezső élete delén így rajzolta meg sorsvalló és sorsvállaló irodalomképét: „A magyar irodalmat egy nagy kertnek képzelem. Benne évszázados fák, világhíres tölgyek, aztán sudár, fiatal fenyők, zsenge bokrok, virágba borultak és gyümölcsöt érlelők. Valamennyi a nemzet testébe gyökerezik ... Szeressük ezt a

kertet; minden fáját, minden bokrát öntözgessük, ápolgassuk, és különös szeretettel gondozzuk azt a kicsi lugast, amelyet soproni irodalomnak nevezhetünk.”³⁽⁶¹⁾

Berecz – hetvenöt munkás éven át – hűséges kertésze volt a magyar irodalomnak. Élete delén a nagy kert minden fájára gondja volt, s mikor ráalkonyodott, a búcsúzó nap sugarai ott találták, munkától kifényesedett kapanyelére támaszkodva, a kis soproni lugasban ...

Megérdemli, hogy a szülőváros ne feledje el példamutató szolgálatát.

A Bereczek kemenesaljai szabad jobbágyok voltak, akik közül – tehetségük és akaraterejük révén – a XVIII. század folyamán már tanítók is kiemelkedtek. A család Berecz Ábel révén került Sopronba, aki 1874-ben nyitott itt ügyvédi irodát, s akit később, 1905-ben, függetlenségi programmal a város országgyűlési képviselőjévé választottak.⁴⁽⁶²⁾

Berecz Dezső Berecz Ábel ügyvéd első és egyetlen gyermekeként született Sopronban, 1894. márc. 29-én. Sokat betegeskedő, érzékeny lelkű, magánosan játszógitató kisfiú volt; érdeklődése korán a művészetek felé fordult. Szülei, akik rendszeresen jártak színházba, hangversenyekre, irodalmi előadásokra, kisgimnazista fiukat mindenüvé magukkal vitték.

A korán érő, sokoldalú diák – bár sokáig kacérkodott a zenével és a festéssel is – már a líceumi évek alatt életre szólóan eljegyezte magát az irodalommal. Tehetségesen versel, novellákkal próbálkozik, s amivel a líceumi Magyar Társaság nem sok tagja dicsekedhetett, alig tizenhat éves fejjel két tárcája is megjelenik az egyik helyi lapban, a *Nemzetőrben*, *Nemo* álnév alatt.⁵⁽⁶³⁾

Imponáló olvasottságával, megnyerő magatartásával – bár nem a legjobb tanuló – valóságos táborra támad a líceumban. Népszerűségét mutatja, hogy a mindenben eminens Zsirai Miklóssal (a későbbi nyelvész akadémikussal) szemben, az önképzőkör tanárelnöke mellé őt választja meg főjegyzőnek az iskola ifjúsága.

A szabadságharcos nemzeti hagyományok rajongó szeretete, amit még apai örökségként a szülői házból hozott magával, a líceumi évek alatt kiegészül az új eszmék iránt támadt olthatatlan kíváncsisággal. Március 15-én és október 6-án mindig ő ³⁵⁵az ünnepélyek elmaradhatatlan diákszónoka, de titokban már Adyért rajong, s az „elátkozott” francia szimbolistákról ír dolgozatot.

Az érettségi után egy év katonai szolgálat következett Pozsonyban.⁶⁽⁶⁴⁾ Miután leszerelt, apja kívánságára jogásznak iratkozott be a budapesti egyetemre. A jogot azonban kelletlenül végezte, inkább művészettörténeti előadásokat hallgatott s egy magániskolában zeneelméletet tanult. Közben újságírói karrierről ábrándozott. Szabad idejében a színházakat járta, a New-York kávéház környékén lődörgött, írói ismeretéseket kötött. Ekkor lett rövid időre egy frissen indult képes színházi hetilap, a Pesti Színpad segédszerkesztője. Verseit, tárcáit az otthoni lapoknak is szorgalmasan küldöztette, esedékes jogi alapvizsgáját pedig nagyvonalúan „őszre halasztotta”. Ekkor még maga sem gondolta, hogy ez a halasztás több évre szól.

1914 nyarán négy hetes fegyvergyakorlatra hívták be, amiből három évi kínkeserves frontszolgálat lett. Az 51-es tüzér ezredben szolgált az isonzói fronton. (Hallóidegeinek lassú sorvadása akkor kezdődött el.)⁷⁽⁶⁵⁾

Berecz a megpróbáltatás éveiben sem hagyta el magát. A nyugalmasabb napokban béke után áhítózó háborús hangulatképeket írt, s hozzáfogott, hogy kiszolgáltatót kisémbert sorsát naplóformában is megörökítse. (Ezt a naplót aztán még jó tíz éven át rendszeresen vezette, s írását – egyre ritkuló

feljegyzések formájában – tulajdonképpen élete végéig sem hagyta abba.)⁸⁽⁶⁶⁾

A pacifista szellemben fogant, lassan több tucatra szaporodott háborús karcolatot a budapesti Magyarország és a soproni Nemzetőr közli folytatásokban. Anyagát a szabadságra hazatérő Berecz főhadnagy kötetbe rendezi, s a könyv – *Mozaik* címen – 1918 februárjában jelenik meg a Singer és Wolfner cég kiadásában.

A „békevágytól áthatott”, és az igénytelenségében is az őszinteség erejével” ható munkára az Irodalomtörténet c. folyóirat is felfigyel. „Lírai sóhajok 1914–1917-ből. Így jelölhetnők meg a könyv tárgyát, melyben a szerző száz rövid, hangulatos följegyzés alakjában háborús lelki élményeit tárja elénk” – írja V. M. szignóval a Figyelő rovat kritikusa.⁹⁽⁶⁷⁾

A háborúból (s végül a „craiovai román kir. hadifogolytáborból” is) szerencsésen hazatért Berecz Dezső csak 1920-ban foghatott hozzá ismét „őszre halasztott” tanulmányainak folytatásához. 1925-re sikerrel el is végezte a jogot, sőt megszerezte a bírói és az ügyvédi diplomát is. A pesti egyetemi éveket azonban a tanulás mellett – sőt előtt! – most is elsősorban irodalmi álmai megvalósításának szentelte. Elvégzett egy kétéves sajtótanfolyamot, behatóan foglalkozott dramaturgiával és színháztörténettel, céltudatosan látogatta a prózai színházak előadásait, az irodalmi klubokban írók, újságírók és színészek barátságát kereste. Elsősorban színpadi sikerekről álmódott.

Ezekben az években egész sor kisebb-nagyobb darabot írt, köztük az *Erzsébet* c., négy felvonásos történelmi drámát, amellyel a Nemzeti Színháznál is próbálkozott, s amelyről Ódry Árpád véleményét is kikérte.

Az áhított siker azonban elmaradt, s kudarcot vallott az a terve is, hogy valami tekintélyesebb lap szerkesztőségébe bejusson.

Az akkor már harminc éves Berecz úgy határozott, hogy búcsút vesz a fővárostól. Diplomájával, amit pedig „szívesen sutba dobott volna” egy színházi titkári vagy szerkesztőségi állásért, hazatért Sopronba és „a józan ész szavára hallgatva” apja ügyvédi irodájában helyezkedett el.

³⁵⁶Kezdetét vette a „sikertelen” író jogi pályafutása, amelynek szeszélyes, embert próbáló állomásai a törvényszéki bíróságtól (1937) a Földbirtokrendező Tanács elnökségéig (1946), a nyugdíjfosztott közjegyző állástalanságától (1952) a soproni ügyvédi munkaközösség elnöki posztjáig vezettek (1968).

A polgári pályára szorult, jogászálarc mögé bújt író, hazatérése után is szenvedélyes munkása maradt az irodalomnak. Belül a csalódás sebeit hordozta, de Sopronban neve és tekintélye volt. 1920 tavaszán mutatkozott be először az irodalmi kör pódiumán,¹⁰⁽⁶⁸⁾ s az óta a fővárosi és helyi lapokban megjelent írásai csak növelték irodalmi presztízsét. 1925-ben, rögtön visszatérése évében, a Frankenburg Kör főtitkárává választották.

Berecz a szervező munkában elemére talál; munkakedve is megújul. A Civitas Fidelissima almanachja számára megírja „*Sopron a magyar irodalomtörténetben*” c. tanulmányát (1925),¹¹⁽⁶⁹⁾ a Soproni Helikon c. antológiában közzé teszi a „*A Frankenburg Irodalmi Kör történeté*”-t (1927),¹²⁽⁷⁰⁾ s legjobbnak ítélte 16 novelláját és 5 egyfelvonásosát a *Párbaj* c. kötetben könyvalakban is megjelenteti (1928).¹³⁽⁷¹⁾

Egy-egy pillanatra mintha az egyetemi évek során oly forrón áhított színházi siker tündére is rámosolyogna: 1929-ben három egyfelvonásosát (a *Kérdőjel*, *A halál küszöbén* és az *Attak* címűt),¹⁴⁽⁷²⁾ 1930-ban pedig egy egész estét betöltő színművét, az *Odakint tavasz van* c. darabját¹⁵⁽⁷³⁾ mutatja be az Országos

kamaraszínház.

A harmincas évek elején írja meg romantikus történelmi mesejátékát, az *Orsiká-t*, leginkább szívéhez nőtt művét. A darabot beküldi az országos drámapályázatra is. (A bíráló bizottság a díjat nem adta ki, s az *Orsika* kézírata – a 230 pályamű közül kiválasztott 14. dicséretben részesült darab társaságában – a Nemzeti Múzeum kéziratárában került elhelyezésre.)

Berecz később a neki oly kedves témát kisregény formájában is feldolgozta, amit előbb a Soproni Hírlap közölt folytatásokban, majd a munka *A palásti rózsató* címen különnyomatként is megjelent, 1934-ben.¹⁶⁽⁷⁴⁾

357 Átütő siker híján Berecz az eredményeit is leginkább kudarcnak, jobb esetben félsikernek könyvelte el. Kedvét szegte néhány vállveregető kritika is.¹⁷⁽⁷⁵⁾ A harmincas évektől – hosszú időre, de nem véglegesen – elfordult a szépirodalomtól, ám változatlan energiával, a naponta író ember pazar bőségével ontotta újságcikkeit. Két évtizeden át ő volt a Soproni Hírlap (mindig fizetetlen) irodalom- és filmkritikusa, zenei és képzőművészeti szemléírója. Kritikáit nemcsak a helyi újságok, az országos lapok is szívesen közölték. (Pl. a Diárium, a Pásztortűz, a Rádióélet, a Magyar Színészet stb.). Kisebb-nagyobb cikkeinek száma – a hagyatékában megmaradt egy, és az idők viharában korábban elveszett két újságkivágás-gyűjteménye alapján – ezres nagyságrendre becsülhető.

Szinte megfoghatatlan, hogyan jutott ideje és energiája Berecznek arra, hogy – a polgári pálya taposómalma, számos közéleti funkció gondja¹⁸⁽⁷⁶⁾ és a szakadatlan írás mellett – a város egész irodalmi életének szervezését és irányítását is elvállalja. Csak a született tehetség privilégiuma, a kevesebb idő alatt többet teljesítés képessége lehet rá a valós magyarázat. Berecz hosszú, gazdag életpályája mindenesetre ebben az áldozatos közösségi szolgálatban teljesedett ki!

1974-ben, a 80 éves literátort köszöntve, Augusztinovitz Elemér joggal hangoztatta, hogy az évtizedekig missziót betöltő Frankenburg Irodalmi Kör reneszánsza Berecz Dezső nevéhez fűződik.¹⁹⁽⁷⁷⁾ Berecz tíz éven át, 1925-től 1935-ig volt a kör főtitkára, majd 1936-ban az alelnöki, 1943-ban pedig az elnöki posztra került. Sokoldalú műveltsége, kivételes szervezőkészsége, osztatlan népszerűsége (s nem utolsósorban fővárosi összeköttetései) szinte predesztinálták a feladatra.

Irodalomszervezőként az volt a fő törekvése, hogy Sopront bekapcsolja az ország kulturális vérkeringésébe. Berecz Győrtől Budapestig, Szombathelytől Szegedig, Székesfehérvártól Kolozsvárig és Marosvásárhelyig vitte vendégszereplésre a helyi írókat. Viszonzásképpen a kor legjobb magyar írói látogattak el Sopronba. Eljött Móricz és Babits, Kosztolányi és Németh László, Illyés és Szabó Lőrinc, Féja Géza és Sinka István, Tamási és Reményik, Kós Károly és Dsida Jenő ...

Berecz működése idején a város irodalmi élete nemcsak páratlanul pezsgővé, de minden korábnál színvonalasabbá is vált.²⁰⁽⁷⁸⁾

Berecz, aki irtózott a napi politikától, a nemzeti irodalmat oszthatatlan egésznek vallotta. Az volt a véleménye, hogy a legkülönbözőbb irodalmi irányzatok között is van közös nevező, egységet teremtő erő: a művészi érték. Ez az esztétikai állásfoglalás megszenvedett, személyes tapasztalatokra alapozott „harmadikutas” meggyőződésén nyugodott. (*Vallomások* c. feljegyzésében írja, az 1910-es évek végének lélekfordító idejére emlékezve: „Büszke voltam arra, hogy nem álltam se jobbra, se balra. Egyik forradalom se vonzott, a háborúval pedig torkig voltam.”)²¹⁽⁷⁹⁾

Mindig liberális, de a forradalmi törekvésektől mindig elzárkózó álláspontja mellett konok következetességgel kitartott. Érzékletesen szemlélteti Berecz sokszor vitatható, de mindig becsületes meggyőződésen alapuló és végső soron mindig haladó irodalompolitikáját a Frankenburg Kör két, „évi rendes közgyűlésének” műsora 1943-ból, amikor ezekre a közgyűlésekre már a városháza légtalmi pincéiben kerülhetett csak sor. Az egyikben a 80 éves Herczeg Ferencet köszönti Berecz, a másikon [358](#)Móricz Zsigmond emlékének hódol. (S erre a második közgyűlésre Móricz Virág is eljön, hogy apjára emlékezzen. Ady „Levél-féle Móricz Zsigmondhoz” c. versét pedig Gobbi Hilda szavalja el.)

Berecz liberális irodalompolitikái vonalvezetését a második világháború küszöbén – és a világháború éve alatt is – gyakran és szenvedélyesen támadta Csaba József, a kör másodtitkára, a Soproni Fiatalok baloldali mozgalmának jeles vezetője, a Nyugati Őrszem szerkesztője. A személyeskedésbe torkolló vitának [22\(80\)](#) az adott tragikus felhangot, hogy annak idején Berecz maga ajánlotta hajdani alma matere tehetséges, fiatal tanárát a másodtitkári posztra, s a progresszív Nyugati Őrszemet, indulásakor, *Az iskola lelke* c. cikkében maga is lelkesen köszöntötte. [23\(81\)](#)

Így Berecz Csabában – a vita lényegét tekintve alaptalanul – az apára támadó fiút látta.

Ma már – közel fél évszázad távlatából – világos, hogy a két kiváló férfi évekig húzódozó, elkecseregetett vitájában részint a népi és az urbánus magyar író, részint a becsületes forradalmár és a becsületes reformer álláspontja ütközött meg egymással.

A maga részéről Berecz az „értékeiben egységes” nemzeti irodalomra vonatkozó nézőpontját így foglalta össze: „A népi irodalom ...nemcsak élő, de a legnagyobb vitalitású irodalom ...de nem tekinthetjük a magyar irodalom egyedüli formájának ...Szükséges, hogy a népi erő minél inkább bekapcsolódjék az általános művelődésünkbe, de senki sem kívánhatja, hogy ...megtagadjuk a városi polgár műveltségének és az értelmiségi magyarságnak értékét.” [24\(82\)](#)

Hajthatatlan maradt a „politika és irodalom” kérdésében is: Az Irodalmi Kör „nem alkalmas testület sem a politikára, sem a politizáló irodalomra, sem olyan irodalomra, amely a politikát akarja irányítani”. [25\(83\)](#)

A testvérharc szomorú hiábavalóságát példázza, hogy a Frankenburg Irodalmi Kör működését végül is a nyilas kormány függesztette fel...

Csaba, a politikai győztes, 1946-ban, az új világ hajnalán így hajt fejét „legyőzött” ellenfele előtt: „Kétféle szellemi magatartás nemes viaskodása volt. Megbántam amit tettem. Nem tartalmában, hanem a módszerekben.” [26\(84\)](#)

Berecz Dezső a felszabadulást követően is a vártán marad. 1946 tavaszán őt választják meg az újjáalakult kör, a Soproni Irodalmi Társaság elnökévé. Az új viszonyok között is a régi lendülettel szervezi és irányítja a munkát. Tehetségkutató versenyt hirdet, friss erőket toboroz; a soproni írókat győri és szombathelyi vendégszereplésre viszi. Eléri, hogy a pécsi Sorsunk és a magyar irodalmi társaságok Vándortűz c. időszakos értesítője soproni különszámot adjon ki. 1947-ben, a Társaság egyik ülésének megnyitójában Berecz így nyilatkozik: Hiszek az élet törvényében, amely szerint az irodalom és a művészet örök, hiszek a békében és a nyugalomban, amely a magyar talajból is új írókat és új irodalmat teremt. [27\(85\)](#)

Am a politizáló irodalmat elutasító, nemes konzervativizmus talaján megrekedt társaság fennmaradásának már nem kedveztek az idők. A fordulat éve előtti, fokozódó bizalmatlanság légkörében éppen a legjobb erők húzódtak vissza, a helyi balszárny pedig elhatárolta magát a társaság törekvéseitől.

359A megfagyott légkörben a tiszta szándékú író-elnök azon vette észre magát, hogy egy szál magára maradt a „soproni Helikonon”.

1949. április 3-án a belügyminisztérium mint nem működő egyesületet oszlatta fel a Soproni Irodalmi Társaságot.²⁸⁽⁸⁶⁾

Berecz azonban ezt követően sem teszi le a tollat; az Erdős Aladár szerkesztette Soproni Újságnak dolgozik. Újságírói pályája ugyan – a helyi lapok megszűntével – csakhamar véglegesen lezárul, de éppen ekkor, az ötvenes évek elején, újra fellobban benne az írói kedv. „Szigorúan az asztalfiók számára” „bírói pályám emlékére, ha a nyugdíjintézet már nem emlékszik rá” – új drámát ír. A háromfelvonásos darab címe: *Péterke*; középpontjában a bírói lelkiismeret áll. Ezekben az években a Soproni Szemlében is új kultúrtörténeti tanulmányokkal jelentkezik. Főként a soproni irodalom múltja²⁹⁽⁸⁷⁾ és a soproni magyar színháztörténete³⁰⁽⁸⁸⁾ foglalkoztatja s esszé-értékű, meghatott nekrológban tiszteleg elhunyt barátja, a kiváló festő, Ágoston Ernő emléke előtt.³¹⁽⁸⁹⁾

Ezután – mintegy tíz éven át – semmit sem publikált. A hatvanas években, az ügyvédi munkaközösségben rászakadt hivatalos teendői annyira lekötötték, hogy csak megírandó témái följegyzésére maradt ideje. Mikor azonban 1967. dec. 31-én – 74 évesen! – végre nyugdíjba kerül, azonnal újra munkához lát. Ő lesz a levéltár egyik legszorgalmasabb látogatója, s tovább folytatja kultúrtörténeti tanulmányainak megszakadt sorozatát a Soproni Szemle hasábjain. Tíz évi hallgatás után most újabb tíz éven át sorjáznak lenyűgöző filológiai apparátussal készült, szinte szerelmes gonddal írt dolgozatai. Belőlük élénk rajzolódik a soproni magyar színháztörténete teljes története.³²⁽⁹⁰⁾

Az aggastyán férfi hódolt ezzel a munkával fiatalok legigazibb szerelme, a hűtlen Thália csalfán is gyönyörű emléke előtt.

Élete utolsó évtizedében, Berecz Dezső nem egyszer végleg elapadni látszó szépírói vénája is újra buzogni kezdett.

Az 1976-ban megjelent Soproni Írók Antológiája számára, régebbi novellái mellé – ráadásképpen – egy új írást is adott. A *Látomások* címet viselő, színes visszaemlékezésében szülővárosa régmúltba süllyedt tündérvilágát – gyermekkorára mesevilágát – idézte meg valóban látomásos, költői erővel.³³⁽⁹¹⁾

Azontúl a Soproni Füzetek szerkesztője mindig kapott tőle frissen született írást.

A két évenként megjelenő periodikában publikálta többek között az *Interjú önmagammal* című, hajdani irodalomszervező éveit fölelevenítő, bölcs humorral fűszerezett, fordulatos dialógusát,³⁴⁽⁹²⁾ a betyárvilág kódébe vesző, régi balatoni szüretnek ³⁶⁰emlékét idéző *Szüret Edericsen-t*,³⁵⁽⁹³⁾ s bizonyságul, hogy a közelmúlt társadalmi problémái iránt sem maradt érzéketlen, az *Elvétett utakon* c. novellában az eltorzult tsz.-politika lélektorzító hatását rajzolta meg egy parasztasszony visszariasztóan sötét sorsában.³⁶⁽⁹⁴⁾

Berecznek jólesett, s szemlátomást inspirálta is, hogy benne a mai nemzedék a szépírót is számon tartja. 1980-ban, élete 88. évében, *Dénes és az irodalom* c., kéziratban maradt curriculum vitae-jében így számol be – önmagát is váratlanul érő – „írói feltámadásáról”: „...az utóbbi időknek ez az ösztökélése váratlanul – és Dénes számára is meglepetésként – olyan zsilipet nyitott amelyből csak úgy ömlött az írói mondanivaló. Nem kellett erőszakolni a témát, jött az magától is, egymás után, ötletesen, szinte a semmiből születve. Dénes maga sem értette. A formábaöntés se okozott gondot. Villant az ötlet s máris testet öltött. Dénes az 1930. év folyamán most írja a 14-ik novelláját vagy novellának nevezett egyéb írniait ... Dénes azt

érzi, hogy felfedezték, s hogy saját maga is felfedezte önmagát. Barátainak mondta poharazás közben: Vénségemre jutottam oda, hogy írónak tartom magamat.”[37\(95\)](#)

Nemcsak a szépíró, a hajdani legendás irodalomszervező is fölserkent benne. Öregen is fiatal szelleme nyomban fölszárnyalt, cselekvőkedve rögtön fölizzott, ha Sopron kulturális élete került szóba. „Átkozott süketsége” miatt azonban többnyire már csak levélben küldözgette jó tanácsait, biztató szavait a nyomdokain induló fiataloknak. Szívügyének tekintette, hogy a mai soproni írók is valami társaságfélébe tömörüljenek, s hogy meglegyen a megfelelő publikációs bázisuk; legyen ismét soproni sajtó.[38\(96\)](#)

361A régóta dédelgetett – de máig is a tervezgetés stádiumában topogó – Soproni Irodalmi Lexikon ügyét is szerette volna előbbre vinni. Készülő címszójegyzékünket gondosan átfésülte, hiányos ismereteinket több tucatnyi adattal, javaslattal egészítette ki.[39\(97\)](#)

Utolsó évét bearanyozta, hogy munkás élete alkonyán – 90. születésnapján – a Városi Tanács javaslatára, a művelődési miniszter a Szocialista Kultúráért kitüntetést adományozta neki. A szűk körben lefolyt, bensőséges ünnepségen a tanács vezetői és hajdani iskolájának mai növendékei köszöntötték. Egy diáklány a „Soproni literátor” c. verset szavalta el tiszteletére ...[40\(98\)](#) Néhány nappal később, a Magyar Nemzet hasábjain Kovács József László köszöntötte ünnepi cikkel „a Soproni irodalom hűségese végvári katonáját”.[41\(99\)](#)

Életében utoljára a Soproni Szemlében jelent meg tőle írás. Szinte jelképes, hogy utolsó cikkében Berecz éppen az élete értelmét adó irodalmi kör névadójára, a száz éve elhunyt Frankenburg Adolfra emlékezett.[42\(100\)](#)

1984 nyarán – már maga is elkészülőben – szinte teljes írói hagyatékát (java munkáinak két, képzeletbeli kötetbe” rendezett gyűjteményével együtt),[43\(101\)](#) átadta a soproni levéltárnak.

362Egy évvel később, 1985. július 3-án – kívánságának megfelelően – csendben temették el a Szent Mihály úti ótemetőben. Egyháza, az evangélikus egyház részéről Szimon János, a gyülekezet igazgatólelkésze beszélt fölötte. A Zsoltárok Könyvéből a XIII. zsoltár 4. és 6. versét idézte: „Tekints rám, hallgass meg, Uram, Istenem! / Tartsd meg szemem ragyogását, / Ne jöjjön rám halálos álom! – Mert én hűségemben bízom, / Szívből ujjongok, hogy megsegítesz. / Éneklek az Úrnak, mert jót tesz velem.”

A város nevében Molnár László, a Bányászati Múzeum igazgatója búcsúztatta. Méltán mondta Molnár a koporsó fölött: „Sorsod és életed műve nemcsak a Tied volt. Mindenkié, aki Sopron város történetét, kultúráját ismerte, ma is szereti, vagy a jövőben tanulmányozni óhajtja. E város történetének ismeretéhez a Te munkásságod nélkülözhetetlen, ehhez hozzájárultál a tudomány és az irodalom legjobb eszközeivel ...”[44\(102\)](#)

Berecztől, nem sokkal halála előtt, egy vékony paksamétát kaptam. Üzennivalóját apró, a borítékhoz gemkapoccsal hozzáfűzött cédulán tudatta: „Ezeket a kéziratokat Sarkady Sándor barátomnak küldöm egy majdani soproni antológia számára.” A paksamétában – hat új novella „vagy novellának nevezett egyéb írónivaló” társaságában – verset is találtam. Az 1980-ban kelt versnek *Sírfelirat* volt a címe.[45\(103\)](#) Berecz búcsúzott benne önmagától.

BERECZ DEZSŐ: SÍRFELIRAT

Sárgulnak a falevelek,

*szegény gyerek, mi lesz veled?
Jön a halál, elkap, elvisz,
utánad a nagy özönvíz.*

*Sose törd a fejed rajta,
nincsen annak semmi haszna;
az emberek jönnek-mennek,
és mindenkit elfelednek.*

*Ez a törvény, jövünk, megyünk;
megszületünk, vagyunk, veszünk.
Nem marad csak hírünk, nevünk,
és ha volt – a becsületünk.*

Ránk bízta az idő, hogy Berecz Dezső hírét, nevét – és mindenkori becsületét – szívünkben megőrizzük!

1985. XXXIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / MEGEMLÉKEZÉSEK / Hárs József: Csík Ferenc (1894–1984)

Hárs József: Csík Ferenc (1894–1984)

Kilencven év ...Hirtelen felívelő, töretlen pálya, egy világszerte ismert magyar fotóművész hosszú, munkás élete.

Régi kéményseprő család sarja, Sopronban 1894. február 27-én született. Bár apja Tschiknak írta a nevét, s anyja a Koch családból való, anyanyelve magyar, s ezt az 1941. évi népszámláláskor – Weishaupt Annának, bécsi származású feleségének „magyar nemzetiségű” voltával együtt – bizonyította is (ld. a Központi Statisztikai Hivatal igazolásait, 1948. okt. 12-i kelettel). Feljegyezték, hogy „...az ellenforradalmi 363rendszer idején támogatást nyújtott az illegális kommunista mozgalom résztvevőinek” (Kisalföld 1979. nov. 7.).

Már ismerték a határokon innen és túl, mikor Sopronyi-Thurner Mihály polgármester javaslatára Csík-ra változtatta a nevét (a 39.104/1934. III. BM. sz. okirat kelte: 1934. okt. 30.). A bécsi textilszakiskola elvégzése után a Soproni Szőnyeggyárban dolgozik, majd 1916-tól kéményseprőmester, előbb a család kerületében, majd – a háború után – a Kéményseprő Vállalat alkalmazottjaként. Innen ment nyugdíjba 1959-ben. A Jókai u. 5. sz. alatti családi otthonból 1946-ban költöztek saját házukba, a Berzsényi Dániel u. 15. sz alá.

Mint annyi nagy elődje, ő is először akvarellal próbálkozott (1929–); a várostorony és Storno-ház együtteséről készített vízfestménye ma is a család tulajdonában van.

Bár Rómában is járt, ekkor még a műemlékek nem vonzották annyira, mint a 60-as években. Fényképezéssel későn kezdett foglalkozni, ám az első eredmények láttán, a festészet helyett, végleg ezt választotta. Harminchét évesen vásárolt egy 6×9-es lemezes Voigtländer-gépet (1931), majd nem sokkal később az akkor a legmodernebbnek számító Rolleiflexet, amely élete végéig szolgálta.

Egy időben kipróbálta, a lány rajzolat kedvéért, a szemüveglencsét, mint előtétet; állványt használt, de fénymérőt sohasem. Laboratóriuma a konyha volt, éjszaka, mikor a ház asszonya ezt lehetővé tette. Sem montázst, sem különleges előhívási módokat, sem színes technikát nem alkalmazott, mégis egymás után érte el nagy sikereit. Konok ember, aki tisztában volt saját értékeivel. Trükkök helyett a meglátásban bízott, s a türelmes megfigyelésben.

„A széllal lengő fénynyalábok és sokarcú árnyékok, a tócsába loccsanó esőcseppek játékát körülgyalogolva, többször újra visszatérve vizsgálja, hogy az ihletett kattanást az öreg jóbarátra, a gépre bízassa” – olvassuk 1977. évi gyűjteményes kiállításának katalógusában. Milyen szerencse, hogy évtizedes beszélgető társa, [364](#) Willingstorffer Lajos, rávette erre a rég nem tapasztalt sikerű tárlatra a mestert éppúgy, mint a rendezőket – rábeszéléssel, szervezéssel és labormunkával –, hogy az ámuló közönség végre együtt élvezhesse az aranykor legszebb alkotásait.

„A soproni Orsolya tér” c. képéért kapta első aranyérmét; talán még büszkébb volt arra, hogy ennek

alapján állították helyre a bombázásoktól megrongált templomkapuzatot. Húsz percig exponált, s az apácák világítottak neki az ablakokban. „A munka” (Kőfejtőben) c. fotójával aratta talán a legnagyobb sikerét: a harmincas évek második felében megjelent az amerikai, majd az angol fotográfiai évkönyvben, a világ legszebb száz képe között (Fotó 1977, 549). Szuperérzékeny, 6×9-es síkfilmre fényképezte ugyancsak világhírű képét, a Ködben a pályaudvar (Fotó 1977, 547) címűt, amelyen a soproni Déli pályaudvarról indulófélben lévő két mozdony lámpáinak fénye tör át az esti ködön. Emlékezetes pillanattfelvétel-sorozatot fotografált Vécsey (Weissenbeck) Vilmos műugróbajnokról a Nagyszodában, 1/500-ad mp-es idővel.

A Fotóamatőr c. országos lap már 1935-ben azt írja róla, hogy „...ma már nemcsak a vidék, hanem az egész ország egyik letehetségesebb és legnagyobb tudású művészfényképezője”. „Képeit a tiszta világos szerkesztés jellemzi. A forma és tartalom olyan szerencsés ötvözetei, amelyek sokak képzeletét megragadják. Mély humánúmról tanúskodnak, s nem kevés szociális tartalmat hordoznak...” (Willingstorffer Lajos: Csík Ferenc. Fotó 1977, 12. sz., 542–551. A magyar fotográfia mesterei c. sorozatban).

Az elismerés arany-, ezüst-, bronzérmei, oklevelei, díjai stb. az egész világról érkeztek hozzá napi postájában. Utolsó nagy tárlatának (1977. jún. 4–19.) katalógusában 9 aranyat, 15 ezüstöt, 28 bronzot, 5 serleget, 1 ezüsttálat és 34 oklevelet vesznek számba. Külföldi sikerei közül a legbüszkébb az amszterdami Focus Club egymásutáni három kiállításán elért eredményére volt. Mindegyik alkalommal három képét fogadták el, s ezzel – a szabályzat szerint – a világ minden tájáról kiválasztott 13 tiszteletbeli tag egyike lett 1937-ben. Ekkoriban a világgranglista 14. helyét foglalta el a tárlatokon való részvétele és eredményeinek pontozásos értékelése alapján.

A fotósok háború előtti helybeli egyesületének csak rövid ideig volt tagja, de ezalatt főtítkárrá is választották. Egyik alapítója a Magyar Fotóművészek Szövetségének; munkásságáért szülővárosa 1977-ben Pro Urbe kitüntetésben részesítette. 1940-ben már tagja a fotóművészek nemzetközi szövetségének (AFIAP), amely 1957-ben külön kitüntetést adományozott neki.

A felszabadulás után jó darabig nem hoz újat, bevált, 33 darabból álló kollekciójával versenyez a Renner Kálmán vezette SOTEX-fotószakosztály színeiben. Az anyagihiány, az új stílusok előretörése, az amatőrök számára egyre elérhetlenebb technika térhódítása lassan kiszorítják a magyar művészek legtöbbször az élvonalból, a SOTEX-fotószakosztály elsorvad, a régi Fotóklub pedig folytonos válságokban próbál talpraállni, sokáig sikertelenül. Sopron nagy öregje kevesebbszer tűnik fel a katalógusok lapjain, de az utcákon annál többször. Munkájára ekkor már Sopron hangulatának, jellegzetességeinek ábrázolása a jellemző. Még 80. életévén túl is állványokat mászik meg, hogy szeretett városáról sorozatot készíthessen (a laborálást, 1965 óta másnak átengedve).

Legjobb képeinek válogatása a Magyar Fotóművészek Szövetségének archívumában áll a kutatók rendelkezésére. 1983. március 1-e óta tagja a Magyar Népköztársaság Művészeti Alapjának. Mikor felvételéről tárgyaltak, listát állított össze azokról a kiállításokról, amelyeken 1931-től fogva részt vett. A papírlapra csak 1954-ig fértek fel az évszámok és városnevek, így is 206 tételt szedett össze a meglevő dokumentációk alapján. (Szegedi gyűjteményes kiállításáról a SSz. 1977, 164–168. lapjain olvashattunk.) 1984. november 4-én érte a halál.

A régi temetőben évszámok a fejfán. Azonos számjegyek, mindössze a két-két középső sorrendje változik. 1894 és 1984. A sors finom gesztusa, amely a megrendült ember szemében a jelek rideg látványát megkomponált egészsé emeli. A művészet ellenfénye ez, s a művészet mindig a jövőbe mutat.

1985. XXXIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / SOPRONI KÖNYVESPOLC / Hiller István–Mastalirné Zádor Márta: Sopron bibliográfiája az 1984. évre

Hiller István–Mastalirné Zádor Márta: Sopron bibliográfiája az 1984. évre

A bibliográfiában szereplő rövidítésekre nézve vö. Soproni Szemle 1978, 268; 1979, 362.

Ablakok Sopronból. Fa. 34, 1984, 253.

8. Ödenburger Ungarndisches Volkstanztreffen. NZ. 28, 1984. szept. 22.

Ács Zoltán: Nemzetiségek a történelmi Magyarországon. Bp., 1984. Kossuth, 333.

Ágh István: Dani uraságnak. Bp., 1984, Magvető, 342.

Akadémiai tagajánlások 1985. Gál János, Sitkei György. MT. 29, 1984, 789–790., 837–838.

Albert Gábor: A vajda. A „fiatal” Eötvös Károly. Valóság 27, 1984, 3. sz. 56–65.

Almásy Pál: Sopronkőhidai napló. Bp., 1984, Magvető, 317.

Alpárné Szála Erzsébet: „Zene-zene-zene” a Központi Bányászati Múzeumban. BKL-B. 117, 1984, 558–559.

Árpád-kori vas-izzító kemence Locsmándról a felsőgulyai járásból. BKL-K. 117, 1984, 540.

Augusztinovitz Elemér: Berecz Dezső 90 éves. SSz. 38, 1984. 87.

Aumüller, Stephan A.: Der Löwenzahn (*Taraxacum officinalis* Weber, Fam. Korbblütler). Unausrottbares Unkraut und unbezahlbares Heilkraut zugleich. Volk und Heimat 39, 1984, 3. sz. 38–39.

Aumüller, Stephan A.: Nahrung und Heilkraut – Haferkorn und Haferstroh (*Avena sativa* L.). Volk und Heimat 39, 1984, 3. sz. 40–41.

Aus der Perspektive des Kindergartens. Sprachzustand ungarndeutscher Kinder. NZ. 28, 1984. máj. 5.

Aushängeschilder. BR. 18, 1984. febr. 20.

B. Gy.: A vírusok ellen. Mő. 27, 1984, 9. sz. 28.

B. I.: Csóka Lajos 1930–1983. EF. 38, 1984, 4. sz. 9.

- Bábel Ernő: Feljegyzés egy antológiáról. – Soproni Füzetek '82. Dunatáj 7, 1984, 1. sz. 70–71.
- Bajnay Zsolt: Hotel Sopron. MÉPI. 33, 1984, 1–2. sz. 22–23.
- Bajnay Zsolt: Hotel Sopron. MÉP. 1984, 5. sz. 30.
- Bakó Endre: A megszenvedett tisztaság. Bakó József költészetéről. Alföld 35, 1984, 12. sz. 86–92.
- Bakó Károly: Országos titkári értekezlet. BKL-K. 117, 1984, 76.
- Baksav Zoltán: A munkanélküliség esetére szóló kötelező biztosítás és a munkanélküli segély kérdése az ellenforradalmi Magyarországon. Sz. 117, 1983 (198–1), 741803.
- Balsav István 1907–1984. BKL-K. 117, 1984, 542.
- Bányai János: Ezüstpart-Sopron. Egy hét után üdülőváltás. Népszava 112, 1984. dec. 5.
- Baranyai József: Szakcsoporti szőlőtelepítés Fertőszentmiklóson. KSZ. 33, 1984. okt. 11. 4. sz. 8.
- Baranyai Lenke: Tóth Ferenc (1915–1984). SSz. 38, 1984, 276–278.
- Bárdos Kornél: Sopron zenéje a 16–18. században. Bp., 1984, Akadémiai, 650+19 kép.
- Bársony Lajos: Tuskó László 1920–1984. EF. 38, 1984, 5. sz. 19.
- H. Barta Lajos: 1944, Karácsony, két ország. MN. 47, 1984. dec. 24.
- Bartha Zoltán: Az építőművész. Bp. 22, 1984, 8. sz. 20–22.
- 366**Bartsch, Norbert: Gedenkfeier für Heinrich David Wilckens. Der Forst- und Holzwirt 39, 1984, 89–90.
- Bátyai Béla–Farkas Béla–Szabadhegyi Győző: Fatermékek konténeres szállításának tapasztalatai és lehetőségei. Fa. 34, 1984, 232–237. Bäckereimuseum. BR. 18, 1984. okt. 22.
- Becher, Ferdinand: Bergmannshochzeit. NZ. 28, 1984. febr. 18.
- Becher, Ferdinand: Es war einmal ... NZ. 28, 1984. jan. 21.
- Beim Maler Horváth. Aquarelle des Alltags. BR. 18, 1984. febr. 20.
- Bellér Béla: Hiller István–Németh Alajos: A háború és a felszabadulás krónikája Sopron 1941–1945. Klly. a Soproni Szemle 1978–79. évi számaiból Sopron, 1980, 208. 1. Sz. 118. 1984, 592–594.
- Bencsics, Nikolaus: Einige Bemerkungen zu älteren Beziehungen der burgenländischen Kroaten zur alten Heimat. BF. Sonderband VII. Eisenstadt, 1984, 14–18.
- Bencsics, Nikolaus: Mollay Károly, Német–magyar nyelvi érintkezések a XVI. század végéig. (Deutsch-ungarische Sprachberührungen bis Ende des XVI. Jhdts.), Akadémiai kiadó, Budapest, 1982, 644 Seiten, 114.–Ft. BHBl. 46, 1984, 93–94.
- Benda Kálmán: A Habsburg-abszolutizmus és a magyar nemesség a 16. és 17. század fordulóján. TSz. 27, 1984. 445–479.

- Berecz Dezső: Megemlékezés Frankenburg Adolfról halálának századik évfordulóján. SSz. 38, 1984, 278–280.
- Berg, Friedrich: Der Karner von Horitschon. BF. Sonderband VII. Eisenstadt, 1984, 19–22.
- Bertényi Iván: Címerek és társadalom. História 6, 1984, 1. sz. 25–26.
- Beszámoló a szak- és munkabizottságok 1983. évi munkájáról. Erdészeti szakbizottság. VEAB. 1984, 2. sz. 71–73.
- Beszámoló az OMF 1976–1983. években végzett munkáiról. M. 28, 1984, 161–166.
- Bezzegh László: Hozzászólás Hárs József „1944-ben készült légifelvételek Sopronról” című cikkéhez. SSz. 38, 1984, 170–172.
- Bíró József: Az első balatoni sportvitorlás. ÉT. 39, 1984. ápr. 20. 16. sz. 504.
- Bodor János: Ha kicsi a kerted ...KSZ. 33, 1984. jún. 21. 25. sz. 2.
- Bokor Péter: Jankapuszta 50 évvel a marseille-i merénylet után. Somogy 12, 1984, 5. sz. 14–20.
- (borbély): Ein berühmter Kurort Balf. BR. 18, 1984. nov. 19.
- Borbély József: Idegenforgalom. A soproni kapu. Magyarország 21, 1984. jan. 8.
- Borbély, József: Renovierung lohnt sich bestimmt! Die Felsenbühne von Fertőrákos. BR. 18, 1984. okt. 29.
- Borbély, József: Sopron. Landesmuseums für Bergbau. 18, 1984. szept. 24.
- Borbély, József: Der ungarische Maugli. Die Legende des Istók Hany. BR. 18, 1984. ápr. 2.
- Borbély, József: Zum Empfang bereit. Das westliche Tor. BR. 18, 1984. febr. 20.
- H. Boros Vilma: Surányi Miklós Széchenyi regényéhez. Vi. 49, 1984, 144–146.
- Borsa Gedeon: Pótlások és kiigazítások a „Régi Magyarországi Nyomtatványok” első kötetéhez V. MKSz. 100, 1984, 119–127.
- Bossi, Anton-Fedrigotti, Graf: Jahre der Hoffnung. Graz–Stuttgart, 1984, Leopold StockerVerlag, 360.
- Bujdosó Gabriella: A Fertődi korai hibrid. KSZ. 33, 1984. dec. 13. 50. sz. 5.
- Burgenländische Forschungen. Sonderband VII. Burgenland in seiner pannonischen Umwelt. Festgabe für August Ernst. Eisenstadt, 1984, Burgenländisches Landesarchiv, 463.
- Buzinkay Géza: „Minden doktorságot csak ebből késértek”. Bp., 1983. Magvető. MKSz. 100, 1984, 272.
- css–: Interjú dr. Balázs Istvánnal, Pest megye vadászati felügyelőjével. Ni. 104, 1984, 195.
- Ciklámen-Tourist. „200 Schilling-Aktion” fűn österreichische Gäste. BR. 18, 1984. febr. 20.
- 367 Ciuchindel, Constantin: Livin Rebreanu-ofiter la Gyula (1900–1908). Revista di Istorie si Teorie

Literara 31, 1984, 2. sz. 118–121.

Csanády Etele: Adatok a soproni hegyvidék kiránduló útajairól. SSz. 38, 1984, 152–158.

Csapody István: Sopron, tájvédelmi körzet. Bp., 1984, 16. (Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára 175.)

Császár László: 20 év műemléki helyreállítási a Karta tükrében. M. 28, 1984, 230–251.

Csató Kálmán: A külföldi tőke szerepe a magyar belkereskedelemben a két világháború között. TSz. 27, 1984, 258–268.

Csengery Kristóf: Bemutatók. Mu. 27, 1984, 5. sz. 30–31.

Csengery Kristóf: Hangverseny. Komlós Katalin kamaraestje. Mu. 27, 1984, 8. sz. 42–45.

Csiky Gábor: Megemlékezés Zipser Keresztély Andrásról, születésének 200. évfordulóján. FK. 114, 1984, 231–234.

Csiky Gábor: Zipser Keresztély András. TV. 115, 1984, 229.

Cziráki József: A Falemezgyártástani Tanszék faanyag-nemesítési kutatásai. Fa. 34, 1984, 3. sz. 77–78.

–d. –á–: Csatkai Endre: Kazinczy és a képzőművészetek. KR. 1984, 1. sz. 38.

D. Cs.: Bemutatjuk az ősi magyar diákvárosokat. Sopron. DN. 41, 1984. aug. 1.

Damó Csilla–Viniczai István (összeáll.): Az 1982. évi magyar hadtörténelmi irodalom bibliográfiája. HK. 31, 1984, 795–823.

Dán faházak Sopronból az alpesi országokba. Fa. 34, 1984, 3. sz. 73.

Dán Róbert: Magyar–zsidó oklevéltár. XVIII. Szerk. és kiadja: Scheiber Sándor. Levéltári Közlemények 51–52, 1980–1981 (1984), 334–335.

Dénes Zsófia: A kismartoni barokk kálvária története. MH. 7, 1984, 6. sz. 28–30.

Denkmalschutz in Ödenburg. NZ. 28, 1984. aug. 18.

Dercsényi Balázs: Hazánk műemlékei. Sopron, Caesar-ház. TM. 95, 1984, 9. sz. 34–35.

Dercsényi Balázs: A műemlékvédelem Magyarországon. (Képzőművészeti Kiadó, 1983). MűT. 1984, 1. sz. 44.

Dercsényi Dezső: Műemlékvédelmünk megújítása. É. 21, 1984, 1076–1085.

Dujmovits, Walter: Der geographische Aspekt der burgenländischen Amerika-wanderung. BF. Sonderband VII. Eisenstadt, 1984, 34–47.

Egger, Ralf: Mein Weg ins Burgenland. Eine Selbstdarstellung. BL. 35, 1984, 1–2. sz. 28–31.

Engel Pál: Hunyadi János kormányzó itineráriuma (1446–1452). Sz. 118, 1984, 974–997.

- Egy hajdanvolt híres bánya: Brennberg. DN. 41, 1984. febr. 29.
- Entz Géza: Székesfehérvár és Sopron építészeti megjelenése a 15. században (1390–1470). TSz. 27, 1984, 390–403.
- Eperjessy Géza: Zsidó iparúzők a reformkori szabad királyi városokban. Sz. 117, 1983/1984, 711–740.
- Erdei Katalin: Pékmúzeum Sopronban. NSz. 42, 1984. nov. 25.
- Évfordulóink a műszaki és természettudományokban 1985. Bp., 1984, MTESZ, 103.
- F. D.: Ismét Gerbeaud. Nemzetközi gasztronómiai hetek. DN. 41, 1984. jan. 31.
- F. R.: Egy határváros örömei és gondjai. MN. 47, 1984. júl. 11.
- F. Sz.: Pfarrkirche von Sopronhorpács. BR. 18, 1984. okt. 8.
- Fábián Pál: Benkő László 70 éves. MNy. 80, 1984, 106–107.
- Fallenbüchl, Zoltán: Die königlich-ungarischen Dreissigstzollbeamten im west-pannonischen Raum im XVII. und XVIII. Jahrhundert (1683–1790). BF. Sonderband VII. Eisenstadt, 1984, 48–53.
- Faragó Sándor: Egy nyugat-magyarországi település – Újkér – fecskeállományának vizsgálata 1979. Savaria, a Vas megyei Múzeumok Értesítője 13–14, 1979–1980/1984, 67–84.
- [368](#)Faragó Sándor: Jelentés a Rábaközi Múzeum 1983. évi munkájáról. SSz. 33, 1984, 358–359.
- Farkas Imre: Rekviem egy vasútért. V. 10, 1984, 7–8. sz. 2–3.
- Fazekas, Anton: Frankenau – ein Ortsbild. Volk und Heimat 39, 1984, 6. sz. 35–37.
- Fedett uszoda Sopronban. NSz. 42, 1984. jan. 6.
- A Fertő vízminőségjavítása. B. 39, 1984. 226.
- Fiesl Gábor: 100 éve született Gyóni Géza költő. EN. 1984, 2. sz. 23–25.
- Firbás Oszkár: Megalakult a Soproni Erdész Diákok Baráti Köre. EF. 38, 1984, 12. sz. 9.
- Floiger, Michael: Ein Dorf kämpft gegen den „Kastanientod“. Volk und Heimat 39, 1984, 3. sz. 19–20.
- Fodor István: Az újabb hazai régészeti feltárásokról III. Népvándorlás és középkor. H. 12, 1984, 3. sz. 19–29.
- Fodor Péter–Kővágó László–Stark Ferenc–Verseghi György (összeáll.): Együtt a nemzetiségekkel. Bp., 1984, Kossuth, 360.
- Folger, Eva-Maria: Ferdinand Botgorschek – Redakteur des Ödenburger Lokal-Blattes. BF. Sonderband VII. Eisenstadt, 1984, 54–57.
- Fónagy–: Társulás gazdasági előnyökkel. EF. 38, 1984, 8–9. sz. 6–8.

- Forster, Brigitte: Ungarische Familiennamen im Burgenland. Volk und Heimat 39, 1984, 2. sz. 34–35.
- Fraller, Josef–Fraller, Theresia: Flurnamen als Zeugen der Vergangenheit. BF. Sonderband VII. Eisenstadt, 1984, 58–70.
- Fried István: Csatkai Endre: Kazinczy és a képzőművészetek (1925). Budapest 1983. MTA Művészettörténeti Kutatócsoportja 139 lap, 36 tábla. SSz. 38, 1984, 367–368.
- Fried István: Gottschedianus pietista folyóirat Sopronban (1779). SSz. 38, 1984, 29–42.
- Fuss, Harry: Jugendjahre in Eisenstadt. BL. 35, 1984, 1–2. sz. 34–35.
- Fügedi Erik: A köznemesi klán szolidaritása. Sz. 118, 1984, 950–973.
- Gál János: Az Elnöki Tanács elnöke egyetemünkön. EF. 38, 1984, 7. sz. 2.
- Gál Zsuzsa: Több forintért több devizát hozhat az idegenforgalom. Népszava 112, 1984. dec. 12.
- Gárdos Miklós: Negyven éve történt. Akasztófa Kőhidán. IP. 10, 1984, 11. sz. 118–125.
- Gefragter Exportartikel. Schilfwirtschaft am Neusiedler See. BR. 18, 1984. ápr. 30.
- Gerencsér Miklós: Sirályok a Fertő tó felett. NSz. 42, 1984. nov. 17.
- Gerencséri Jenő: Szomszédság-rokonság. Népszava 112, 1984. okt. 3.
- Gergely Jenő (szerk. és vál.): A püspöki kar tanácskozásai. A magyar katolikus püspökök konferenciáinak jegyzőkönyveiből 1919–1944. Bp., 1984, Gondolat.
- Gerhartl, Gertrud: Eine Niederlassung des Paulinerordens in Wiener Neustadt. BF. Sonderband VII. Eisenstadt, 1984, 94–106.
- Gerő László: Magyar műemléki ABC. Bp., 1984, Műszaki, 228.
- Gerő László: Szakál Ernő „Európa díja a műemlékvédelemért”. M. 28, 1984, 313–314.
- Gömöri János: A dénesfai vasolvasztó kemence feltárása. BKL-K. 117, 1984, 537–539.
- Gömöri János: Eibner-Persy, Alexandrine: Hallstattzeitliche Grabhügel von Sopron (Ödenburg). Die Funde der Grabungen 1890–92 in der Prähistorischen Abteilung des Naturhistorischen Museums in Wien und im Burgenländischen Landesmuseum Eisenstadt. Eisenstadt, 1980. (Wissenschaftliche Arbeiten aus dem Burgenland. Heft 62), 324 oldal, 3 térképmelléklet, 2 rajzmelléklet. SSz. 38, 1984, 283–284.
- Gömöri János: Patek Erzsébet: Neue Untersuchungen auf dem Burgstall bei Sopron. (Mit einem Beitrag von Gy. Szádeczky-Kardoss). Sonderdruck aus: Bericht der Römisch-Germanischen Kommission 63, 1982, Verlag Philipp von Zabern, Mainz am Rhein, 105–177. lapok, 4 térkép és rajzmelléklet. SSz. 38, 1984, 280–282.
- 369Grábics Frigyes: A püspöki kar tanácskozásai. A magyar katolikus püspökök konferenciáinak jegyzőkönyveiből 1919–1944. (Szerk. és vál. Gergely Jenő) Gondolat, 1984. MH. 7, 1984, 4. sz. 64–65.

- Griehl, Helmut: Dampfbetrieb in Österreich 1935–44. Freiburg, 1984, Eisenbahn Kurier, 221.
- Grosina, Helmut: Aspekte des Beziehungsgefüges Mensch-Raum am Neusiedler See. BF. Sonderband VII. Eisenstadt, 1984, 117–125.
- Grosina, Helmut: A Fertő burgenlandi részének fejlesztése. SSz. 38, 1984, 134–144.
- Grosina, Helmut: I. Umwelterziehung. Volk und Heimat 39, 1984, 1. sz. 26–27.
- Gulyás Ottó–Ketskeméty László–Korándi Márta: Többsávós digitális műholdképek számítógépes clusterezése. I. 88, 1984, 161–173.
- (Gy): A Selmezbányai Akadémia oktatóinak lexikona 1735–1918. Egyetemi bibliográfia I. BKL-K. 117, 1984, 130.
- Gy. V.: 8. Ödenburger Tanztreffen. „Darum zeig mir, wie es Brauch, dass ich tanzen lerne auch ...” Differenzieren oder gleichwertige Preise verteilen? NZ. 28, 1984. okt. 27.
- Gy. V.: 8. Ödenburger Tanztreffen. „Hörensweite” Entwicklung bei Begleitmusik und Gesang. NZ. 28, 1984. okt. 13.
- Gy. V.: Vorentscheid zum Ödenburger Treffen. Choreographen auf neuen Wegen. NZ. 28, 1984. jún. 16.
- Győri-Nagy Sándor: Interetnikum, interkultúra, természetes kétnyelvűség. A brennbergbányai német nemzetiségi kultúráról. Tiszatáj 38, 1984, 11. sz. 48–53.
- Hadrovics László: Burgenländisch-kroatische Schulbücher der Bachära. BF. Sonderband VII. Eisenstadt, 1984, 140–150.
- Hajnal János: Siegendorfra emlékezem ... SSz. 38, 1984, 76–81.
- Handel und Gastronomie in Ödenburg. NZ. 28, 1984. szept. 8.
- Haraszthy László (szerk.): Magyarország fészkelő madarai. Bp., 1984, Natura, 245.
- Haraszi Erika Ágnes: Széchenyi István könyvtára. Restaurált kötetek. Kö. 34, 1984, 278–279.
- Harmati János: Sopron, Mikoviny úti társasházak. MÉPi 33, 1984, 1–2, sz. 108–111.
- Hárs József: A Soproni Ünnepi Hetek előzményei I–II. SSz. 38, 1984, 97–117., 220–240.
- Határvízi tárgyalások Sopronban. MV. 1984, 7. sz. 10.
- Havas, Anneliese: Seltene Sammlungen. Bergbau- und Bäckereimuseum in Sopron. BR. 18, 1984. ápr. 2.
- Hegyí Iván: Szereplés, szórakozás, szívügy. NSz. 42, 1984. ápr. 7.
- Heinisch, Reinhard Rudolf: Salzburger Reaktionen auf den Burgenland-Anschluss 1921. BF. Sonderband VII. Eisenstadt, 1984, 151–157.
- Heitler László–Kovács Gyula: IV. Országos Érembiennálé Sopron. Mü. 25, 1984, 2. sz. 11–15.

- Herditsch, Otto: Das burgenländische Bioindikatorennetz. Volk und Heimat 39, 1984, 3. sz. 16–18.
- Herditsch, Otto: Waldsterben im Burgenland. BL. 35, 1984, 3–4. sz. 49–51.
- Herman József: Mollay Károly 70 éves. MNy. 80, 1984, 507–508.
- Das Herz der Hanság. Kapuvár. BR. 18, 1984. márc. 19.
- Hetvényi István: Honvédelemlekek 1849-ből. Uj. I. 24, 1984, 52–59.
- Hillebrand György: Bayer Lipót (1899–1984). SSz. 38, 1984, 364–365.
- Hiller István: Augusztinovicz Elemér (1904–1984). SSz. 38, 1984, 187–188.
- Hiller István: Bemutatjuk a Helsinki Egyetemi Könyvtárt. Kö. 34, 1984, 154–156.
- Hiller István: Egy fáradhatatlan, kiemelkedő tudású ismeretterjesztő halálára (Dr. Augusztinovicz Elemér). Műhely (TIT) 1984, 1. sz. 139–142.
- Hiller István: Az Erdészeti és Faipari Egyetem Központi Könyvtára kutató tevékenységének beilleszkedése az országos kutatómunkába. MÉIK. 1984, 1–2. sz. 27–32.
- Hiller István: 1954-ben – 30 évvel ezelőtt – jelent meg Fehér Dánielnek összefoglaló [370](#) nagy munkája: a Talajbiológia. Er. 33, 1984, 264–269.
- Hiller, István: Heinrich David Wilekens Gedenkfeier in Göttingen. News of Forest History. 1984, aug. 31. 1. sz.
- Hiller István: Hozzászólás Tompa Károlynak „A soproni egyetem mártírjai emlékhelyének felavatása” c. cikkéhez. SSz. 38, 1984, 261–266.
- Hiller István: Látogatás NSZK könyvtárakban. MÉIK. 1984, 3–4. sz. 37–50.
- Hiller István: A magyar faipar és faipari szakművelődésünk múltjából. Fa. 34, 1984, 183–186.
- Hiller István: A magyar faipar helyzete a 19. sz. végén. Fa. 34, 1984, 373–375.
- Hiller István: Az ötödik freibergi-miskolci tanulmánykötet. Kö. 34, 1984, 304–305.
- Hiller István–Mastalirné Zádor Márta: Sopron bibliográfiája az 1983. évre. SSz. 38, 1984, 368–382.
- Hiller István–Mastalir Ernőné: A 175 éves soproni „Alma Mater” jubileumi ünnepeiről. MÉIK. 1984, 1–2. sz. 55–58.
- Hiller István–Mastalirné Zádor Márta: Szomszédi kulturális együttműködés kiadványok tükrében. SSz. 38, 1984, 85–87.
- Hiller István: A TIT 1983. évi tevékenysége Sopronban. SSz. 38, 1984, 267–272.
- Hlavac, A.: Zoch János az első szlovák nyelvű fizika könyv szerzője. Fizikai Szemle 34, 1984, 378–382.
- Horler Miklós (szerk.): Magyar műemlékvédelem. Az OMF Évkönyve. Bp., 1984, ÉTK, 595.

- Horváth Emil: Hegykő, Fertőhomok, Hidegség osztály- és rétegszerkezetének alakulása (1960–1983). SSz. 38, 1984, 312–331.
- Horváth Ernő: Savaria Múzeum, Szombathely. Természettudományi Osztály 1979–1980. Savaria, a Vas megyei Múzeumok Értesítője 13–14, 1979–1980 (1984), 495–506.
- Horváth Gábor (összeáll.). Honismereti évfordulónaptár. H. 12, 1984, 5. sz. melléklet, 24.
- Horváth Zoltán: A magyar fémkohászat elhunyt nagyjai: Széki János. BKL-K. 117, 1984, 96.
- Horváth Zoltán: Széljegyzetek Házi Jenőnek Soproni polgárcsaládok 1535–1848 (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1982, 2 kötet, 1081 oldal) c. könyvéhez. SSz. 38, 1984, 241–250.
- Horváth, Zoltán: Wie aus Waidhofener Schweinehändlern vermögende Bürger von Sopron (Odenburg) und ungarische Grundbesitzer wurden, BF. Sonderband VII. Eisenstadt, 1984, 162–186.
- Hunyadi Zoltán: Megkésétt requiem. SSz. 38, 1984, 159–161.
- Huss, Manfred: Wer spielt Haydn? Oder: Wozu Musikwissenschaft: BL. 35, 1984, 1–2. sz. 44–46.
- Hübner, Thomas: Bemerkenswerte Liebellenfunde im Neusiedler See-Gebiet. BHBl. 46, 1984, 89–91.
- I. T. Gy.: Arcképek. Társadalmi tisztsége: a Magyar Autóklub elnökségének tagja. Autósélet 15, 1984, 7. sz. 2.
- Ilyen még nem volt! Olasz–magyar vetélkedő. Sopronban vadásznak, Győrben horgásznak. Ni. 104, 1984, 476.
- International Symposium an Space Techniques for Geodinamics. Sopron, Hungary, July 9 to 13, 1984. Sopron, 1984, GGKI, 2 db.
- Jaindl, Reinhard: Die Landessternwarte in Eisenstadt. 5 Jahre in Betrieb. BL. 35, 1984, 1–2. sz. 40–41.
- Jakucs László: A Kisalföld műholdas földtudományi vizsgálata. FRK. 32, 1984, 217–254.
- Janetschek, Hellmut: Die Eisenstädter Dampfmaschine des Fürsten Esterházy. BHBl. 46, 1984, 29–41.
- Jávor Ottó: Kónya Lajosról. SSz. 38, 1984, 184–187.
- ka-: Pionier der Statistik – Martin Schwartner. NZ. 28, 1984. ápr. 7.
- ka-: 20 Jahre Traditionspflege. NZ. 28, 1984. febr. 4.
- 371-ka-: Die zwei Seiten der Medaille. NZ. 28, 1984. márc. 31.
- K. L.: IX. Vasöntészeti és mintakészítési szeminárium. BKL-K. 117, 1984, 42–44.
- K. L.: Kiss László–Kiszely Gyula: Magyarország műszaki múzeumai, Műszaki Könyvkiadó. Bp., 1982. 196 old. BKL-K. 117, 1984, 48.
- K. P. Új könyvek. EF. 38, 1984, 1. sz. 9.

- (KT): A kékfrankos földjén ... Mő. 27, 1984, 11. sz. 16–17.
- K. Z.: Oktatási reform küszöbén. Szélesebb alapozó ismeretekre van szükség. K. 40, 1984. nov. 15.
- Kádár Gyula: A Ludovikától Sopronkőhidáig (2. kiad.) Bp., 1984, Magvető.
- Kádár Zoltán: Gyógyító istenségek tisztelete Pannóniában topográfiai adatok tükrében. OK. 27, 1981 (1984), 63–78.
- Kaiser, Wolfram–Völker, Arina: Zur Mitgliedschaft ungarländischer Wissenschaftler in der Academia Naturae Curiosorum (17. und 18. Jahrhundert). OK. 27, 1981 (1984), 93–111.
- Kajdi Béla: Finn–magyar felnőttoktatási szeminárium Sopron, 1984. I–II. N. 31, 1984, 11. sz. 31–34., 12. sz. 30–32.
- Kállay, István: Das Hochfürstlich-Esterházyische Regentenamt in Eisenstadt. BF. Sonderband VII. Eisenstadt, 1984, 187–192.
- Kántor Sámuel (összeáll.): A környezetvédelmi képzés helyzete az egyetemeken és a főiskolákon. TV. 115, 1984, 290–293.
- Kántor Sámuel: Ötéves az „Egyetemisták, főiskolások a környezet védelméért” akcióprogram. FSz. 23, 1984, 381–384.
- Káráll János. Er. 33, 1984, 188–189.
- Kárpáti László: Jelenségek. Madártani Tájékoztató. 1984, 86–87.
- Kárpáti László: Madártani hírek Sopron környékéről 1983. Madártani Tájékoztató 1984, 93–96.
- Kaus, Karl: Die merkwürdige Fundgeschichte eines Römersteines aus Pöttsching. BHBl. 46, 1984, 168–175.
- Kaus, Margarete: Und nach der Ausgrabung? BL. 35, 1984, 3–4. sz. 44–45.
- Kepecs József: Thirring Lajos (1899–1983). SSz. 38, 1984, 88–90.
- Király Pál: Barangolások a soproni erdőben. EF. 38, 1984, 12. sz. 18.
- Király Pál: Egymást erősíti az elmélet és a gyakorlat. EF. 38, 1984, 6. sz. 4–6.
- Király Pál: Első professzorunk biográfiája. EF. 38, 1984, 3. sz. 16.
- K(irály) P(ál): Az erdőrendezés elmúlt évszázada. EF. 38, 1984, 11. sz. 2–4.
- Király Pál: Jubileumok a szakirodalom tükrében. EF. 38, 1984, 6. sz. 18–19.
- K(irály) P(ál): Soproni bemutatkozás. EF. 38, 1984, 5. sz. 7.
- Király Péter: Bárdosy Kornél műhelyében. Mu. 27, 1984, 2. sz. 17–19.
- Király Tibor: Sopron a filatéliában I–II. SSz. 38, 1984, 166–168., 350–353.

Kiss Fábiánné–Zatykó József–Radics Imréné: A málna mikroszaporítása. *Kertgazdaság* 1984, 2. sz. 63–68.

Kiss Jenő: A mihályi céh pénztárkönyve (1838–1875). *SSz.* 38, 1984, 81–84.

Kiss Jenő: Mollay Károly: Német–magyar nyelvi érintkezések a XVI. század végéig. Akadémiai Kiadó, Bp., 1982, 644 p. *MNy.* 80, 1984, 222–225.

M. Kiss Pál: Gáspárdy Sándor soproni kiállítása a Festőteremben. (Megnyitó beszéd 1983. szept. 11-én). *SSz.* 38, 1984, 356–357.

Kocsis Istvánné: Gombás Pál bibliográfiája. *Fizikai Szemle* 34, 1984, 454–457.

Kókey György: Az első magyarországi kölcsönkönyvtár. Olvasókabinet Pozsonyban 1782-ben. *MKSz.* 100, 1984, 34–44.

Komárik Dénes: A „félköríves” romantika építésze Magyarországon. *ÉÉ.* 16, 1984, 1–2. sz. 139–194.

Kondisch József: Sárvár és a sárváriak a magyar képzőművészetben. *Vasi Szemle* 37, 1984, 584–603.

Korkisch, Adolf: Wein–Weine–Kräutlweine–Weinkräutl. *Volk und Heimat* 38, 1984, 1. sz. 20–23.

Kovács József László: A kilencvenéves literátor. *MN.* 47, 1984. ápr. 20.

[372](#) Kovács József László: Mollay Károly: Német–magyar nyelvi érintkezések a XVI. század végéig. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1982, 644 l. (Nyelvészeti Tanulmányok 23.). *SSz.* 38, 1984, 285–286.

Kovács József László: Régen volt iskolák ... Főiskolai Füzetek, Zsámbék. 3. Zsámbék, 1984, Zsámbéki Tanítóképző Főiskola, 168.

Kovács László: Megnyitó Wágner Ferenc budapesti fotókiállításán. *SSz.* 38, 1984, 176–180.

Kovács Sándor Iván: Könyvszemle. Régi magyar vasútállomások. *NSz.* 42, 1984. márc. 20.

Kovacsics József: Dr. Thirring Lajosról megemlékezés. *Statisztikai Szemle* 1984, 6. sz. 656.

Kőhegyi Mihály: Fehér István: A bonyhádi Húségmozgalom történetéhez. *Dunatáj* 7, 1984, 2. sz. 76–77.

Könczöl, Anton: Jenő Házi. Nestor der ungarischen Archivare. *Südostdeutsches Archiv* 26–27, 1983–1984, 168–169.

Könyvtári kiadványok. A fakitermelés és faanyagmozgatás műszaki fejlesztésének (gépesítésének) aktuális kérdései. *Kö.* 34, 1984, 695.

Kövér István: 100 éves a kőszeg–szombathelyi vasútvonal, Dunántúl első helyi érdekű vasútja II. *Vasi Szemle* 38, 1984, 441–457.

Kretzenbacher, Leopold: Ein italienischer Botaniker besucht 1824 Eisenstadt und den Schlosspark. *BHBl.* 46, 1984, 49–63.

Kubinszky Mihály: Balzfürdő fejlesztése. *Vá.* 20, 1984, 3. sz. 26–27.

- Kubinszky Mihály: Die Eisenbahn Ödenburg–Güris. Eisenbahn, Modelleisenbahn 37, 1984. 2. sz. 21–22.
- Kubinszky, Mihály: Industrial Archeology in Hungary, In: Industrial Heritage '84. Washington, 1984. Society of Industrial Archeology, 58–61.
- Kunfalvi Rezső: Tudósok nevelője: Mikola Sándor. ÉT. 39, 1984. szept. 28. 39. sz. 1238–1239.
- Kurucz György: Bortermelésünk a XVIII. század végi magyar nyelvű sajtó tükrében. Kertgazdaság 16, 1984, 68–72.
- Lagzi István: A magyarországi lengyel menekültek élet- és munkaviszonyainak történetéből. Tiszatáj 38, 1984, 2. sz. 75–86.
- Lakos Éva: Fertődi építők. NSz. 42, 1984. márc. 9.
- L(ányi) Gy(örgy): Egyetemisták és főiskolások a környezetvédelemért. Az 1983. évi eredmények. B. 39, 1984, 326–328.
- Lapozgató. Dr. H. D. Wilckens. Az erdészettudomány első professzora Magyarországon. Kö. 1984, 424.
- Lapozgató. Sopron és környékének munkásmozgalma 1939–1945. Kö. 34, 1984, 174.
- Lelkesné Felvári Gyöngyi–Francesco Paolo Sassi: A magyarországi pre-alpi metamorfitek kialakulásának vázlatja. In: A Magyar Állami Földtani Intézet évi jelentése az 1981. évről. Bp., 1983 (1984), MÁFI, 449–465.
- Lindeck-Pozza, Irmtraut: Mittelalterliche Preis- und Wertangaben aus dem Burgenland. BF. Sonderband VII. Eisenstadt, 1984, 246–248.
- Lipták Gábor: A soproni ötvös. Bp. 1984, Móra, 329.
- Lisztes László: A selmebányai akadémia oktatóinak lexikona 1735–1918. Kö. 1984, 427–428.
- Lovas Gyula: Fejezetek vasútunk történetéből. 55–64. 10, 1984, 1–12. sz. 2.
- Lukács Dezső: Százhetvenhat éve született Dorner József (1808–1873). SSz. 38. 1984, 359–361.
- Lukácsy Sándor: Kincésásás XIII. Esterházyak az irodalomban. KT. 28, 1984. 1125–1131.
- M. P.: Budapesti Tavasz Fesztivál. Bemutatók, hangversenyek, találkozók. NSz. 42, 1984. márc. 20.
- Mader, Gerald: Ein neues Festspielkonzept. Volk und Heimat 39, 1984. 2. sz. 1–3.
- A Magyar Állami Földtani Intézet évi jelentése az 1981. évről. Bp., 1983 (1984), MÁFI.
- Marác László Károly: Fertőd helynevei. Bp., 1984, ELTE, 44. (Magyar névtani dolgozatok 40.).
- 373 Márkus Csaba: Leben und Werk von Moritz Kolbenheyer. NZ. 28, 1984. júl. 14.
- Martisching, Michael: Brandschutz und Feuerwehrverein in der jüdischen Gemeinde von Mattersdorf/Mattersburg BHBl 46, 1984, 97–125.
- Mastalirné Zádor Márta: A 175 éves Erdészeti és Faipari Egyetem jubileumi ünnepei Sopronban. SSz.

38, 1984, 272–276.

Matkó István: A vízumkényszer eltörlése óta. Együttélés. MHi. 182, 1984. jan. 14.

Mayer, Josef: Die Bildstöcke als Kronzeugen der Heimatgeschichte. Volk und Heimat 39, 1984, 4. sz. 6–11.

Mayer, Josef: Bildstöcke im Bezirk Mattersburg. BF. Sonderband VII. Eisenstadt, 1984, 269–273.

Mayer Josef: Die braune Front. Kampfblatt der N. S. D. A. P. für Niederösterreich und Burgenland. Volk und Heimat 39, 1984, 1. sz. 13–16.

Mayer, Josef: Die neue Frauen Piltus Seylen von der Granitz Vöstung zu Forchtenstein. Volk und Heimat 39, 1984, 2. sz. 30.

Megbeszélések Sopronban. MV. 1984, 8. sz. 11.

Meghalt Szádeczky-Kárdoss Elemér. A mi Egyetemünk 32. 1984. szept. 10. 1. sz. 2.

Medve Piroska: A legtöbben csak átruccannak Magyarországra. Sopron holt szezomban. NSz. 42, 1984. jan. 22.

Medve Piroska: Soproni tavaszi napok. NSz. 42, 1984. márc. 22.

Medve Piroska: Stippvisite nach Ungarn. Sopron in der toten Saison. BR. 18, 1984. febr. 20.

Melzer Gustav: Archäologische Untersuchung der Ruster Fischerkirche. BHBl. 46, 1984, 1–14.

Mendele Ferenc: A hazai kastélyok műemlékvédelmi helyreállításáról és a kastélyok hasznosításáról. M. 28, 1984, 180–195.

Menráth István: Egyszerre ezer beutaló Sopronba. Népszava 112, 1984. nov. 15.

F. Mérey Klára: A pannon térség közös történeti problémái. Nemzetközi kultúrtörténeti szimpozion Mogersdorfbán. DN. 41, 1984. júl. 21.

Mesterházy Sándor: 125 éves a soproni állami távíróállomás (1855–1980). SSz. 38, 1984, 117–130.

Mészáros Zoltán–Szabóky Csaba–Ronkay László: Adatok a Fertő tó lepkefaunájához. Savaria, a Vas megyei múzeumok Értesítője 13–14. 1979–1980 (1984), 53–57.

Mészáros Gyula: A fertői vitorlás- és üdülőtelep használatáról, üzemeltetéséről szóló tanácsrendelet. SSz. 38, 1984. 130–134.

Mészöly Győző (szerk.): Arborétumok országszerte. Bp., 1984, Magyarországi 368.

Metzl János: Antalffy Gyula: Reformkori városrajzok. Panoráma Kiadó, Budapest, 1982, 440 lap. SSz. 1984. 191.

Meyer, Wolfgang: Wehranlagen im Burgenland – Gedanken zum gegenwärtigen Stand ihrer Erfassung. BHBl. 46, 1984, 145–167.

- Mezősiné Kozák Éva: A büki rk. templom kutatási eredményei. Savaria, a Vas megyei Múzeumok Értesítője 13–14. 1979–1980 (1984), 205–256.
- Miklós Gyula–Tánczos Sándorné (összeáll.): A Földrajzi Közleményekben 1953–1982 folyamán megjelent cikkek bibliográfiája. FRK. 32, 1984, 27–75.
- Milletich, Helmut Stefan: Burgenlands Literatur im Jahre 1934 Volk und Heimat 39, 1984, 1. sz. 42.
- Milletich, Helmut Stefan: Leopold Banny: Krieg im Burgenland, Band 1: Warten auf den Feuersturm. Volk und Heimat 39, 1984, 3. sz. 35.
- Milletich, Helmut Stefan: Das Märchen von der Gräfin und den Ruster Fischern. Volk und Heimat 39, 1984, 1. sz. 41.
- Milletich, Helmut Stefan: „VOCO”, Ein Roman aus Rust. Gibt es einen Burgenländischen Heimatroman? Volk und Heimat 39, 1984, 3. sz. 26–29.
- Mini erdőrendtartás. EF. 38, 1984, 2. sz. 4.
- Mocsár Gábor: ...eleitől fogva. Tiszatáj 38, 1984, 10. sz. 6–20.
- Mollay Erzsébet: Carolus Clusius: Fungorum in Pannoniis observatorum brevis historia et Codex Clusii. Mit Beiträgen von einer internationalen Autorengemeinschaft. Herausgegeben von Stephan A. Aumüller und József Jeanplong. Akadémiai Kiadó, Budapest – Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, Graz, 1983, Grossformat 247 Seiten. SSz. 38, 1984, 189–191.
- 374 Mollay Károly: Bellér Béla: A magyarországi németek rövid története. Budapest, Magvető Kiadó, 1981, 211 lap. SSz. 1984. 92.
- Mollay Károly: Sz. Burger Alice (szerk.): Régészeti Füzetek I. sorozat 30–34. szám. Budapest, 1977–1981; Czeglédy Ilona (szerk.): Régészeti Füzetek I. sorozat 35. szám. Budapest, 1982. SSz. 38, 1984, 91.
- Mollay Károly: Keszei Dénes: Nagycenk múltja és jelene. Sopron, 1983, 246 lap. SSz. 38, 1984, 287.
- Mollay Károly: A német–magyar nyelvi érintkezések tanulságairól. MNy. 80, 1984, 1–10.
- Mollay Károly: Népi hiedelmeink kutatása. SSz. 38, 1984, 169–170.
- Molnár László: A Központi Bányászati Múzeum épületének története és műemléki helyreállítása. SSz. 38, 1984, 42–57.
- M(olnár) L(ászló): Losonczy Pál látogatása a Központi Bányászati Múzeumban. BKL-B. 117, 1984, 558.
- Molnár Sándor: A felsőfokú oktatás és vállalati munkakapcsolatai a bútortiparban. Fa. 34. 1984, 273–274.
- Molnár Sándor: Nemzetközi szimpózium Sopronban. EF. 38, 1984, 11. sz. 15.
- Molnár Sándor: Tanévnyitó az Erdészeti és Faipari Egyetemen. EF. 38, 1984, 11. sz. 7–8; Fa. 34, 1984, 344–345.

- Morawitz Rudolf: 20 Jahre Kammerorchester Joseph Haydn, Eisenstadt. BL. 35, 1984, 1–2. sz. 39.
- Moser, Susanne: Probleme der burgenländischen Wirtschaft nach der Angliederung an Österreich – am Beispiel des Bezirkes Mattersburg. Volk und Heimat 39, 1984, 1. sz. 24–26.
- Muck Tibor (szerk.): Soproni Magazin. Sopron, 1984, Győr megyei Lapkiadó Vállalat, 8.
- Mühl Nándor: A soproni helyi szervezet 1983. évi munkája. BKL-K. 117, 1984, 89–90.
- Müller, Michael: Maria Himmelfahrt, da kommen sie, am Soproner Übergang wird es manchmal eng. BR. 18, 1984. szept. 17.
- Nádasdy Lajos: Egy iskoladráma-programgyűjtemény a XVIII. századból. MKSz. 100, 1984, 233–240.
- Nagy Alpár: A Kodály-centenárium soproni eseményei. SSz. 38, 1984, 353–356.
- Sz. Nagy, Júlia: Strumpf-, Konfektions- und Schuhfabrik. Mit vereinten Kräften. BR. 18, 1984. okt. 1.
- Nagy László: 100 éves „Vidéki levél”. Er. 33. 1984, 178–179.
- Naschen in Sopron. BR. 18, 1984. febr. 20.
- Németh Csilla: Westliches Tor Ungarns. Wälder, Wasser, Wild und Wein. BR. 18, 1984. ápr. 30.
- Németh Ferenc: Egy középkori sikerkönyv világképe. Mandeville lovag utazásai. ET. 39, 1984. márc. 9. 10. sz. 306–308.
- Németh Géza: Egy reneszánsz tudós a 20. században. Beszélgetés Szádeczky-Kardoss Elemérral. TV. 115, 1984, 110–113.
- News of Forest History (Probenummer). Wien, 1984. aug. 31. 1. sz.
- Nostalgiezüge. NZ. 28, 1984. máj. 26.
- Nováki Gyula–Sándorfi György: Az Árpád-kori várak kutatásának legújabb eredményei. M. 28, 1984, 167–179.
- 8 tantermes iskola: Fertőd. MÉPi. 33, 1984, 1–2. sz. 52–53.
- Nyugalomba vonulása alkalmából. Er. 33, 1984, 237.
- o–: Kappelmeister: Joseph Haydn. Das ungarische Versailles. BR. 18, 1984. ápr. 30.
- Orosz László: Berzsenyi magyarságtudata. Vasi Szemle 38, 1984, 332–341.
- Die Ödenburger streben einen Kulturverband an. Die Krone alt Österreichs 1984, 5. sz. 4–5.
- Örsi Károly: Magyar történeti kertek. MÉP. 1984, 5. sz. 10–13.
- Ósi diákvárosok II. találkozója Sopronban. DN. 41, 1984. szept. 14.
- (P. Gy.): Aranydiploma. V. 10, 1984, 9. sz. 4.

Pákó Gyula: A középiskolai fizikatanárok XXVII. országos ankétja és taneszközkiállítása. Fizikai Szemle 34, 1984, 474–478.

375 Dr. Pally Nándor. Fa. 34, 1984, 139.

Palotás Ágnes: Negyven éve történt. 1944. október–december, EN. 1984, 4, sz. 7–12.

Pamlitschka, Rudolf: Dreissig Jahre Denkmalpflege im Burgenland. Volk und Heimat 39, 1984, 1. sz. 34–36.

Pántos-Derimova Tatjana: A talaj enzimaktivitása néhány erdei ökoszisztémában. AT. 32, 1983 (1984), 206–224.

Papp, Gábor: Die Reformation in Ungarn. Lehren einer wissenschaftlichen Session. BR. 18, 1984. márc. 19.

Papp Vilmos: A táj és az ember kapcsolata a Hanságban. H. 12, 1984. 31 sz. 37–39.

Patek, Erzsébet: Die hallstattzeitlichen Glasperlen in Transdanubien. Savaria, a Vas megyei Múzeumok Értesítője 16, 1983 (1984), 161–180.

Paul, Hans: Ein grosser Tag für Herrn Oberlehrer Franz Ermes. Volk und Heimat 39, 1984, 2. sz. 38–39.

Paul, Hans: Hohe ungarische Auszeichnung für Herrn Prof. Stephan A. Aumüller. Volk und Heimat 39, 1984, 3. sz. 39–40.

Paul, Hans: Der Verlauf der Choleraepidemien des 19. Jahrhunderts im Bezirk Mattersburg. BF. Sonderband VII. Eisenstadt, 1984, 280–288.

Paul, Rainer: Nyelvtudományi adalékok a későközépkori magyar bányászat- és bányajogtörténeti ismeretekhez. BKL-B. 117, 1984, 631–632.

Paula, L.–Reichel, R.–Kaitna, W.–Smetana K.: Bebauungsplan. Richtlinien zur Erstellung und Anwendung. (Raumplanung Burgenland 1984/3.). Eisenstadt, 1984, Amt der Burgenländischen Landesregierung, Landesamtsdirektion-Raumplanungsstelle, 76.

Pereháy Károly: Az európai kovácsoltvas-művesség története, Bp., 1984, Képzőművészeti, 361.

Perschy, Jakob: Burgenlandlexikon: Dr. h. c. Ludwig Leser. Volk und Heimat 39, 1984, 1. sz. 43.

Pethő Lajos: ... és a fának szüksége öregbedik. Az erdészettudomány felelőssége és lehetőségei. MH. 7, 1984, 4. sz. 49–53.

Pflagner, Margit: Fanny Elssler und Eisenstadt. Volk und Heimat. 39, 1984, 3. sz. 1–6.

Polsterer, Josef: Älteste Feuerordnung in Eisenstadt aus 1771. BL. 35, 1984. 1–2. sz. 8–11.

Pósfai János: Bakó Józsefről. SSz. 38, 1984, 180–184.

Prág Ferenc: Erdészeti Faipari és Geodéziai Múzeum Sopronban (Képriport). EF. 38, 1984. 8–9. sz. belső borító.

- Prickler, Harald: Brüderfische Handwerker und Bruderhöfe. Zur Geschichte der Wiedertäufer im Burgenland. BF. Sonderband VII. Eisenstadt, 1984, 297–312.
- Prickler, Harald: Der Eisenburgbau Ludwig Batthyánys zu Bocksdorf–Stegersback–Loipersdorf (1745–ca. 1770). BHBl. 46, 1984, 64–75.
- Pulay, Endre: Urkundebuch des Burgenlandes. Vasi Szemle 37, 1984. 608–611.
- Putz, Adalbert: Qualitätswein, Prädikatswein, Eiswein. Volk und Heimat 39, 1984. 1. sz. 17–19.
- R.. F.: Geodéziai kiállítás Sopronban. GK. 36, 1984, 451–452.
- Rácz Endre–Tüskés Tibor: Pannónia földjén. Bp., 1984, Corvina, 176 kép.
- Rados Jenő: Zádor Anna: A klasszicizmus és romantika építészete Magyarországon, Corvina, Bp., 1981. ÉÉ. 16. 1984, 1–2. sz. 296.
- Raumordnung an gemeinsamen Grenzen. (Raumplanung Burgenland 1984/72.). Eisenstadt, 1984. Amt der Burgenländischen Landesregierung, Landesamtsdirektion-Raumplanungsstelle, 149.
- Rédey Pál: Gondolatok Szita Szabolcs Holocaust az Alpok előtt című könyve olvasása közben. MH. 7, 1984, 3. sz. 75–79.
- Rédey Pál: Mi lesz veled, drága völgyünk? ÚJT. 21, 1984. aug. 12. 33. sz. 36–37.
- Reingrabner, Gustav: Die evangelische Kirche im Burgenland während des Ständestaates und des Deutschen Reiches. BF. Sonderband VII. Eisenstadt, 1984, 313–325.
- Rittsteuer, Josef: Katastrophen und Bevölkerungsnachschub in Neusiedl am See im 17. Jahrhundert. BF. Sonderband VII. Eisenstadt, 1984, 326–332.
- 376**Román András: A történelmi város és városrész mint a legkomplexebb műemlék. M. 28, 1984, 261–265.
- Rózsa Gyula: Pályák emlékezete. Kazinczy, a képzőművészetek és Csatkai Endre. NSz. 42, 1994. jan. 6.
- Rozsnyói Ágnes–Sz. Gyivicsán Mária (összeáll.): A Magyarországon megjelent történelmi munkák (önálló kötetek, tanulmányok, cikkek) válogatott jegyzéke (1982. január 1–december 31.). Sz. 118, 1984, 190–270.
- S. J.: Vezetőségi ülés. BKL-K. 117. 1984, 44–46.
- (St.) IFLA-Kongress 1984 in Ungarn. Garten und Landschaft. 34, 1984, 1. sz. 12. Salamon Nándor: A negyedik tárlat nagydíjasa: Giczy János festőművész. Somogy 12, 1984, 5. sz. 46–47.
- Saly Géza: Névtelen levél Sopronból. Ni. 104. 1984, 350.
- Sárvári Márta: A legösszetettebb műemlék. Történelmi város. MN. 47, 1984. máj. 11.
- Schilfernte auf dem Neusiedler See. NZ. 28, 1984. febr. 4.
- Schlag, Gerald: Die Grenzziehung Österreich–Ungarn 1922/23. BF. Sonderband VII. Eisenstadt, 1984,

333–346.

Schmidmaier, Dieter: Wilckens – ein progressiver Naturwissenschaftler. NZ. 28, 1984. ápr. 28.

Schroeder, Felix: Verbindungen burgenländischer evangelischer Pfarrer zu Deutschland im 17. Jahrhundert, BF. Sonderband VII. Eisenstadt, 1984, 351–355.

Schuth, Johann: Zu den Recht-Vorentscheiden in Ödenburg und Mohatsch. Kommt die Muttersprache doch zu ihren Rechten? NZ. 28, 1984. dec. 8.

Sebestyén, György: Mittler durch Berufung. Zur kulturellen Rolle der Ungarndeutschen. P. 12, 1984, 4. sz. 18–20.

Sedlmayr János: Sopron, Szt. Mihály templom tornya. Műemlékhelyreállítás. MEPI. 33, 1984, 1–2. sz. 24–26.

Seedoch, Johann: Deutschösterreichs Bemühungen um den Anschluss des Burgenlandes. BF. Sonderband VII. Eisenstadt, 1984, 356–377.

Sehenswert-empfehlungswert. Die Zettl-Sammlung in Sopron, BR. 18, 1984. febr. 13.

Semmelweis, Karl: Die Bezirkseinteilung des Burgenlandes nach dem Anschluss an Österreich im Jahre 1921. BF. Sonderband VII. Eisenstadt, 1984, 378–385.

Sieber, Eduard 10 Jahre Modell Mattersburg. BL. 35, 1984, 3–4. sz. 22–23.

Simonffy Emil: A jobbágyfelszabadítás problémája a Nyugat-Dunántúlon. Vasi Szemle 38, 1984, 215–228.

(Sindulár): Győr-Sopron megyei tudósítónk jelenti. Közösségi házaspár. Mő. 27, 1984. 3. sz. 28.

Skriba Zoltán: 1905–1984. BKL-K. 117, 1984, 542.

Soltész Zoltánné: A csepregi Farkas nyomda ismeretlen kalendárium és Árgirus-kiadása. MKSz. 100, 1984, 224–233.

Soltész Zoltánné: Az eltűnt csepregi Mihálykó imádságoskönyv és egy eddig ismeretlen Salamon és Markalf-kiadás töredékei. MKSz. 100, 1984. 348–353.

Somogyi József: Nemzetközi szimpózium és ürtechnikák geodinamikai alkalmazásáról. GK. 36, 1984, 450–451.

Sopron–Eisenstadt. Treffen Losonczi–Kirchschläger. BR. 18, 1984. okt. 15.

Sopron, Mikoviny úti társasházak. Müt. 1984, 3–4. sz. 10–15.

Soproni szőlőbejárás. KSz. 33, 1984. nov. 1. 44. sz. 2.

Sporthalle und neue Wohnungen für Ödenburg. NZ. 28, 1984. jan. 28.

Stefanits, Günther: Die k. u. k. Minenwerferlehrabteilung in Szarvkő, Komitat Sopron, von 1916 bis 1918.

BF. Sonderband VII. Eisenstadt. 1984, 386–401.

Die Steinbruch von Fertőrákos. Natürlicher Felsentempel. BR. 18, 1984. ápr. 30.

Sz. B. M.: Együtt a nemzetiségekkel. Nemzetiségi politika a mai Magyarországon (Kossuth K. 1984.) N. 31, 1984, 12. sz. 38.

Sz. L. Cseh térképek a Monarchia felbontására. Historia 6, 1984. 1. sz. 21.

sz-ó: Soproni kétforintos, Népszava 112, 1984. aug. 1.

P. Szabó Ernő: Érzelmes és humoros utazások. Beszélgetés Gyulai Liviuusszal. Mü. 25, 1984, 8. sz. 42–47.

Szabó Imre: A Bútor- és Épületasztalosipari Tanszék kutatási tevékenysége. Fa. 34, 1984, 79–80.

377 Szabó Jenő: A Soproni Városszépítő Egyesület története. Második szakasz (1946–1948; 1968–1983). SSz. 38, 1984, 1–28.

Szabó József: Kiss Jenő, A rábaközi Mihályi nyelvjárásának hang- és alaktana. Akadémiai Kiadó, Bp., 1982. 212 lap. MNy. 80, 1984, 89–94.

Szabó Károly–Jósa Jenő–Zsarnai Szilárd: A faipari szakmai képzés jövőbeni követelményei. Fa. 34, 1984, 86–94.

Dr. Szádeczky-Kardoss Elemér 1903–1984. BKL-K. 117, 1984, 542.

Szájer József: Az alsófokú népoktatás megindulása Sopronban (1945–46). SSz. 38, 1984, 71–76.

Szakács Margit: Magyarországi fényképészek és fényképműtermek (1840–1920). A Magyar Munkásmozgalmi Múzeum Évkönyve 1983 (1984), 5–96.

Szakál Gyula: Értékes együttműködés a múlt közös kutatására és a jelen jobb megértésére. MH. 7, 1984, 6. sz. 72–76.

Szakály Sándor: Az ellenforradalmi Magyarország (1919–1944) hadseregének felső vezetése. Adattár I. rész A–K. HK. 31, 1984, 354–392., II. rész. L–Z. 567–598.

Szakmai folyóiratok. Hálózati híradók. Kö. 34, 1984, 690–693.

Száraz György: A tábornok. Bp., 1984, Magvető, 475.

Szebényi Géza: Síterep Magyarországon. TM. 95, 1984, 1. sz. 8–9.

Székely András: Lockenhaus szelleme. Mu. 27, 1984, 9. sz. 17–18.

Szekeres Melinda (szerk.): Diákév 1983. Debrecen. Ősi diákvárosok találkozója. Debrecen, 1984, KISZ Hajdú-Bihar megyei Bizottsága, 213.

Szelestey László: Hirtenschnitzer aus Transdanubien. BL. 35, 1984, 1–2. sz. 42–43.

Szelle Béla: Iparos segédek könyvtára 125 évvel ezelőtt. Adalékok a munkáskönyvtárak kezdeteihez. MKSz. 100, 1984, 114–118.

- Szemerey Tamás: Százötven éves karosszék. *ÉT.* 39, 1984. szept. 7. 36. sz. 1150.
- Szendi József: A Dunántúl felszabadításának hadi krónikája. *Somogy* 12, 1984, 6. sz. 106–107.
- Szigetváry Ferenc: Különböző tulajdonviszonyú patikák kialakulása Vas megyében a XVI.–XVIII. században. II. Polgári patikák. *Savaria, a Vas megyei Múzeumok Értesítője*, 13–14, 1979–1980 (1984), 385–408.
- Szilágyi István: Egyházi épületek világi célú hasznosítása különös tekintettel Vas megyére. *Vasi Szemle* 38, 1984, 181–187.
- Szilágyi Mihály: Alexander Scheiber: *Jewish inscriptions in Hungary*. Scheiber Sándor: Magyarországi zsidó feliratok. *Dunatáj* 7, 1984, 2. sz. 75–76.
- Szita Szabolcs: Búcsú Bayer Lipóttól. *SSz.* 38, 1984, 365–366.
- Szita Szabolcs: Csatkai Endre munkaszolgálat (1944–1945). *SSz.* 38, 1984, 332–345.
- Szita Szabolcs: A „Győr-Sopron megye munkásmozgalma” című sorozatról. *Párttörténeti Közlemények* 30, 1984. 215–220.
- Szunyogh Szabolcs: Egyetem a Lövérekben. *Népszava* 112, 1984. szept. 26.
- Szűcs Jenő: A gabona árforradalma a 13. században. *TSz.* 27, 1984, 5–33.
- Szücs Jenő: *Urkundenbuch des Burgenlandes und der angrenzenden Gebiete der Komitate Wieselburg, Ödenburg und Eisenburg*, Sz. 118, 1984, 146–148.
- Takács, Jenő: *Rückblick auf mein Leben*. *BL.* 35, 1984, 1–2. sz. 5–7.
- Takács Tamás: About the inner ponds of the Fertő-lake. *BFB-Bericht*, 51, 1984, 31–36.
- Taschner Frigyes: Gottschling Károly (1904–1983). *SSz.* 38, 1984, 361–363.
- Temesi Sándor: A plazmatechnológia üzemi felhasználása a hazai kohászatban. *BKL-K.* 117, 1984, 494–503.
- Thomann, Martin: *Echo*. *NZ.* 28, 1984. jan. 28.
- Tipity János: Nagycenki és fertői kovácsoltvas emlékek. *SSz.* 38, 1984, 345–349.
- Tipity János: Soproni kovácsoltvas emlékek. *SSz.* 38, 1984, 58–65., 144–151., 251–260.
- Tobler, Felix: *Gründung und Anfänge der Siegerdorfer Zuckerfabrik*. *BF. Sonderband VII.* Eisenstadt, 1984, 402–409.
- Tompa Károly: A soproni egyetem mártírjai emlékhelyének felavatása. *SSz.* 38, 1984, 172–176.
- Tompos Ernő: A Freiseisen bányászcsalád címere a soproni Központi Bányászati Múzeumban. *SSz.* 38, 1984, 66–70.
- Tornavölgyi János: *Tanulmányúton*. *Ni.* 104, 1984, 1. sz. 2.

- 378 Tóth, János: BR stellt vor: Pannonien – Städte und Landschaften in Westungarn. BR. 1984. nov. 12.
- Tóth Katalin: Kocsányos tölgy mikroszaporítási kísérletek. Er. 33, 1984. 28–31.
- Tóth László (összeáll.): Győr-Sopron megye. Bp., 1984, Kossuth 203.
- Török Ildikó Mária: Sopronkövesd ragadványnevei. Bp. 1984, ELTE 44. (Magyar személynévi adattárak 60.)
- Töry Klára: K. U. K. képek nyomában. Fotóművészet 27, 1984, 2. sz. 9–16., 46–48.
- Traxler, Gottfried: Floristische Neugkeiten aus dem Burgenland (XVIII.) BHBl. 46, 1984, 126–135.
- Traxler, Gottfried: Neue Beiträge zur Flora des Burgenlandes. BHBl. 46, 1984, 15–26., 76–88.
- Triber, Gerta: Carolus Clusius 1526–1609. Volk und Heimat. 39, 1984, 1. sz. 37–38
- Tripolszky László: Kötöttség és kitekintés. NSz. 42, 1984. nov. 3.
- Tüskés Tibor: Szó-kép-szó. Újt. 21, 1984. ápr. 15. 16. sz. 36–37.
- Új könyvtárak, könyvtári létesítmények. Kö. 34, 1984, 663.
- Újfajta ablakok Sopronból. DN. 41, 1984 márc. 24.
- Ulbrich, Karl: Die historische Entwicklung der Grundstückvermessungen im burgenländischen Raum von den Anfängen im. 16. Jhd. bis zum Ende des Josephinischen Grundkatasters im Jahre 1970. BF. Sonderband VII. Eisenstadt, 1984, 410–421.
- Ungarisch-österreichische Austeilung Zunftgeschichte. BR. 18, 1984. ápr. 9.
- Unger Mátyás: Emlékbeszéd a volt soproni ev. tanítóképző alapításának 125. évfordulóján. SSz. 38, 1984, 162–166.
- Urbán István: A soproni tűztorony átjáró befalazásának, szűkítésének kibontása. M. 28, 1984, 296–300.
- V. S.: A soproni példa. Lakható lakások. Népszava 112, 1984. jan. 10.
- Vadas Ferenc: Hikisch Rezső 1870–1934. MÉP. 1984, 6. sz. 54–59.
- Vagács Géza: A soproni háromszögelés bekapcsolása az országos hálózatba. GK. 36, 1984, 457.
- Változások az EFE vezetésében. EF. 38, 1984, 8–9. sz. 2.
- Vándor András: Műemléki fedélszerkezetek helyreállítása. (Sopron, Templom u. 12.) MÉPi. 33, 1984, 5. sz. 285–293.
- Varga Bálint András: Visszatérés az elveszett paradicsomba. Mu. 27, 1984, 2. sz. 12–13.
- Varga Gábor: Vadkárelhárítás és növekedésserkentés erdősítésekben. Er. 33, 1984, 214–217.
- Varga Gyula: Soproni vázlatok. Népsport 40, 1984. júl. 20

Varga Imréné: A soproni városi levéltár naptárgyújteménye (1581–1805). I–II. SSz. 38. 1984, 193–220., 289–311.

Vendégek voltunk Sopronban. A mi Egyetemünk 31, 1984. márc. 5.

Veress D. Csaba: A Dunántúl hadi krónikája 1944–1945. Bp., 1984. Zrínyi, 375.

Verő József akadémikus, ny. egyetemi tanár, tiszteleti tagunk 80 éves. BKL-K. 117, 1984, 76.

Verő József: A dénesfai vasolvasztók környékén végzett geofizikai mérések. BKL-K. 117, 1984, 539.

Victor, Stephen-Wright, Helena E. (ed.): Industrial Heritage 84. National Reports. The Fifth International Conference on the Conservation of the Industrial Heritage. Volume 1. National Reports 1981–1984. Washington, 1984, Society of Industrial Archeology 123.

Vígh Károly (vál. és szerk.): Kortársak Bajcsy-Zsilinszky Endréről. Bp. 1984, Magvető, 493.

379 Viniczai István–Windisch Aladárné (összeáll.): Az 1981. évi magyar hadtörténelmi irodalom bibliográfiája. HK. 31, 1984, 167–197.

Vorsatz Bruno–Szopory Béla: A magyar kohászat elhunyt nagyjai: Tomasoovszky Lajos. BKL-K. 117. 1984, 48.

Vörös Károly: Régi magyar honismertető. Bp. 1984, TIT történelmi választmánya, 84.

Vörös László Zsigmond: Jemelka József soproni herbárium 1843–47-ből. Savaria, a Vas megyei Múzeumok Értesítője 13–14, 1979–1980 (1984) 85–114.

Waldbott, Marietheres: Burgenländisches Weinbuch. Eisenstadt, 1984, Roetzer, 240.

Winkler Gábor: A Muzsikaház helyreállítása, Fertőd. MÉP. 1984, 5. sz. 32.

Winkler Oszkár: Sopron építészete a két világháború között. MÉP. 1984, 2. sz. 54–57.

Winzerfest 84 in Sopron. BR. 18, 1984. szept. 24.

Winzergesellschaft in Ödenburg gegründet. NZ. 28, 1984. febr. 4.

Zádor Alfréd: Aujezsky László–Schilling Ferenc–Somogyi Sándor (szerk.): A Fertő-táj fejlesztése. Bp., 1976. (A Fertő-táj monográfiáját előkészítő adatgyűjtemény 6. köt.). HiK. 64, 1984, 187–188.

Zádor Alfréd: Aujezsky László–Schilling Ferenc–Somogyi Sándor (szerk.): A Fertő-táj lakossága. Bp., 1976. (A Fertő-táj monográfiáját előkészítő adatgyűjtemény 5. köt.). HiK. 64, 1984, 187.

Zielbauer György: A németiség helyzete és mozgalmi a két világháború között Győr-Moson Pozsony és Sopron vármegyékben MH. 7, 1984, 6. sz. 59–66.

Zika Klára: Látogatás Sopronban. Fm. 8, 1984, 6. sz. 2–5.

Zimmermann, H. Bernhard: Jakob Bleyer – ein Pangermane? BHBl. 46, 1984, 175–191.

Zimmermann, Edmund: Humanitas-Eintracht-Concordia. Volk und Heimat 39. 1984, 2. sz. 27.

Zistler, Alfred: Zehlim. BF. Sonderband VII. Eisenstadt, 1984, 449–454.

Zolnay László: Scheiber, Alexander: Jewish inscriptions in Hungary – from the 3rd century’ to 1686. 434 lap. M. 28, 1984, 153.

Zombori István (szerk.): A magyarországi értelmiség a XVII–XVIII. században. Szeged, 1984, Móra F. Múzeum, 151.

Zum achten Mal: Auf nach Ödenburg! NZ. 28, 1984. szept. 29.

Zslebits Gyuláné: KGST szabványosítási tanácskozás Sopronban. EF. 38, 1984, 1. sz. 19.

1985. XXXIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / SOPRONI KÖNYVESPOLC / Botka Ferenc–Vargha Kálmán: A magyar irodalomtörténet bibliográfiája 1905–1945. Személyi rész I. (A–K) 6. kötet, Akadémiai Kiadó, Budapest 1982, 959 lap

**Botka Ferenc–Vargha Kálmán: A magyar irodalomtörténet bibliográfiája
1905–1945. Személyi rész I. (A–K) 6. kötet, Akadémiai Kiadó, Budapest 1982, 959
lap**

Folyóiratunk hasábjain két alkalommal is megemlékeztünk A magyar irodalomtörténet bibliográfiája kézikönyv-sorozatáról. 1972-ben jelent meg az I. 1772-ig vezető kötet (SSz. 1973, 282–284). 1975-ben ismertettük a második kötetet (SSz. 1975, 377–380). Ezt az ismertetést javaslattal zártam: „Ha a recensens valamit kérhetne, az csak a kézirat későbbi lezárása lehet, most az anyaggyűjtés jórészt 1970-nél zárult.” A mostani 6. kötetet 1982-ben vehettük kézbe, a hiányzó L-től Z-ig vezető 380 rész a recenzió írásakor még nem jelent meg. Ez a tervezett 7. kötet. Várjuk még a korszakhatároktól független, összefoglaló jellegű, irodalomtörténeti munkákat összegző kötetet, s az 1945 után indult írók 8. kötetét, ez zárja majd a sorozatot.

Új kötetünk bevetője kimondja, hogy „több vonatkozásban is válogató jellegű bibliográfia”. „Csak azokat a XX. századi írókat vettük fel kötetünkbe, akiknek a tevékenységével jelentősebb szakirodalom, illetve kritikai irodalom foglalkozott” – írják Botka Ferenc és Vargha Kálmán.

Lényeges tájékoztató a bevezetés következő mondata is: „A kötet anyaggyűjtését az 1970-es évvel zártuk.” Az átnézett periodikumok jegyzéke számunkra három lényegesebb forrást tüntet fel, melyből a bibliográfia a soproni irodalomra vonatkozó adatait meríthette, a *Kultúra* folyóirat 1911–1913. évfolyama, a Soproni Szemle 1937–1944-es, 1955–1970-es sorozata, az Arrabona, a győri múzeum évkönyve, ha ritkán is, de közöl soproni írókra vonatkozó tanulmányokat, pl. Környei Attila írását Bors Lászlóról.

Impozáns kötetet tartunk a kezünkben. Az Abet Ádámtól Kürti Pálig vezető bibliográfiai összegzés csaknem 900 lap, ennek használatát 67 lapnyi mutató könnyíti meg. A szerkesztőknek válogatniok kellett az Ady-filológia hatalmas anyagában, mégis jutott hely az Ady-viták összegezésének, így felvették Sarkady Sándor írását azok soproni visszhangjáról.

Az Adyról szóló összefoglaló művek sora Horváth János 1910-es könyvecskéjével kezdődik, az utolsó felsorolt Király István Ady-monográfiáig. A József Attila bibliográfia az egyes versek irodalmát is bemutatja. A Juhász Gyula fejezet a Sárváry Anna színészetét elemző írásokat is regisztrálja, a

nagybecskerekit, a sopronit ugyancsak. 1970-ig pontosan regisztrálja a bibliográfia a Soproni Szemle irodalomtörténeti írásait. Hiller István tanulmánya nyomán értesülünk Áprily Lajos, Babits Mihály, Gellért Oszkár és Harsányi Zsolt soproni szerepléseiről (Századunk ismert magyar íróinak szereplése a Frankenburg Körben), Kosztolányi Dezső és Karinthy Frigyes soproni szereplései c. tanulmánya nyomán a két író soproni kapcsolatait is követi a bibliográfia.

A kézirat lezárása és a kötet megjelenése közt 12 év múlt el. Ezért hiányozhat a költő és meseíró Dorosmay János portréja, pedig egyik kötetét (Akinek nem inge, ne vegye magára) a nagykőrösi Arany János Társaság adta ki, a gyomai Kner nyomda nyomtatta, Benedek Marcell vezette be (SSz. 1971, Becht Rezső írása). Így nem került be a Kónya Lajosról szóló bibliográfiai részbe ugyancsak Becht fontos soproni vonatkozásokat felelevenítő portréja. Szabó Jenő 1973-as Becht Rezső portréja, az ugyancsak tőle származó 1976-os alapos tanulmány (Emlékező gondolatok), melyhez gazdag bibliográfia járul, ugyancsak ezért hiányzik. Becht Rezső a XX. századi soproni irodalom kétségtelenül legnagyobb jelentőségű alakja, a toll magyar és német nyelvű mestere. Az eddigiek miatt hiányzik Augusztinovicz Berecz Dezső portréja (SSz. 1974.), továbbá Becht Rezső írása Boháti Róbert irodalmi hagyatékáról.

Most ismertetett bibliográfiánk sok esetben bátran támaszkodik helyi irodalmi körök évkönyveire, így tesz Győr, Kecskemét, Nagykőrös esetében. Nem kerültek azonban elemzésre a korszak soproni irodalmi évkönyvei, a Soproni Irodalmi és Művészeti Kör jelentései 1905–1914-ig, a Soproni Almanach 1922-ből, a Soproni Helikon 1927-es és 1943-as kötete.

Az időszak általában rövid életű irodalmi folyóiratainak vizsgálata ugyancsak adhatott volna a szerkesztőknek mérlegelhető anyagot. Így jelent meg pl. a Forum 1930. évfolyamában, a szerkesztőbosszantó tréfa eredményeként, József Attila Megfáradt ember c. verse Ádám Béla neve alatt (Molnár Józsefék az álneven beküldött verssel mérték le Lázár Imre szerkesztő irodalmi műveltségét. Egy irodalmi tréfa címen Molnár József megírta a történetet 1962-ben a Kisalföldi Forum c. antológiában). Szívesen láttuk volna még a bibliográfiában a népi Erdélyi Tibor s a finom lírikus Endrédi Zoltán Sándor kötetét, s a róluk szóló ismertetéseket. Csaba József irodalomszervező és Joós Sándor parasztköltő munkásságáról a Nyugati Őrszem 38123. számából lehetett volna pontosabban tájékozódni. A soproni irodalom alkotói közül azok kaptak címszót a bibliográfiában, akik később Budapesten élve országosan is ismert íróvá váltak.

Megtaláljuk a népi író Bakó Józsefet, akinek *Földem!* c. kötetét 1930-ban a Frankenburg Irodalmi Kör adta ki. (Mészáros Sándor költő főtítkárnak így dedikálta a kötetet Bakó: „Sándor bátyámnak a poétasors és a barátság szent jogán igaz szeretettel: Bakó József”). Bakó egyik korai íróportréja a Fórum 2. számában olvasható, soproni indulását az Életünk 1972. évi 1. számában írtam meg. Megtaláljuk a Bors Lászlóról szóló irodalmat a kötetben, de hiányzik a Szív és száj (Szabadka 1918) és a Pókok és szerelmek (Sopron, 1918) címe éppúgy, mint az egykorú ismertetések ... (A Pókok és szerelmek szép szecessziós címlappal megjelent novellagyűjtemény társszerzője Richly Rezső). Csatkai Endre valóban folytatott szépírói tevékenységet: bár ez volt írói munkásságának kevésbé fontos része. Kár, hogy a Soproni Szemle 1971-ben megjelent bibliográfiáját már nem dolgozhatta fel a kötet. Idézett tanulmányom mellett ez a szépíró Csatkait is elemzi. Gyóni Géza soproni évei (1910–1913) jól követhetők a bibliográfia nyomán. A költő Kultúrába írt verseiről Csatkai Endre írt (SSz. 1942) és Simkovics Gyula Gyóni Géza soproni évei címen (SSz. 1963). Hangay Sándor kapcsolatai Sopronnal inkább sejthetők. Két kötetét ugyanis Gyóni Géza ismertette. Soproni szerkesztői tevékenysége a Tanulmányok, cikkek rovatból nem olvasható ki, mivel a Kultúra folyóirat 1911–1913 c. tanulmányomat (SSz. 1966) a folyóirat nem vette fel. Azóta került elő Aladin lámpája c. verseskötete (Sopron, 1913), amelyet a bibliográfia nem ismer. Kónya Lajos soproni

méltatója Becht Rezső. A Hazai tájak (1961) és az Égen-földön kötet (1964) értő hangú méltatója ő volt. Részletes soproni szándékú portréjával még adósok vagyunk, hiszen a költő első három kötete itt jelent meg. A bibliográfia sorban utolsó előtti írója Kunszegy Gyula. Rövid, tartalmas portrét írt róla Mollay Károly 1973-ban, soproni éveit részletesebben meg kell még írni. Ő is a város „fogadott fia”, Juhász Gyula szavaival „átutazó” írója. Sándor Iván Felkai Ferencről írt ilyen címen. Az *elfelejtett* író. Mi természetesen nem elfelejtett írók ébresztését kérjük a bibliográfiától, hanem a teljes magyar irodalom, így a soproni minél teljesebb felmérésének örülnénk. A bibliográfia szerkesztői helyesen jártak el, amikor egy-egy felkért szakember, pl. Dér Zoltán és Péter László „Egy-egy fejezet átnézésével ...egészítette ki a lektor munkáját”. Ez Dér Zoltán esetében Újvidék (Novi Sad) Péter Lászlónál pedig Szeged irodalmának gondos figyelemmelkísérését jelenthette. Ilyen irodalomtörténészt Dunántúl, Sopron irodalmához is bizonyára találnának a szerkesztők.

Reméljük, hogy a készülő második kötetben helyet kap Magasy Artur, Mészáros Sándor, Missuray-Krug Lajos, Molnár József. Magasyt a harmincas években Mécs László társaként tartottak számon, Mészáros Sándor a Nyugat képviselője volt századunk első harmadában Sopronban. Molnár József a Nyugat 1926. évi pályázatának egyik nyertese, portréja a mi adósságunk. Missuray-Krugról Thier László alapos bibliográfiát állított össze (Scarbantia könyvek 6. száma). A soronlevő kötetben ez is mérlegre tehető, s az említett soproni antológiák is. A Magyar irodalomtörténet biológiája 6. kötete tehát előttünk fekszik. A magyar irodalomtudomány művelőinek, óráikra készülő egyetemi, főiskolai oktatóknak, tanároknak tanulmányaikat folytató diákoknak biztos iránytűje az elkészült kötet. Külön erénye a bibliográfiának, hogy „a számontartandó, de kisebb jelentőségű írókkal foglalkozó irodalom anyagát” teljességre törekedve igyekszik bemutatni. Hiszem, hogy a néhány hiányolt név ugyancsak „számontartandó”, ha „kisebb jelentőségű író” is. Ezért megéri a fáradságot a helyi irodalmi almanachok, folyóiratok minél teljesebb feltárása. Ha mindez azzal társul, hogy a kézirat lezárása és a kiadás évszáma minél közelebb kerüljön egymáshoz, úgy a szerkesztők a magyar irodalomtudomány bibliográfiájaként nemcsak biztos iránytűt, hanem hiánytalan kézikönyvet is adnak az érdeklődők kezébe.

Kovács József László

1985. XXXIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / SOPRONI KÖNYVESPOLC / 60 Jahre Burgenland – Eine Dokumentation. Herausgeber: Walter Göhring, Werner Pfeiffenberger. Mattersburg 1981, 120 lap. (Schriftenreihe des Österreichischen Institut s für politische Bildung).

382 60 Jahre Burgenland – Eine Dokumentation. Herausgeber: Walter Göhring, Werner Pfeiffenberger. Mattersburg 1981, 120 lap. (Schriftenreihe des Österreichischen Institut s für politische Bildung).

Burgenland tartomány fennállásának hatvanadik évfordulója tiszteletére dokumentációs kiadvány jelent meg. A történelmi részben (I. fejezet) többek között megtaláljuk Schober kancellár 1921. december 19-én kelt kiáltványát Burgenland lakosságához, a bécsi izraelita hitközség felhívását a soproni zsidókhöz, hogy szavazzanak Ausztriára (vö. SSz. 1971. 337). A különböző fényképreprodukciókat stb. Fontos az „Eure Brüder in Oedenburg” aláírású röplap, amely arra biztatja a népszavazási terület falvait, hogy szavazzanak Ausztriára, mert ők fogják eldönteni a népszavazás eredményét. Ez nyilvánvalóan az Oedenburger Heimatdienst kiadványa. Hiányoljuk azt, hogy osztrák propagandakiadványok fakszimiléi mellett magyarbarát röplapokat még mutatóban sem közöltek. Hibás az egyik fénykép kísérőszövege, mert a IV.

Károly és Zita részvételével tartott tábori mise nem Szombathelyen volt, hanem Biatorbágnál. (A királyi pár Szombathelyen meg sem fordult).

Megtaláljuk a nagynémet Dr. Alfred Walheim versét, amely 1918 karácsonyán megjelent az Ostdeutsche Rundschau-ban és ahol először van említve *Heinzenland* mellett a *Burgenland* név. A burgenlandi személyiségek képei közt ott vannak az összes tartományfőnökök képei, az összes választások eredményei és Dr. Fred Sinovatz beszéde, amelyet 1965-ben a tartománygyűlésen tartott. Majd a pártok, egyházak és nemzeti kisebbségek történetét és helyzetét ismertetik. A cigányok ma nem számítanak sem népcsoportnak, sem nyelvi kisebbségnek, de egyenjogú polgárokként kezelik őket. 1971-ben 24 000 horvát, valamint 1473 egy nyelvű és 4200 kétnyelvű magyar élt Burgenlandban.

A III. részben van Burgenland gazdaságtörténete és jelene. A fényképek közül a szikrai (Sieggraben) viadukt, amelyet magam is láttam, mint technikai alkotás is figyelmet érdemel. Burgenland tartomány ma is mezőgazdasági jellegű, ezért nagy az ingázók és más tartományokba kivándorlók száma.

A III. rész a képzőművészetnek és kultúrának van szentelve. 1921-ben még csak Felsőölvön volt középiskola (reálgimnázium és tanítóképző), az osztrák uralom alatt pedig Kismartonban és Nagymartonban is állítottak föl reálgimnáziumokat. (Kismartonban kereskedelmi akadémia is van, amely megfelel az egykori magyar felső kereskedelmi iskolának.) Az 1921 utáni burgenlandi irodalom művelői közül megemlítik Toni Lantos, Paula Polgár, Karl Király és Mida Huber nevét és a horvát nyelvű irodalom művelőit is. Beszámolnak a művészet és az építészet eredményeiről is.

Az emlékkönyv végén négy oldalon teszik közzé Burgenland történetének válogatott bibliográfiáját, amelynek a történetkutatók igen jó hasznát veszik. Nemcsak német, hanem angol és orosz kiadványok címszavai is megtalálhatók. Mivel magyar egy sincs, azt kell hinni, hogy e kötet szerkesztői nem tudnak magyarul, sem a tartományi levéltár magyarul értő munkatársaival nem konzultáltak. A folyóiratok és újságok jegyzékéből csodálatosképpen kimaradt a patinás Oedenburger Zeitung. A könyvjegyzékbe való természetesen Dr. Vietor Miltschinsky klasszikus műve, de miért negligálták a szerkesztők az én „Die Volksabstimmung in Ödenburg (Sopron) ... c. tanulmányomat (Südostforschungen XXXV. kötet 1976)? Ebben helyreigazítottam a „Das Verbrechen von Ödenburg” néhány megállapítását és nem látok rá okot, hogy ezt az olvasóközönség előtt eltitkolják.

Fogarassy László

1985. XXXIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / LEVÉLSZEKRÉNY

383 LEVÉLSZEKRÉNY

Helyreigazítás. A SSz. kiadványai új sorozatának 13. számaként megjelent *Sopron a felszabadulás óta* c. kötet 114. lapjának 15. sorából, Fischer Annie neve elöl, „a soproni származású” törlendő, a 124. lap 8. sorában a „Haydn-alapítvány” valójában Cziffra-alapítvány. Nagy Alpár kéziratában mindkét adat még helyes.

A SSz. 1985 évi 2. számában a 180. lapon látható kép Lobenwein Tamás felvétele.

Horváth Zoltán: Sopron városias fejlődése a kapitalizmus első időszakában c. kétrészes tanulmányának reprodukcióit Németh Ferenc készítette.

Sajnálattal kell közölnünk, hogy – helyszűke miatt – a következő már kiszedett cikkek maradtak ki ebből a számból: *Molnár László*: Faller Jenő és Sopron város, *Uő.*: Dzseki bácsi elment (1900–1985), *Heitler László*: Szabadosné Egyed Emma és Giczy János pápai kiállításának megnyitója és végül: *Hárs József*: Mesterházy Sándor (1897–1984).

1985. XXXIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / MUNKATÁRSAINK

MUNKATÁRSAINK

Dr. Gömöri János régész, Sopron, Liszt Ferenc Múzeum

Dr. Mesterházy Sándor ny. postafőtanácsos, Sopron, Hátsó kapu

Dr. Hiller István, az EFE Központi Egyetemi Könyvtárának főigazgatója, Sopron, Pf. 132

Dr. Németh Alajos ny. hittanár, Sopron, Béke út 11.

Király Tibor párttitkár, Sopron, Mátyás király u. 19.

Dr. Czencz Sándor ny. postafőtanácsos, Sopron, Csengery u. 53.

Dr. Faragó Sándor, a Rábaközi Múzeum igazgatója, Kapuvár, Fő tér 1.

Dr. Sarkady Sándor, az Óvónöképző Intézet tanára, Sopron, Pf. 112.

Hárs József nyugdíjas statikus, Sopron, Május 1. tér 21/23.

Mastalirné Zádor Márta tudományos főmunkatárs, Sopron, Pf. 132

Dr. Kovács József László főiskolai tszv. tanár, Zsámbék, Lenin tér 3.

Dr. Fogarassy László ny. könyvtáros, ČS–851 01 Bratislava – Petržalka Jakubovského ul. 121/II/4.

1985. XXXIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / SOPRONI SZEMLE

SOPRONI SZEMLE

384 Ödenburger Rundschau

Lokalhistorische Quartalschrift
Redaktion: Karl Mollay

Inhaltsverzeichnis

Gömöri, Johann: Das Forum von Scarbantia IV. Teil (Auszug in deutscher Sprache)
† *Mesterházy, Alexander*: Die Einführung des Feuermelder-Telegrafs in Ödenburg

Aktuelle Fragen der Ödenburger Geschichtsforschung

Hiller Stefan: 250 Jahre der Ödenburger Universitätsbibliothek (Auszug in deutscher Sprache)

Kleine Mitteilungen

Németh, Alois: Die geschändeten Weihnachten (1944)
Király, Tiburtius: Ödenburg in der Philatelie (Fünfte Mitteilung)
Czencz, Alexander: Die Anfertigung von Briefmarken in Ödenburg im Jahre 1956

Kulturelles Leben in Ödenburg

Faragó, Alexander: Bericht über die Tätigkeit des Raabauer Museums im Jahre 1984

Nekrologe

Sarkady, Alexander: Desider Berecz (1894–1985)
Hárs, Josef: Franz Csík (1894–1984)

Bücherschau

Hiller, Stefan–Mastalir-Zádor, Martha: Die Ödenburg-Bibliographie für das Jahr 1984
Kovács, Josef Ladislaus: Botka, Franz–Vargha, Koloman: Bibliographie der ungarischen Literaturgeschichte 1905–1945. Die Autoren I. (A–K) 6. Band. (ung.)
Fogarassy, Ladislaus: 60 Jahre Burgenland – Eine Dokumentation. Hg. Walter Göhring, Werner Pfeifferberber. Mattersburg, 1981, 120 S. (Schriftenreihe des Österreichischen Instituts für politische Bildung 1)

Briefkasten

Unsere Mitarbeiter

Végjegyzet

1 (Megjegyzés - Popup)

Póczy Klára: Közművek a római-kori Magyarországon. Bp., 1980, 21, 29–30. Ifj. Plinius Bithynia provincia helytartójaként többek között az alábbi kéréssel fordult Traianushoz a claudiopolisiak építkezései végett: „...Azon félek, hogy egyrészt a közpénzeket, másrészt – ami minden pénznél becsesebb – a te ajándékodat helytelenül használják fel. Ezért kénytelen vagyok kérni téged, nemcsak a fürdő, hanem a színház miatt is, hogy küldj egy építészt, az döntse el, vajon – miután ekkora költséget fektettek bele – mi hasznosabb: valami módon úgy befejezni az építkezést, ahogy elkezdték vagy a javítanivalókat helyrehozni, a módosítanivalókat módosítani...” (ifj. Plinius, Epistolae X. 39). Traianus leveléből: „Hogy mi történjék a Nicaeaban elkezdett építkezésekkel, azt a helyszínen te döntsd el” ... (Uo. X. 40). Póczy uo. 30 rámutat, hogy ilyen nagy beruházásoknál magától a császártól kellett engedélyt kérni a provinciák helytartóinak.

2 (Megjegyzés - Popup)

Heinz Kähler: Rom und sein Imperium. A „Kunst der Welt” c. sorozatban. Baden-Baden, 1980,⁴ 124.

3 (Megjegyzés - Popup)

Gilbert Picard: Imperium Romanum. Az „Architektur der Welt” c. sorozatban. Fribourg, 1965, 17.

4 (Megjegyzés - Popup)

Kähler i.m. 44.

5 (Megjegyzés - Popup)

Kähler u.o.

6 (Megjegyzés - Popup)

Aeneas, Venus fia, a Juliul nemzetség s így Augustus öse volt az első, aki a monda szerint Itália földjére lépett. Másrészt Romulus, Mars fia, akinek Róma alapítása s neve köszönhető. Kähler i.m. 45.

7 (Megjegyzés - Popup)

Kähler i.m. 46.

8 (Megjegyzés - Popup)

Picard i.m. 54.

9 (Megjegyzés - Popup)

Kähler i.m. 106–107.

10 (Megjegyzés - Popup)

Mócsy András: Pannonia a korai császárság idején. Bp., 1974, 85, Domitianus háborúiról; Tóth Endre a

40. jegyzetben: i.m. Acta Arch. Hung. 35 (1983), 3–61.

11 (Megjegyzés - Popup)

Picard i.m. 113.

12 (Megjegyzés - Popup)

Kähler i.m. 107–111, 23. kép.

13 (Megjegyzés - Popup)

Kähler i.m. 141–143, 35. kép; Picard i.m. 116.

14 (Megjegyzés - Popup)

Ürögdi György: A régi Róma. Bp., 1963, 180 közli egy tipikus római magánház alaprajzát.

15 (Megjegyzés - Popup)

Kähler i.m. 124.

16 (Megjegyzés - Popup)

Az épület feltárását 1975 decemberében kezdtem meg, mikor erre a Fő tér itteni szakaszának újraburkolása lehetőséget adott. A munkát katonai behívóm miatt 1976 februárjában T. Szőnyi Eszter folytatta.

17 (Megjegyzés - Popup)

307 cm mélyen, a mai térburkolat alatt egy oszlopalapozást találtunk. Ennek alapján feltehető, hogy az épület belső terét két hajóra osztja.

18 (Megjegyzés - Popup)

Apszisos végződés fürdőknél is általános. Mivel azonban itt hypocaustum-csatornák nem kerültek elő, nem valószínű, hogy épületünk, a Fabricius-ház alatti romok részeként, fürdő maradványa lenne.

19 (Megjegyzés - Popup)

Virunumban (Karintia szívében, az úgynevezett Zollfelden), Noricum második fővárosában találunk ilyen forumot. Itt a cardotól É-ra a capitolium, délre a kőlapokkal fedett, 97,8×58,2 m kiterjedésű forumtér található, oszlopcsarnokkal határolva. A csarnok szintje itt is egy lépcsővel magasabb a forum szintjénél. Az apszisos lezárású basilica a forum déli végében, a tér egész szélességében helyezkedik el. Municipium Claudium Virunum szabályos, párhuzamos utakkal, szögletes insulákkal épült fel. Utcái ugyanúgy 4,8 m (= 16 római láb) szélesek, mint a scarbantiaiak. Vö. Hermann Velters: Virunum. In: Aufstieg und Niedergang der römischen Welt. II/6. Berlin–New York, 1977, 311–320, 3. kép. Augst Germania Superiorban szintén szabályos négyszög-hálós utcahálózattal tűnik elénk. A 33×58 m területű forumot É és D felé oszlopcsarnok határolja, K felől egész szélességében a basilica zárja le, amelynek 1. és 2. építési periódusát a II. század második felére határozzák meg. A Jupiter-templom a tér Ny-i végén emelkedik, a forumtól a decumanus széles sávjával elválasztva. A basilica végein kialakított félköríves apszisok és a curia elhelyezése a tér hosszanti tengelyében, ha más elrendezésben is, a Traianus-forum részleteire és

összképére emlékeztetnek. Charles-Marie Ternes: Die Provincia Germania Superior. In: Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt, II/5, 2. Berlin–New York, 1976, 883–886.

20 (Megjegyzés - Popup)

Manfred Kandler: Die Ausgrabungen 1968–1972 im Legionslager Carnuntum. Kultur und Natur in Niederösterreich. Band 1. Neue Forschungen in Carnuntum. Wien, 1976, 53–65.

21 (Megjegyzés - Popup)

Vö. RIU. I, 141.

22 (Megjegyzés - Popup)

Mócsy i.m. 98, 100. jegyz.

23 (Megjegyzés - Popup)

Kandler i.m. 59–63.

24 (Megjegyzés - Popup)

Werner Jobst: Der Pfaffenberg, ein Zentrum römischer Staatsreligion in Carnuntum. Kultur und Natur in NÖ. 1. Wien, 1976, 46.

25 (Megjegyzés - Popup)

Uo. 10. kép, 4. kép.

26 (Megjegyzés - Popup)

August Obermayr: Römerstadt Carnuntum. Wien, 1967, 75–77.

27 (Megjegyzés - Popup)

H. Stiglitz–M. Kandler–W. Jobst: Carnuntum. In: Aufstieg und Niedergang der römischen Lager und Kastelle. Brugg, 1958.

28 (Megjegyzés - Popup)

R. Fellmann: Die Principia des Legionslagers Vindonissa und das Zentralgebäude der römischen Lager und Kastelle, Brugg, 1958.

29 (Megjegyzés - Popup)

Szirmai Krisztina: Előzetes beszámoló az óbudai légiós tábor principiáján és környékén végzett kutatásról. Budapest Régiségei, 24/1 (1976), 91–111.

30 (Megjegyzés - Popup)

Uo. 7. és 38. kép, Fellmann nyomán: A Dura Europos-i Caracalla kori (III. sz. eleje)

31 (Megjegyzés - Popup)

Szakál Ernő: Jupiter, Juno és Minerva scabantiái szobrai a Fabricius-ház kőtárában. Magyar Műemlékvédelem 1973, 74. kép. Bp., 1977, 55.

32 (Megjegyzés - Popup)

A már említett Róma városi forumok mellett a Traianus-kori Timgad (észak-afrikai colonia) hasonló elrendezésű forumát említhetjük. Picard i.m. 17–18.

33 (Megjegyzés - Popup)

Fitz Jenő: Alba Regia, 19 (1982), 204–206, 293.

34 (Megjegyzés - Popup)

Ezúton is megköszönöm munkatársaim segítségét. A pincékben készült fényképfelvételeket Kiss Balázs OMF készítette néhány tárgyfelvétellel együtt. A reprókat és további leletfotókat Adorján Attila készítette. A helyszíni ásatási felvételek és felmérések a szerző munkái. A nagy alaprajzi utca-hálózat felmérését, a római maradványoknak a várostérképre vetítését a szerző az MTA Geodéziai Kutatóintézetének Halmi Endre és munkatársainak segítségével végezte. Köszönöm dolgozatom lektorának, Mócsy András akadémikusnak értékes észrevételeit és nem utolsósorban köszönöm Mollay Károly professzornak, a SSz. főszerkesztőjének a német kivonat nyelvi lektorálását.

35 (Megjegyzés - Popup)

SVL.: XXV./21.296, 21.663, 22.348, 22.409, 22.482, 22.841; 1981/1913, 4338/1913; a városi tanács 1883. évi jegyzőkönyve; a városi közgyűlés 1884. évi jegyzőkönyve. Továbbá a „Sopron” 1884. évi 37. száma; az „Oedenburger Zeitung” 1877. évi 178., 1884. évi 106. száma.

36 (Megjegyzés - Popup)

Vö. Tárczy-Hornoch Antal: Zu den Anfängen des höheren Bergtechnischen Unterrichtes in Mitteleuropa. Berg- und Hüttenmännische Monatshefte. Bd. 89, Jg. 1941, 16–22, 49–51; uő.: Markscheiderische Studien. Bp., 1963, 704.

37 (Megjegyzés - Popup)

Mihalovits János: Az első bányatisztképző iskola alapítása Magyarországon, Sopron, 1938; Zoltán Gyulay: On the 220th anniversary of mining engineer training in Hungary. Sopron, 1955. Klny. a Bányamérnöki és Földmérőmérnöki Karok Közleményeiből (XVIII). Sopron.

38 (Megjegyzés - Popup)

Vö. Vozár J.: Odstahovanie vysokej banickej a lesnickej Stiavnice a zaciatok boja za jej obnovenie. Zbornik Slovenského Banského Muzea 1968, IV.

39 (Megjegyzés - Popup)

Dr. Sopronyi-Thurner Mihály, Sopron Szab. Kir. Thj. Város polgármesterének üdvözlő beszéde a M. Kir.

József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Bánya-, Kohó- és Erdőmérnöki Karának a bányászati szakoktatás megindulásának 200. évfordulója alkalmából Sopronban az 1935. év június hó 22-én tartott emlékünnepevényén. Egyetemi Évkönyv, 1936, 92–94; Dr. Hóman Bálint. M. Kir. Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter üdvözlő beszéde. Uo. 83–84.

40 (Megjegyzés - Popup)

Bán János: Sopron újkori egyháztörténete. Sopron, 1939, 279, 298.

41 (Megjegyzés - Popup)

Bán i.m. 311.

42 (Megjegyzés - Popup)

Házi Jenő: Soproni polgárcsaládok 1535–1848. Bp., 1982, 237.

43 (Megjegyzés - Popup)

Házi i.m. 146.

44 (Megjegyzés - Popup)

Thirring Gusztáv: Sopron házai és háztulajdonosai. 1734–1939. Sopron, 1941.

45 (Megjegyzés - Popup)

Házi i.m. 405.

46 (Megjegyzés - Popup)

Thirring Gusztáv: Sopron városa a 18. században. Sopron, 1939.

47 (Megjegyzés - Popup)

Csatkai Endre: Petőfi Sopronban. Sopron, 1948, 12.

48 (Megjegyzés - Popup)

Fraknói Vilmos: Gróf Széchenyi Ferenc 1754–1820. Budapest, 1902.

49 (Megjegyzés - Popup)

Thirring i.m.

50 (Megjegyzés - Popup)

Östör József: Széchenyi és vármegyéje. SSz. 1941, 258.

51 (Megjegyzés - Popup)

Östör József: Széchenyi István és Sopron. SSz. 1942, 11.

52 (Megjegyzés - Popup)

Thirring Gusztáv. Sopron és a magyar Alpok. Úti kalauz. Sopron, 1911, 40.

53 (Megjegyzés - Popup)

Az Ötévesterv-sorozat bélyegeiből helyesen 19, a Munka-sorozat bélyegeiből 2 címletet nyomtak felül.

54 (Megjegyzés - Popup)

Vö. A Magyar Bélyegek Monográfiája V. kötet. Bp., 1967 (1945–1961. évi bélyegek); VII. kötet. Bp., 1981 (1962–1979. évi bélyegek és 196–1979. évi díjjegyes nyomtatványok)

55 (Megjegyzés - Popup)

Dr. Gyulay Zoltán egyetemi tanár.

56 (Megjegyzés - Popup)

Monográfia VII, 673.

57 (Megjegyzés - Popup)

A gumibélyegzők mérete 9×5 mm. A bélyegzés ne in ibolyaszínű, hanem kékszínű párnafestékkel történt.

58 (Megjegyzés - Popup)

Vö. még Erős László: Bélyeggyűjtők könyve. Bukarest, 1978. Itt köszönöm meg Légrádi Imre és Nagy Márton, valamint ifj. Czencz Sándor közreműködését, Király Tibor s Dr. Macher Frigyes segítségét, Besskó József, Sípos Ferenc és Ambrits Ferenc felvételeit.

59 (Megjegyzés - Popup)

Molnár József: Városéletünk kulturális jellemzői a felszabadulás előtt. SSz. 1970, 26.

60 (Megjegyzés - Popup)

Schöpflin Aladár: A város. Nyugat, 1908/7. sz. 360.

61 (Megjegyzés - Popup)

Részlet Berecz Dezsőnek a Frankenburg Irodalmi Körben elhangzott elnöki székfoglalójából. Vö. Bevezetés-féle, Soproni Helikon, 1943, 3.

62 (Megjegyzés - Popup)

A családörténet részleteit illetően l. Berecz Dezső: Kortörténeti tanulságok százegynéhány éves apai intelmekből (Berecz József tanító levelei Sopronban tanuló fiához, Ábelhez). SSz. 1973, 307–20; továbbá: Berecz Dezső: Régi levelek kortörténeti tanulságai (Berecz József tanító levelei fiához, Ábelhez 1868–1894). SSz. 1975, 252–8 és Augusztinovitz Elemér: Berecz Dezső 80 éves. SSz. 1974, 1.

63 (Megjegyzés - Popup)

„A sánta hazafi” (Nemzetőr, 1910. márc. 23.) és az „Asszony-bukás” (Nemzetőr, 1910. nov. 6.).

64 (Megjegyzés - Popup)

A pozsonyi önkéntes év történetét Berecz 1981-ben, „Kezdődik az élet” c. visszaemlékezésében írta meg. (A kézirat a levéltári hagyatékban.)

65 (Megjegyzés - Popup)

A frontszolgálat éveire vonatkozóan I. „Kis requiem egy nagyhatalomért” c., ugyancsak a 80-as évek elején íródott memoárját. (A kézirat a hagyatékban.)

66 (Megjegyzés - Popup)

Naplójának tekintélyes kéziratkötege, „Ötven évig kutatásra nem használható” felirattal, jelenleg Berecz utolsó éveinek gondviselője, Dr. Báthory Rezsóné birtokában van.

67 (Megjegyzés - Popup)

Vö. Irodalomtörténet, 1918. szept.–dec. 369. (A recenzius nagy valószínűséggel Velezdi Mihály.)

68 (Megjegyzés - Popup)

A bemutatkozón elhangzott három kisnovellája („A vén Pierrot”, a „Szülők” és a „Pubi”) később egy helyi kiadványban is megjelent (Vö. Soproni Almanach, 1922. 105–9).

69 (Megjegyzés - Popup)

Sopron Civitas Fidelissima (szerk. Thirring Gusztáv). Sopron, 1925, 106–14.

70 (Megjegyzés - Popup)

Soproni Helikon, Sopron, 1927. 5–49. (Ezt a tanulmányát a Napkelet kritikája – A. B. szignóval – kiemelten méltatja: „...a kör főtítkára, Berecz Dezső avatott tollal ismerteti a társaság céltudatos munkáját.” Vö. Napkelet, 1928, 439.

71 (Megjegyzés - Popup)

A kötetet a Napkelet kritikái rovata, az Elvek és művek háromhasábos ismertetőben méltatja. (A recenzius K. szignót használ.) Berecz kora problémáit feltáró novellái közül a kritikus különösen a „Levelek” c. írást emel ki: „A háború utáni korszak pompás rajza ez, a régi nő inflációs erkölcsi felhígulását kevesen fogták meg így. Ez a novella Berecz írásművészetének legjava s a kötet ékessége. Nem „irodalmi”, hogy annál *íróibb* legyen. Él. Technikában is hiánytalan.” Kedvezőtlenebb kritikát kap Berecz a történelmi tárgyú elbeszélésekre. A bíráló szerint ezek csak a kézikönyvek igazságát hangoztatják, hiányzik belőlük a kor hiteles levegője. – Az egyfelvonásosok közül „Az 1112-es magaslat”-ot emeli ki. A békéért kiáltó háborús pillanatképből „a párbeszéd rövidke ...színpadállóak. A tárgy maga szintén érdekes és színpadi hatás megteremtésére alkalmas”. K. végül is így sommázza véleményét: „A kötet alapján Berecz Dezsőt érdekes elbeszélőnek ismerjük meg, akiben nemcsak novellára, de regényre való erő is van örvendetes bőségben. Jól

beszéltet, csak olykor szerelmesedik bele a szózenébe; szépnek érzett mondatait azonban nem hurcolja sokáig magával, hanem átvált az őszintére. Némely novellája máris kristályosan tiszta stílus és írástechnika tekintetében. Dramatizáló készsége is figyelemreméltó. Erős nevet szerezhethet mindegyik úton.” (Vö. Napkelet, 1929, 693–4.)

72 (Megjegyzés - Popup)

A három egyfelvonásos közül az „Attak” c. bohózatot, amelyet „vidám ... főherceges és főhadnagynos levendulás játék”-nak mond a Napkelet kritikusa, a fővárosban és vidéken is ismételten bemutatják.

73 (Megjegyzés - Popup)

Sikerdarabját, a legtöbbször színre került „Odakint tavasz van”-t, Berecz öregkorában már meghasonlottan látja. 1978. IX. 22-én kelt feljegyzésében írja: „Ma nagyon naivnak látom, nem tudom vállalni. Kéziratát elégettem.”

74 (Megjegyzés - Popup)

Berecz ragaszkodó szeretetét mutatja, hogy a kisregény első fejezetét négy évtizeddel később, „Készül a sövény” címen, önálló novellává átdolgozva ismét közre adja. (Vö. Soproni Füzetek '78. 61–4.)

75 (Megjegyzés - Popup)

Vö. „Összefoglalás” c. önéletrajzi feljegyzésével. (A kézirat a hagyatékban.)

76 (Megjegyzés - Popup)

Berecz hosszú éveken át a soproni Magyar Színpártoló Egyesület elnöke, a Zeneegyesület és a Képzőművészeti Kör választmányi tagja, a Soproni Szemle szerkesztő bizottságának tagja.

77 (Megjegyzés - Popup)

Augusztinovitz Elemér: Berecz Dezső 80 éves. SSz. 1974, 3.

78 (Megjegyzés - Popup)

Berecz irodalomszervező érdemeit részletesen is ld. Augusztinovitz Elemér: A Frankenburg Irodalmi Kör hét évtizede, SSz. 1982, 293–301; továbbá Hiller István: Századunk ismert magyar íróinak szereplése a Frankenburg Körben. SSz. 1966, 61–8; Sarkady Sándor: Illyés Gyula soproni szereplése 1934-ben. Soproni Füzetek '82, 54–5.

79 (Megjegyzés - Popup)

A „Vallomások” kézírata a hagyatékban.

80 (Megjegyzés - Popup)

A vita Csaba „Irodalom és politika” (Új Sopronvármegye, 1939. okt. 19.), illetve Berecz „Fából vaskarika” (Soproni Hírlap, 1939. okt. 22.) c. „üzenetváltásával” vette kezdetét, s csak hét év múlva, 1946 nyarán, Csaba Budapestre távozásával zárult le. Berecz egyébként újságkivágások formájában összegyűjtötte az irodalmi per minden „aktáját” s a borítékolt gyűjteményt „A Csaba-féle vita anyaga” felirattal a levéltárban

helyezte le. (ld. a hagyatékban.)

81 (Megjegyzés - Popup)

Vö. Kovács József László: Nyugati Őrszem (1938–1944). Vázlat a Soproni Fiatalok mozgalmanak történetéről Soproni Füzetek '80, 186–7.

82 (Megjegyzés - Popup)

Berecz Dezső: Bevezetés-féle, Soproni Helikon, 1943. 3.

83 (Megjegyzés - Popup)

Berecz Dezső levele Csaba Józsefhez 1939. nov. 9-én.

84 (Megjegyzés - Popup)

Csaba József levele Berecz Dezsőhöz 1946. aug. 10-én.

85 (Megjegyzés - Popup)

A beszéd kézírata a hagyatékban.

86 (Megjegyzés - Popup)

Az Irodalmi Társaság végnapjainak történetére vö. Berecz: „Összefoglalás” (kézirat a hagyatékban) és Augusztinovitz Elemér: A Frankenburg Irodalmi Kör hét évtizede, SSz. 1982, 301–2.

87 (Megjegyzés - Popup)

Vö. Berecz Dezső: Frankenburg arcvonásai. SSz. 1955, 114–6; Berecz Dezső: Móricz Zsigmond soproni szereplései. SSz. 1958, 167–71.

88 (Megjegyzés - Popup)

Vö. Berecz Dezső: A soproni magyar színháztörténet kialakulása. SSz. 1957, 291–4.

89 (Megjegyzés - Popup)

Vö. Berecz Dezső: Ágoston Ernő (1889–1957). SSz. 1958, 84–9.

90 (Megjegyzés - Popup)

Vö. Berecz Dezső: Jászai Mari látogatásai Nagycenken és Rábatamásiban. SSz. 1971, 118–23; Blaha Lujza és vetélytársai a soproni színpadon. SSz. 1972, 72–6; A Nemzeti Színház és Sopron. SSz. 1972, 358–65; Jászai Mari soproni szereplései. SSz. 1974, 357–63; Küzdelem a magyar színházért Sopronban 1885 és 1905 között. SSz. 1976, 289–306; A soproni színház sorsa az első világháború előtti évtizedben. SSz. 1978, 253–63; Néhány nevezetes vendég a Soproni Színházban. SSz. 1980. 362–6; A soproni színház vergődése a két világháború között. SSz. 1981. 161–71; Nagy színészek soproni kezdései. SSz. 1981, 259–65; Szélszövegek Sopron színháztörténetéhez. Soproni Füzetek '82, 64–9.

91 (Megjegyzés - Popup)

Soproni Írók Antológiája (szerk. Sarkady Sándor). Sopron, 1976, 20–22.

92 (Megjegyzés - Popup)

Soproni Füzetek '80. 7–9.

93 (Megjegyzés - Popup)

Soproni Füzetek '80. 70–73. – Berecz, aki a 20-as, 30-as években Horváth János és Schöpflin Aladár érdemi bírálatait olvashatta novelláiról, elnéző mosollyal vette tudomásul, hogy a Műhely recenzense, nemcsak érzéketlenül, de bárdolatlanul is, „nem több stílusgyakorlatnál” fordulattal intézte el ezt az elbeszélését. (Műhely, 1982, 108.) – Jánosy István, a Soproni Füzetek '80-ról készített lektori jelentésében így méltatja a „Szüret Edericsen”-t: „Magam is gyenesi polgár vagyok és így közelről ismerem e tájat és embereit. Milyen egyszerű és igaz a szüret leírása! Milyen érdekes, hogy valaki emlékezetében, több mint száz év távolából élő alakként jelennek meg a betyárok.”

94 (Megjegyzés - Popup)

Soproni Füzetek '84. 114–19. (A periodikának ez a száma az *évfolyam jelölése nélkül* jelent meg 1985 augusztusában.)

95 (Megjegyzés - Popup)

A kézirat a hagyatékban. (A kézirathoz jól sikerült árnyrajzot is mellékel a szerző önmagáról, ezzel a szöveggel: Dénes, alias Berecz Dezső.)

96 (Megjegyzés - Popup)

Megújuló közéletiségének jellemzésére hadd álljon itt 1981. aug. 29-én kelt levele. A sorokból kitűnik Berecz friss lényeglátó készsége és gyakorlati érzéke csakúgy, mint felelősségtudata és önzetlen segítőkészsége:

„Kedves Barátom! A szept. 3-iki megbeszélésre szóló meghívót köszönettel megkaptam, a megjelenésben átkozott süketségem akadályoz. Mindig örülök, ha Sopron kulturális életének a problémája kerül szóba. Az erre vonatkozó véleményemet a következőkben foglalom össze, hátha használok vele valamit. A kulturális életnek, ennek keretében az irodalmi élet megteremtésének vagy fellendítésének három feltétele van: 1. Legyenek írók, költők, általában művészek és legyenek irodalomelmélettel, irodalomtörténettel hivatásosan foglalkozó emberek (tanárok), akik részt vesznek a kulturális életben. 2. Legyen, illetve nevelődjék közönség. 3. Legyen sajtó, amely egyrészt helyet tud adni az írók alkotásain kívül a kulturális életre vonatkozó közleményeiknek is, másrészt rendszeresen foglalkozik Sopron kulturális életével. Vegyük sorra ezeket a feltételeket. 1. Hogy Sopronban ma is vannak írók, költők, irodalommal foglalkozó emberek és vannak szervezők is, azt a Soproni Füzetek igazolják és igazolja a korábban megjelent Antológia. Jó volna, ha ezek az írók stb. rendszeres összejöveteleken találkoznának, összeismerkedhetnének, összebarátkozhatnának és egymás közt megvitathatnák a kulturális problémákat. Klubszerű összejövetelekre gondolok, effélére voltak is próbálkozások s talán a soproni helytörténetírók asztaltársasága lehetne jó példa. 2. Meggyőződésem, hogy Sopronban ma is van olyan közönség, amelyet érdekel az irodalom. Erre vonatkozóan talán a S. Füzetek iránt megnyilvánuló érdeklődés adatai

szolgáltatathatnának felvilágosítást. (Az adatokat nem ismerem.) Az íróknak szükségük van közönségre. Utalok az egykori Irodalmi Kör estéire és előadás-sorozataira azzal, hogy ma természetesen mások a feltételek és a lehetőségek. 3. Sajtó. A felszabadulás előtt Sopronban 2 magyar nyelvű napilap, 1 német napilap s egy magyar héttői újság jelent meg, azonkívül számtalan alkalmi kiadvány, pl. a Fecsegő c. színházi lap, a Tárogató c. satirikus lap és több irodalmi folyóirat. Ma a megyei lap Sopron számára nem tud elegendő helyet biztosítani. Sopronnak önálló sajtóorgánumra volna szüksége. Hetenként egyszer megjelenő lapra gondolok s ilyen értelemben már több ízben felszólaltam és hivatalos beadványt is szerkesztettem. Tudom, hogy egyelőre utópia, megoldhatatlan probléma, de remélem, hogy idővel megvalósulhat. – Továbbra is jó munkát kívánok mindnyájatoknak. Remélem, hogy kézirat-küldeményemet megkaptad. Baráti öleléssel: Berecz Dezső.”

– A közéleti cselekvés, a közösségi szolgálat vágya a 70-es években tört fel új erővel Bereczből. Levélbeli „közbeszólásai” mellett ezt megszorodó előadásai mutatták a leginkább. Ebben a „közvetlen dialógust” nem igénylő műfajban 80 évesen is fiatalosan mozgott. Augusztinovitz Elemér, Berecz Zoltán és Schneider Lipót felkérésére gyakran vállalt előadást a TIT és a MTESz klubjában. Ezek az előadások többnyire (a fiatalon és öregegyaránt nagy kedvvel űzött) külföldi utazásairól számolt be a város érdeklődő közönségének. Élményszámba menő, színes és tanulságos szabadelőadásai mindig emlékezetes sikert arattak.

97 (Megjegyzés - Popup)

Utolsó 1984. május 31-én kelt, Dezső-napi üdvözlőmet megköszönő levelezőlapján is az Irodalmi Lexikonhoz küldött pótlólagos adatot: „Kedves Sanyikám! Hálásan köszönöm a névnap köszöntőt s én is minden jót kívánok. Egy adat a lexikonhoz. Östör Antal (József fia) költő. 1902–1922. Egyetlen könyvecskéje: 1924. Athéneum, Életem magasratörő lángja. Tehetséges, élhetett volna. Szeretettel ölel: B. Dezső.”

98 (Megjegyzés - Popup)

Köszöntő versemet a Kisalföldnél nem tudtam elfogadtatni, a megyei lap csak „A toll fiatal kedvű munkása” c. cikkemet volt hajlandó közölni (1984. márc. 24. sz.). Ezért a szonettet – a vétőzónák rendreutasításul, Berecznek pedig elégtételül – az Élet és Irodalomban tettem közzé (1985. ápr. 12. sz.).

99 (Megjegyzés - Popup)

Kovács József László: A 90 éves literátor. Magyar Nemzet, 1984. ápr. 20. sz. (Kovács cikke – amely azóta a megkésett Soproni Füzetek '84-ben is megjelent – lényeglátóan mutat rá Berecz múlthatatlan érdemére: „...irodalmat akart vidéken, nem Budapest ellen, hanem mellett, felmutatva az országnak a soproni irodalmi lugasban nőtt virágokat ...”)

100 (Megjegyzés - Popup)

Berecz Dezső: Megemlékezés Frankenburg Adolfról halálának századik évfordulóján. SSz. 1984, 278–80.

101 (Megjegyzés - Popup)

A két „elképzelt kötet”, Berecz tanulmányainak és szépírói hagyatékának gyűjteménye, az alábbi szerkezeti beosztás szerint négy-négy fejezetre tagolódik: I. *Tanulmányok*: 1. A Soproni Színház története, 2. Visszaemlékezések az Irodalmi Kör működéséről (1931–1948). 3. Kemenesaljáról, 4. Mindenféle. II.

Orsika és egyebek: 1. Novellák, 2. Színdarabok, 3. Új termés, 4. 4. Látomások és egyebek. Nem lehet meghatottság nélkül olvasni a képzeletbeli kötetekhez írt előszó sorait: „Csak futó sikereim voltak. Nem tudtam kiugrani, pedig nagyon-nagyon szerettem volna. Ma már ez sem bánt. Mindennél többet ér a tudat, hogy soha egyetlen olyan mondatot sem írtam le, amely ellentétben lett volna emberségemmel, magyarságommal, írói becsületemmel.”

102 (Megjegyzés - Popup)

Molnár László: Berecz Dezső ravatalánál (Sopron, 1985. július 3.). Kézirat.

103 (Megjegyzés - Popup)

A Berecztől kapott vers kézírata a hagyatékban is megtalálható. A két kézirat a harmadik versszakban kisebb eltéréseket mutat. Én a kifejezőbbnek vélt változatot közöltem.